

ተቀናቃኞቻቸውን እርስ በርሳቸው ማናከስ መቻላቸው ነው። ያሰፈኑት መልካም አስተዳደርስ ምንድነው? የሚገቡትን ሕዝብ አለመጨቆናቸው፤ ዜጎቻቸውን ከጥቃት እየጠበቁ መንከባከባቸው፤ አብያተ-ክርስቲያናትን ማሰራታቸው እና ለህዝቦቻቸው ደህንነት የሚያስቡ መሆናቸው ነው።

የሴሩ ጓንጉል ልጆች ሥርወ-መንግሥት በጎጃም፣ በጎንደር እና በትግራይ በሚገዛበት ወቅት ከነዚህ ክልሎች ውጪ በወሎ፣ በሸዋ እና በጊቤ ወንዝ ዙሪያ የነበሩ የኦሮሞ ባላባቶችና የጎሣ መሪዎች ግዛቶቻቸውን ለማስከበር እየታገሉ የየግል ኑሮአቸውን በመኖር ላይ ነበሩ። የሸዋ ኦሮሞዎች የተደራጀ የመንግሥት መዋቅር ስላልነበራቸው በእናቱ ከቱሉ በደሳ ልጅ ከኦሮሞዋ ከንግሥት ናኦድ ሞገሳ ለሚወለደው ለአጼ ልብነ-ድንግል ልጅ ይገብሩ ነበር። አጼ ልብነ-ድንግል ከአህመድ ኢብራሂም መሐመድ ግራኝ ሸሽተው ወደ አማራ ሳይጓዙ እና ወደ ትግራይ ከመሰደዳቸው በፊት አቤቶ ያቆብ የተባለ ልጅ ነበራቸው። በዘመነ-ግራኝ ነፍሱን ለማትረፍ ሌላ ሰው ተመስሎ በሸዋ ውስጥ ተደብቆ ይኖር ነበር። ወንድሙ አጼ ገላውዴዎስ አህመድ ግራኝን ድል ካደረጉ በኋላ ወደ ደንገዝ ሄደ ከወንድሙ ከአጼ ገላውዴዎስ እና ከመደባይ/ኦሮሞ እናቱ ከንግሥት ሰብሉ-ወንጌል ጋር ተገናኝ። ወንድሙ እና እናቱ አቤቶ ያቆብን ከፍ ባለ ሹመት ሾሙትና የመንግሥታቸው ተወካይ እንዲሆንላቸው መልሰው ወደ ሸዋ ላኩት። ሸዋ መጥቶ የንጉሥ ሣህለ-ሥላሴ፣ የዛይሉ-መለኮት እና የዳግማዊ ምኒልክ ስሮች የሚሆኑ በርካታ ልጆችን ወለደ። እነዚህ ልጆችም «የኦሮሞይቱ የጊፍቲ መንዲያ እና የኦሮሞው ንጉሠ-ነገሥት የአጼ ልብነ-ድንግል ልጅ የአጼ ይኩኖ-አምላክ ዝርያ በመሆናችን ሀዘባችንን መግዛት መብታችን ነው፤» እያሉ የሸዋን ኦሮሞ እና አማራ ገባራቸው አደረጉት። ዳግማዊ አጼ ምኒልክም ይህንኑ የኦሮሞ-ሰለሞናዊ አግክቢ ደም ካርድ መዘውና “የይሁዳ ነገድ” ነኝ ብለው ነው የኢትዮጵያ ንጉሠ-ነገሥት ለመሆን የበቁት። የሸዋ መሳፍንትና ነገሥታት ግን በራቸውን ጥርቅም አድርገው ዘግተው ለጎንደሩ መንግሥት ምንም ሳይገብሩ በፍጹም ነጻነት ነው የኖሩ።

የንግሥተ-ሳባ ማንነትና ስለ መኖር አለመኖር

ወላጅ እናትዋ አዝማና “ኤትያኤል” ያለቻትን ንጉሥ ስለሞንን ለመጎብኘት ወደ ኢየሩሳሌም የተጓዘችውን ንግሥተ-ሳባን በተመለከተ አንዳንድ ሰዎች ከናካቴው መፈጠርዋንም ይክዳሉ። አንዳንዶች ደግሞ የአረቦች በተለይም የዛሬዋ የመን ንግሥት ያደርጓታል። አሁን ዋናው ጥያቄ «በርግጥ ንግሥተ-ሳባ በሕይወት ነበረች ወይ?» ነው። አዎ! በርግጥ ነበረች። እንደ ሃይማኖት የለሽ አረመኔ የሚቆጥሯትን በአረቦች የተከለሰውን ክብረ-ነገሥት ነና አንዳንዶችንም የኢትዮጵያን ልዕልና የሚቀናቀኑ ዐረቦችን ዕሁፎች ቁምነገር ብለን ባንቀበላቸውም እንኳ ሌሎች አስተማማኝ ምንጮች ሊካዱ አይችሉም። በአንደኛው ክፍለ-ዘመን የነበረውን ጆሴፈስ የተባለውን አይሁድ-ሮማዊ የታሪክ ጸሐፊ እና መጽሐፍ ቅዱስንም ባናምን እንኳ በመግቢያዬ ላይ የተጠቀሰውን የልዑል አክሱማይ ሲራክ ሥራ የሆነውን “ታሪክ-ነገሥት ዘ ኢትዮጵያ” የተሰኘውን መጽሐፍ ግን እምነት የጣልኩበት አስተማማኝ ምንጭ ስለሆነ የምጠቅሰው ይሆናል። ከሁሉም በላይ ደግሞ እስከዛሬ ድረስ የሚመዘዘው የዘር ሐረን ለሕልውናዋ ብቻ ሳይሆን ኢትዮጵያዊት ለመሆኗም የማያወሰዳ ማስረጃ ነው።

ከ 2000 ዐመት በፊት የኖረው የአይሁድ ደም የነበረው ዝነኛው ባለታሪክ ፍላቪዮስ ጆሴፈስ በመጽሐፉ ውስጥ ንግሥት ሳባ ንጉሥ ስለሞንን ለመጎብኘት ስላደረገችው ጉዞ መታሰቢያ አንድ ሙሉ ገጽ ጽፏል። የኢትዮጵያና የግብፅ ንግሥት እንደነበረች ባንዱ ገጽ ላይ ሁለት ጊዜ ከትቦአል። (F. Josephus, *Jewish Antiquities*, ed. J. Thackeray and R. Marcus, Loeb Classical Library, London, 1961, Vol. VIII, pp. 165-175)። የሱ አፃፃፍ ከአራት ዘ ፍጥረት አፃፃፍ ጋር ይገጣጠማል (I Kings X: 1-10)። አራት ዘ ፍጥረት ንግሥተ-ሳባ ብሎ ይጠራታል። ከሺ ዓመታት በኋላ ጆሴፈስም የኢትዮጵያ እና የግብፅ ንግስት መሆንዋን አረጋግጦ አመልክቷል። ይህም ፍፁም እውነት ነው። ጌታ እየሱስ ክርስቶስም ቢሆን በኢትዮጵያ ውስጥ ለ ሦስት ዓመታት ስለነበረ እና ከ ክብረነገሥት

ፀሐፊውም ሆነ ከፍላጎቱ ጋር ጋር በላይ ኢትዮጵያን ስለሚያውቅ “የአዘቦ ንግሥት” በማለት ማንነትዋን በትክክል ገልጧል። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እየሱስ ክርስቶስ ለሕልውናዋ እውቅና መስጠት ብቻ ሳይሆን ኢትዮጵያዊት መሆኗንም አረጋግጧል። በማያሳማ አባባል “የአዘቦ ንግሥት” ሲል ጠርቷታል። “አዜብ” የሚለው ቃል ከየት የመጣ ነው? ከንግሥት ሳባ ህልውና 900 ዓመት በፊት ኢትዮጵያን ይገዛ የነበረ ንጉሥ ስም ነው። የዘር ሐረጉ እንደሚከተለው ቀርቧል፤

የኢትዮጵያ መስራች እና ለሁሉም ኢትዮጵያውያን ጥንተ-አባት የነበረው ቀዳማዊ ኢትዮጵ ከ4000 ዓመት በፊት ከጥንተ-እናታችን ከእንዮጳ-ግዮን አቲባን ወለደ።አቲባ ከንግሥት ቂቂ አዜብን ወለደ። አዜብ አዛል/አዳል/ ይባላልም። የአዜብ ዝርያዎች ከዐለመታት በኋላ “አዜብ” ወይም “አዘቦ”ይባሉ ጀመር። አዜብ ከአባይ መነሻ ጀምሮ እስከ ሶዶም ድረስ ለተዘረጋው ሰፊ አገር ንጉሥ ተብሎ ሲነገስ የነገሠበትን ሰፊ አገር “አዜብ” ብሎ ጠራው። ልጆቹ እና የልጅ ልጆቹ እዚህ እንዲኖሩም በሕግ ደነገገ። ንግሥተ ሳባ ወደም በትክክለኛው እናትዋ አዝማሚና ባወጣችላት መጠሪያዋ ኢትያኤል በምትገዛበት ዘመን አዜቦዎች ወይም አዘቦዎች ትልቅ ነገድ ነበሩ። ራሷ የወጣችው ከዚህ ነገድ ነበር። የሳባ ንግሥት ሆና እንኳ የአዜብ ንግሥትም ነበረች። ሳባ ከአያትዋ የወረሰችው ከተማ ነው። የአዘቦ ህዝቦች እስካሁን ድረስ በኢትዮጵያ ውስጥ አሉ። ለዚህ ነው እየሱስ ክርስቶስ ስለ ኢትያኤል ማንነት ርግጠኛ ሆኖ “ንግስተ-አዜብ” ሲል በትክክል የጠራት(ማቴ.12:2፣ሉቃ.11:31)። የአማርኛውን መጽሐፍ ቅዱስ ቢጠቀሙ የተሻለ ነው። የእንግሊዝኛው ቅጂ “የደቡብ ንግሥት” ብሏታል። ከአብራይስጥ ወደ እንግሊዝኛ የመለሰው ተርጓሚ “አዜብ” የሚለውን ቃል የተረፀው “ደቡብ” በሚል ነው። በአማርኛ ወይም በግዕዝም ታዲያ “አዜብ” የሚለው ቃል ከምዕራብ እስከ ደቡብ ያለውን ቦታ ለማመልከትም ይውላል። የስርወ ቃሉ ፍቺ ግን የአዘቦ ህዝቦችን፣ የንጉሥ አዜብን ዝርያ እና የንግሥት ሳባን ዘመዶች የሚያመለክት ነው። ኢትዮጵያ ከእስራኤል በስተደቡብ ስለምትገኝ ተርጓሚው ያንን መጥቀሱም ይሆናል። ያም ሆነ ይህ ከላይ የቀረበው ገለጻ የኢትያኤልን ማንነት በተመለከተ በትክክል ያስቀመጠ ነው። እየሱስ “ንግስተ-ሳባ” ያላለበት ምክንያት በሱ ጊዜ ሳባ ከተማ

ስላሳነበረች ነው። በኃይለኛ የመሬት መንቀጥቀጥ ከምድረ-ገጽ ጠፍታ ነበር። የአዘቦ ሰዎች በሱ ጊዜ ስለነበሩ “አዜብ” አሉ። በተጨማሪም እየሱስ የኢትዮጵያን መልክሉምድር በዝርዝር ያውቀዋል። ቀደም ብዬ እንደጠቀስኩት እድሜው ከ22 እስከ 25 በነበረበት ወቅት በመላ ኢትዮጵያ በየብስ በባህርዋ፣ በወርድ በስፋትዋ ለ 3 ዓመት ተመላልሶባታል። ኢትዮጵያ አልሄደም ቢባልም እንኩዋን የዐለሙ ሁሉ ፈጣሪ ነውና ኢትዮጵያን ቀርቶ የድፍን ዐለምን ካርታ በመዳፉ ውስጥ ጨብጦ ይዞ ያውቃል።

በፊት እንዳመለከትኩት፣ የብሉይ ኪዳን አራት ዘ ፍጥረት ነገሥት ምዕራፍ 10 ቁጥር 1 ንግሥት ሳባ ሥጦታ ይዛ ንጉሥ ሰለሞንን ለማየት እንደሄደች ይናገራል። ነገሥተ-ሳባ ከኢትዮጵያ መሆኗን ይህ አመልካች ነው። በዚሁ ምዕራፍ ስንኝ 11 እና 12 ንግሥት ሳባ የኦፊር ወርቅ፣ ክርቤ፣ ሰንደል ሽቱ እና ውድ ሥጦታዎችን ይዛ መሄዷን ይዘረዝራል። በዓለም ላይ ምርጥ የሆነው የኦፊር (አፋር) ወርቅ ምንጩ አፋር፣ ኢትዮጵያ ነው። ኢትያኤል ለሰለሞን አስጭና ለወሰደችው የሰንደል እንጨቱም እንዲሁ ምንጩ ኢትዮጵያ ናት። እስከ በግመል አስጭና ለሰለሞን ይዛ ከሄደችው ማናቸውም ሥጦታ በተጨማሪ የኦፊርን ወረቅ ጨምሮ ሌሎች ውድ ብርቅዩ ሥጦታዎችንም በመርከብ አስጭና ወስዳለታለች።

እንደ እውነቱ ከሆነ ኢትያኤል ከመሄድዋ በፊትም ሰለሞን ቤቱን ለመሥራት እና ለማስዋብ እነዚህን ቁሳቁሶች እንዲሁም እንስሶችን ከኢትዮጵያ ይገዛ ነበር። ይህን እውነታ አስመልክቶ አራቱ እንደሚከተለው ብሏል፡--

“ንጉሱ ከታርሲስ / አፋር፣ ኢትዮጵያ ውስጥ የነበረች የወደብ ከተማ/ ወደብ ከሂራም የጦር መርከቦች ጋር አብረው የሚነሱ የንግድ መርከቦች ነበሩት። የታርሲስ የንግድ መርከቦች ወርቅ፣ብር፣ የዝሆን ጥርስ፣ ጠጣዎች እና ዝንጀሮዎች ጭነው በየሶስት ዓመቱ አንድ ጊዜ (ወደ ኢየሩሳሌም) ይመጣሉ። (መጽሐፍ ቅዱስ፣ ነገሥት 1:22) ንግሥት ሳባ ኢትዮጵያዊት ለመሆንም ይህ ሌላው ጠንካራ ማስረጃ ነው። ከሰለሞን በኋላ በጀሆሳፋት ጊዜም አፋር ወርቁን በንግድ መርከቦች እየጫነች ለኢየሩሳሌም ማቅረብዋን ቀጥላለች። ጀሆሳፋት

ወርቅ ለመጫን ወደ ኦፊር የሚሄዱ የንግድ መርከቦችን አሠርቶ ነበር። ሆኖም ጨርሶ አልቀዘፉም። ምክንያቱም በኤዚዮን ገበር ሰጥመው በመሰባሰባቸው ነው” (1 ነገስት፣ 22:48)። ኤዚዮን ገበር ኢትዮጵያ ውስጥ የአፋር/ኤፊር/ የነበረች ወደብ ናት። ይህም እንዲሁ ንግሥተ-ሳባ የኢትዮጵያ ንግሥት እንደነበረች ያረጋግጣል። የሳባን እምነት በተመለከተ አረቦች ስሟን ለማጥፋት እንደሚሞክሩት ሃይማኖት-የለሽ አልነበረችም። በኖህ፣ በሳሌም/ኢየሩሳሌም/ ንጉሥ በመልክጼዴቅ፣ ኢትዮጵያን በመሰረተው በኢትዮጵ እና ዙፋኑን በወረሰችው በታላቁ ንጉሠ-ነገሥት በአጼ/ኤስያኤል/ አምላክ ታምን ነበር። እነዚህ ንጉሶች ሁሉም ወደ እስራኤል ሄደው ስጦታ ሊያበረክቱለት የመሲሁን መወለድ የሚጠበቁ ነበሩ። ሳባ በአጼ/ኤስያኤል/ ቤተ-መንግሥት እንደ እናትዋ እንደ አዝሚና እንደ መቆየትዋ እና የኢትዮጵ ዝርያ የሆነው አያትዋ ቤት ውስጥ እንደሚደግግ በዚህ እምነትና እውቀት ታንፃ ነበር። በመሆኑም ስለሰለሞን ዝና ስትሰማ መሲሁ መስሏት ነበር። ስለዚህ ወደ እስራኤል ተጉዛ ሥጦታ የማበርከቱን ክብር ተሸቀዳዊ ለመውሰድ ወሰነች። አማካሪዎቿ ግን ሰለሞን የንጉሥ ዳዊት ልጅ ነው እንጂ መሲሁ አይደለም ሲሉ ነገሯት። በዚህም ምክንያት ጉዞዋን አዘዘችው። በመጨረሻ ግን እውነቱን ራሷ ማረጋገጥ ስለፈለገች በመሄዷ ፀናች። ኢየሩሳሌም ስትደርስ ሰለሞን መሲሁ አለመሆኑን አረጋገጠች። ሆኖም በጥበቡ እና በ ስርዐተ ቤተመንግሥቱ ተደነቀች፣ ተማረከች እና አግብታው ቀዳማዊ ምኒልክን ፀንሳለት ተመለሰች። ስለዚህ በጨረቃ እና በከዋክብት የምታምን ጣኦት አምላኪ ነበረች የሚባለው ፍፁም ስህተት ነው።

ደቡብ አረቢያዎቹ “ቢልቂስ የኛ ንግሥት ነበረች” ሲሉ በክፊል እውነታቸውን ነው። በርግጥም የሁዋላ ሁዋላ የነሱ ንግሥት ነበረች። ነገር ግን የመንን በንግሥትነት የገዛችው አባትዋ ከሞተ ብዙ ቆይታና በንግሥት ሳባ ፈቃድና በአግካዚዎች የጦር እገዛ ነበር። ታሪክዋ እንደሚከተለው ነው፡--

የቢልቂስ ዘረ ምንጭ ኢትዮጵያ ናት። በኛ መረጃ መሰረት አባትዋ አዲላዛር ይባላል። የየመን ንጉሥ ነበር። የመን የኖረ አንድ አውሮጳዊ እንደዘገበው እናትዋ ኤኬዬ/እትዬ?፣ እቴጌ?፣/ አዜብ፣

አንዲት የኢትዮጵያ ንግሥት ናት። በስመ ሞክሼነት እንጂ የንግሥተ-ሳባዋ አዜብ አይደለችም። (N.Pearn and V. Barlow, *Quest for Sheba*, London, 1964), pp. 250-251. የቢልቂስ እናት፣ ሌላ አዜብ ናት ማለት ነው። አዎን ኢትዮጵያ አይደለችም።

ፕሮፌሰር ስርግው ሃብለስላሴም ኮማንደር ክራውፊርድ የተባለውንና የየመኑ ኢማም አማካሪ የነበረውን አውሮጳዊ አመልክተው እነዚህን ሁለት ጸሐፊዎች ይጠቅሷቸዋል። ኮማንደሩ ስለ ቢልቂስ የተወሰነ መረጃ የያዘ ጥንታዊ ጽሁፍ አግኝቻለሁ የሚል ነው። ፕሮፌሰር ስርግው ሃብለስላሴን እንጥቀስ።

“ኮማንደር ክራውፊርድ ለየመኑ ኢማም የረጁም ጊዜ አማካሪ የነበረ ባንዲት ቆንጆ ንግሥት እየተመራ ወደ ንጉሥ ሰለሞን ስለሚተምም የግመሎች መንጋ የሚናገር እድሜ ጠገብ ጽሁፍ አግኝቻለሁ” ብሏል። ስምዋ ቢልቂስ ይባላል። የሻር ሃቢል ልጅ ናት። እናትዋ የኢትዮጵያ ንግሥት ኢኬዬ አዜብ ናት። በልጅነትዋ በእናትዋ አገር ብዙ ዐመታትን አሳልፋ አባትዋ ከመሞቱ ትንሽ ቀደም ብሎ ወደ ማራብ ተመልሷለች። እንደታሪኩ ከሆነ ቢልቂስ ለሳቢያን ዘውድ የተወዳደረች የመጀመሪያዋ እንስት ናት።” (ስርግው ሃብለስላሴ፣ የጥንታዊ እና መካከለኛ ኢትዮጵያውያን ታሪክ እስከ 1270 (ገጽ 38-39)።

ክራውፊርድ ካገኘው ጽሁፍ ቢልቂስ ከኢትዮጵያ ጋር ዝምድና እንዳላት እንረዳለን። ስዕሉ-ሁኔታው አሁን ግልጽ ነው። ቢልቂስ ከእናትዋ ጋር በኢትዮጵያ ውስጥ አድጋለች። ይህም ኢትዮጵያ ውስጥ መወለድዋን ያሳያል። በርግጥ እናትዋ ኢትዮጵያ ውስጥ ከኖረችና ቢልቂስም ኢትዮጵያ ውስጥ እናትዋ ጋ ካላደገች ሌላጋ የት ታድጋለች? እውነት ነው። አባትዋ በኢትዮጵያ /ንግሥት ሳባ/አዜብ/ ሥር ያለ ንጉሥ ነበር። ምክንያቱም ያን ጊዜ ደቡብ አረቢያ የኢትዮጵያ ቅኝ ግዛት ነበር። ንግሥት አዜብ ንጉሥ ሻር ሃቢልን አግብታ ቢልቂስን ወልዳለች። የተጋቡት እሱ ወደ ኢትዮጵያ መጥቶ ይሁን ወይም አሷ ወደ እሱ ሄዳ የታወቀ ነገር የለም። አንድ ነገር ብቻ ግልጽ ነው። አብረው ብዙ አልቆዩም። ሳይፋቱ አልቀሩም። ምክንያቱም ኢትዮጵያ ውስጥ እየኖረች ልጅዋን ቢልቂስን ታሳድግ ነበር። ቢልቂስ ራስዋም ባንድ ወቅት ካባትዋ ጋር አብራ ኖራለች።

ማስረጃውም ደቡብ አረቢያ ውስጥ ባል አግብታ ነበር። ምክንያቱም ንም ይሁን ምን ባሏን ገድላ ወደ ኢትዮጵያ ከበለላችና ከእናትዋ ከእዜብ ጋር ትኖር ጀመር። ባልዋን ገድላ ከየመን ሸሽታ ኢትዮጵያ ውስጥ ምትኖርበት ለዐት የአዘዘና ቆቦ ንግሥት ከነበረችው ከሳባ ዘመድ ከንግሥት ሣሆይ ጋር ንግሥተ-ሳባን አጅባ ንጉሥ ሰለሞንን ለማየት ወደ ኢየሩሳሌም ሄዳለች።

ድንግል የነበረችው ኢትያኤል ንጉሥ ሰለሞንን አገባችና የሀገር ሚስቱ ሆነች። ዝሙት እንደፈጸመች ይህን መቁጠር ስህተት ነው፤ ምክንያቱም አግብታዋለች። ሌሎች ሁለቱ እንስቶች ቢልቂስ እና ሳሆይ የሰለሞንን እቁባቶች ሆኑ፤ ምክንያቱም ሰለሞን ሴትን አማላይ ሰው ነበር። ቢልቂስን ያስረግዝ አያስረግዝ ማስረጃ የለንም። ኢትያኤል እና ሣሆይ ግን ከሰለሞን ጸንሰው እንደቀደም ተከተላቸው ቀዳማዊ ምኒልክን እና ዜጋዬን ወለዱ። በኋላ ቀዳማዊ ምኒልክ ዜጋዬን “ዛጉዬ” ሲል ጠራውና የአዘዘና የላስታ ንጉሥ አድርጎ በናቱ ዙፋን አነገሠው። ኢትያኤል እና ሣሆይ ወደ ኢትዮጵያ ሲመለሱ ቢልቂስ ግን ለመመለስ ምክንያት ስላልነበራት እዛው ቀርታ ስትኖር በኢትያኤል እና በቀዳማዊ ምኒልክ ትዕዛዝ አግካቢዎች ወደ የመን ወሰዷት እና አባትዋ ከሞተ በኋላ የመጀመሪያዋ የደቡብ አረቢያ ንግሥት አድርገው አነገሷት። ለዚህ ነው አረቦች እንደ ንግሥታቸው የሚቆጥሯት እና ከኢትያኤል ወይም ከንግሥት ሳባ ጋርም የሚያምታቷት። ኢትዮጵያውያን የየመን ንግሥት አድርገው ባያነገሷት ኖሮ ወደ አረቢያ የመመለስ ተስፋ ሳይኖራት የሰለሞን ቁባት ሆና በኢየሩሳሌም በቀረች ነበር። ምክንያቱም አረቦች እንደ ኢትዮጵያውያን ባለ ነፃ አእምሮ ስላልሆኑ ሴት ልጅ ንግሥት እንድትሆን ፈጽሞ ስለማይፈቅዱላት ነው። ኢትያኤል ወይም ንግሥት ሳባ ራሷም አረባዊት ብትሆን ኖሮ ንግሥት ባልሆነች ነበር፤ ሀቁም፣ አረቦች በታሪካቸውም ሴትን አንግሠው አያውቁም። ኢትዮጵያ ናት ቢልቂስን እንዳነገሠችው ሁሉ በአረቦች ላይ ሴቶችን የምታነገሥባቸው፣ ወይም የምታነገሥላቸው።

ስለዚህ ኢትያኤል(ንግሥት ሳባ) አረባዊት መሆን አትችልም፤ አልሆነችምም። ኢትያኤል (ንግሥት ሳባ) አረባዊት ሳትሆን ያለጥርጥር ኢትዮጵያዊት ናት። ቢልቂስም እንዲሁ በናትዋ በኩል

ኢትዮጵያዊት ነች። “ሳባ” ኢትዮጵያ ውስጥ በአጼ አስያኤል የተመሰረተች ከተማ ነበረች። አረቢያ ውስጥ ያለችው “ሳባ” ግን ኢትዮጵያውያን ደቡብ አረብን በቅኝ ገዢነት በሚገዙበት ወቅት ዋና ከተማቸውን ለማስታወስ የሰየሟት ሌላ ከተማ ናት። ለመሆኑ መቸ ነው አረብ ኢትዮጵያን በቅኝ ገዢነት የገዛና ያስለጠነው? በፍጹም ተደርጎም አያውቅ። ሀቁ የተገላበጠሹ ነው። ይህ ነው፤ የንግሥት ሳባ (የኢትያኤል) እውነተኛው ታሪክ።

ከኢትዮጵያ ታሪካውያን ሃውልቶች፤ የድንጋይ ላይ ጽሑፎች እና በየመን ውስጥ ከሚገኘው መረብ ወንዝ ጎን ለጎን ኢትዮጵያውያን በየመን ውስጥ ለነበራቸው ተሳትፎ ሌላው ማስረጃ የመን ያን ጊዜ “ናግራን” መባልዋ ነው። (ና በግራ በኩል፤ ኢትዮጵያውያን ወታደሮች የመንን ቅኝ በሚገዙበት ወቅት ወታደራዊ ማዘዣ ቃል ነበር። የመን የሚለውም ቃል “የ ማን?” ከተሰኘው አማርኛ የፈለቀ ነው።)

ቀዳማዊ ምኒልክንና ወንድሙን ዜጋዬን በተመለከተ በርግጥ በወላጅ እናቱ እግር የአዘዘና የላስታ ንጉሥ አድርጎ ሲያነግሠው ምኒልክ ነው ዜጋዬን “ዛጉዬ” ብሎ የሰየመው። (ከዚህ የተነሳ ነው የቀዳማዊ ዛጉዬ ተወላጅ፣ መራ ተክለ-ሃይማኖት ዳግማዊ ዛጉዬ ተብሎ በላስታና ላሊበላ ላይ የነገሠው እና ይኩኖ አምላክ ዙፋኑን እንደገና ወደ ሰለሞናዊው ሥርወ-መንግሥት እስከሚመልሰው ድረስ ኢትዮጵያን የገዛውን የዛጉዬ ሥርወ-መንግሥትን የመሰረተው።)

ሴቶችን ንግሥት እያልን የማንገሥ ባሕላችን ደግሞ ተራማጅ አስተሳሰብ የነበራቸው ኢትዮጵያውያን በጾታ እኩልነት ያምኑ አንደኛው ያሳያል። ሳባ ወይም ኢትያኤል የመጀመሪያዋ የኢትዮጵያ ንግሥት አልነበረችም። ለምሳሌ ከሷ በፊት ንግሥተ-ነገሥታት የነበረች ንግሥት ነበረች። ኢትዮጵያ ትባላለች። የኢትዮጵስ 3ኛ ልጅ ነበረች። ስሙ-መንግስትዋ ሰንደቅ-ጃን ይባላል። አባትዋ ኢትዮጵስ 3ኛ በጣም ይወዳት ስለነበረ በመላ ኢትዮጵያ ንግሥተ-ነገሥት አደረጋት። ይኸውም ኢትያኤል ከመወለዷ ከብዙ ዐመታት በፊት ነበር። ለ45 ዓመት ገዝታለች። ከሷ በተጨማሪ ኢትዮጵስ ሌሎች ሁለት ሴቶች ልጆቿንም ንግሥቶች አድርጎ አንግሷቸዋል። አንዷ አሊና የተባለችው የኤደን ንግሥት ነበረች ። ከ 2900 ዓመት በፊት ደግሞ አክሱማይት

የተባለው የንግሥት ሳባ የልጅ ልጅ ኢትዮጵያውያን ንግሥቶችን “ሕንደኬ” በሚል የማዕረግ ስም በኩቢያ፣ በግብፅ እና በሊቢያ ላይ ያነግሥ ነበር። በ1000 ዓመታት ጊዜ ውስጥ ከአክሱቱ ጀምሮ የ13 ንግሥታት ታሪክ ተመዝግቧል። እነሱም፡-

1. አዚት (የአክሱማይት አክስት)፡
 2. ኒኒ
 3. ቅንዳቅስ
 4. ሰማርታ
 5. ካሺታ (የፈርዖን ቲሬሃቅ እናት)
 6. ሙዝልብያ (ሌላው መጠሪያዋ አሚን ሪትስ የነበረ፣ የፍቅር ዓምላክ ተደርጋ የተቆጠረች፣ 240 ባሎች የነበሯት እና 130 ዓመት የኖረች)
 7. አንጥያ (የሙዝልብያ ልጅ)
 8. አንስጥያ (የአንጥያ ልጅ)
 9. አንስጣጥያ (የአንስጥያ ልጅ)
- ከላይ የቀረቡት አራቱ እናቶች፣ ልጆች እና የልጅ ልጆች እጅግ ውብ ከመሆናቸው የተነሳ ፊታቸውን ያየ እና ድምፃቸውን የሰማ ማንኛውም ህመም ያለበት ሰው ከያዘው በሽታ ይፈወሳል ተብሎ ይታመን ነበር። ሁሉም እንደ አማልክት ተቆጥረው በግብፃውያን፣ በኩቢያውያን እና በሊቢያውያን ይመለከቱ ነበር።
10. የኔትሜር (ታላቅ የግብፅ ፈርዖን የነበረው የፒያንግሮ እናት፣)
 11. ሃትሃር (የታላቁ ሂሚክስ ባለቤት)
 12. ዳግማዊ ቅንዳቅስ

13. እቱ ህንደኬ ጃን (ለኢየሱስ፣ ለማርያም እና ለዮሴፍ ከሄሮድስ በሸሽብት ወቅት በግብፅ ውስጥ ጥገኝነት የሰጣቸውና የላይኛው ግብፅ ንጉስ የነበረው የንጉሥ አማናቱ ተትናይ እህት) ናቸው።

ዝርዝሩ ከዚህ ቢረዝምም ለጊዜው ይበቃናል። አረቦች እነዚህን የመሰሉ ንግሥቶች ጨርሶ አልነበሯቸውም። የኢትዮጵያ ንግሥቶች ነበሩ ሲገዟቸው የኖሩት። አረቦች በኢትዮጵያ ሴቶች መገዛታቸው ብቻ ሳይሆን እንደ ጣኦታት ያመልካቸውም ነበር። የነዚያ አስደናቂ ንግሥታት ዝርያዎች የሆኑ ቆነጃጅት ኢትዮጵያውያት ዛሬ የማይረቡ አረቦች ገረዶች ሆነዋል። አይ ጊዜ! ይህ ለኢትዮጵያ አሳዛኝ እና አሳፋሪ ክስተት ነው!

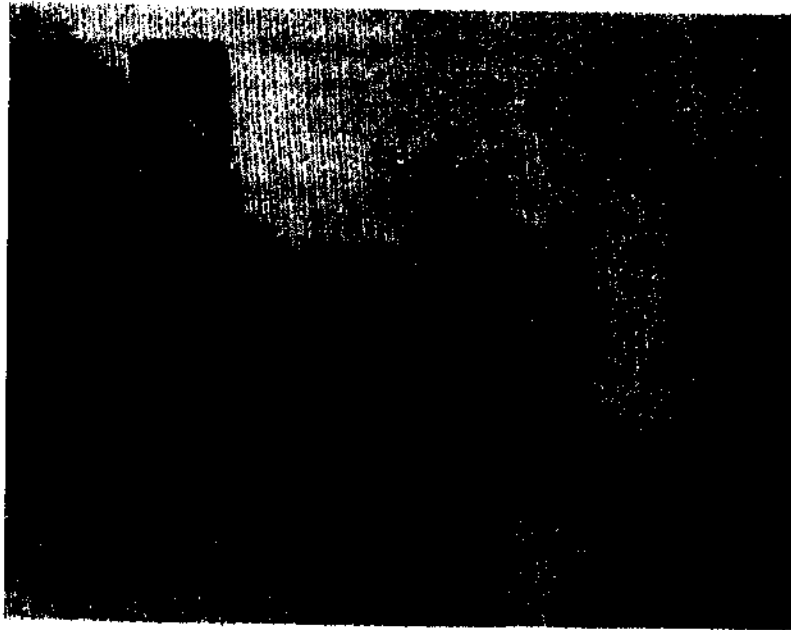
የንግሥት ሳባ የዘር ሐረግ ምን ይመስላል? ለመሆኑ ኢትያኤል ወይም ንግሥት ሳባ በገሀድ የነበረች ሰው ናት? ኢትዮጵያዊትስ ነች? አዎ! ፍጹም በሆነ ርግጠኝነት ንግሥት ሳባ በገሀዱ ዓለም የነበረች ገሃዳዊ ሰው ናት፤ ኢትዮጵያዊትም ነች። የሳባ ከተማ ንጉሥ የነበረው የንጉሥ አጋቦና ተብሎ ይጠራ የነበረው የ ተዋስያ ሳቢ የልጅ ልጅ ናት። ሳባ ከተማ የተመሰረተችው የንግሥናው ስም ሰንደቅ-ዐልማ ይባል በነበረው በእሴ ወይም እስያኤል ነው። እስያኤል የቀዳማዊ ኢትዮጵ እና የሳልሳዊ ኢትዮጵ ተወላጅ ሲሆን የሳባ ከተማ የመጀመሪያው ንጉሥ ነው። የኢትዮጵያ ንጉሠ-ነገሥት ሆኖ ረጅም ዘመን ከመኖሩም በላይ ልጆቹ እና ዘመዶቹ የሆኑ በርካታዎችን ንጉሦች እያደረገ ሾሟል። ከነዚህ ውስጥ አሞር ሳቢሳባ ተብሎ የነገሠው ልጁ ኩርፋን፣ ገርንዛቦ ተብሎ የገዛው የኩርፋን ልጅ ሰርፌ፣ የቆቦ ንጉስ ተብሎ የነገሰው የሰርፌ ልጅ አኪላገርን፣ እና የአኪላገርን ልጅ ሳባ፣ የሳባ ልጅ ጽርስቅላ አንዘቦ፣ የጽርስቅላ አንዘቦ ልጅ አቅጃቦ፣ እና ተዋስያሳቢ ተብሎ የነገሰው የአቅጃቦ ልጅ አጋቦና ይገኙበታል። አጋቦና የሚባለው ተዋስያሳቢ ልዕልት አዝሚናን ወለደ። ልዕልት አዝሚና ኢትያኤልን ወለደች። ኢትያኤል አያትዋ አጋቦና፣ ተዋስያሳቢ ተብሎ በነገሰባት ሳባ ከተማ ንግሥት ሳባ ተብላ ተጠራች። ስለዚህ ከዚህ የዘር ሐረግ ሳባ የኢትዮጵ ዝርያ የሆነች፣ አያትዋ የሳባ ንጉሥ የነበረ ኢትዮጵያዊት ናት ብለን እንደመድማለን። ይህ ሀቅ የንግሥት ሳባን የማንነት ጥያቄ ላንዴ እና ለመጨረሻ ጊዜ የሚመልስ ይሆናል። ከዚህ ሌላ ተጨማሪ ማስረጃ የሚያስፈልገው አይደለም።

ማንኛውም ተጨማሪ ማስረጃ ይህን የሚያጠናክር ነው የሚሆነው። የኢትዮጵያን ትክክለኛ ታሪክ የያዙ መጽሐፎችን ላወደሙ የኢትዮጵያ ፓትርያሪኮች ለነበሩ ግብፃውንና የነሱ አሻንጉሊቶች ለነበሩ ኢትዮጵያውያን ነገሥታት እግዚር ይይላቸውና የሳባን ማንነት ለማስረገጥ ከላይ የጠቀስነውን ታሪክ-ነገሥት ዘ ኢትዮጵያ ን እስከምናገኝ ድረስ ብዙ ደክምን።

የሳባ የዘር ሀረግ ቀደም ሲል ከተመዘገበው የኢትዮጵያ ዝርያዎች ከሆኑ የኢትዮጵያ ነገሥታት እና ንግሥታት ዝርዝር ጋርም ይስማማል። ይኸውም ከኢትዮጵያ እና ከአሞር ጀምሮ እስከ አያትዋ እስከ አጋቦና ያለው ሁሉ ነው። ዝርዝሩ እላይ ቀልጭ ብሎ ስለሚታይ እንደገና ይመልከቱት። በሳባ ከተማ እያንዳንዳቸው ለ10 ዐመታት የገዙትን እና የግዛት ዘመኑን ወደ 16 ዓመት አሳድጎ ተጨማሪ 6 ዓመት የገዛውን አያትዋን ያገኛሉ። የያንዳንዱ ንጉሥ የግዛት ዘመን 10 ዓመት እንዲሆን የደነገገው አጼ እስያኤል ነበር። የኤትያኤል አያት የግዛት ዘመኑን ወደ 16 ዓመት ያራዘመበት ምክንያት የልጅ ልጁ ኢትያኤል ወላጆቹን ገድሎብኛል በሚል ቀም አጼ እስያኤልን ስለገደለቸውና በዙፋኑ ላይ ራሷን የኢትዮጵያ ንግሥተ-ነገሥታት አድርጋ በማስቀመጧ ጠያቂ ስላልነበረው ነው። ከኢትዮጵያ የዘር ሐረግ በግልጽ እንደምናየው አሞር፣ ጽርስቅላ፣ አቅጃቤ እና አጋቦና እያለ ይዘረጋል። አጋቦና ለኢትያኤል አያትዋ ሲሆን እናትዋ አዝሚና እና አባትዋ በቤተ-መንግሥቱ ውስጥ እሷ የተጸነሰችበትን ዝሙት ፈጽመዋል ተብሎ በአጼ እስያኤል ፍርድ ስለተገደሉ ኢትያኤልን በሳባ ከተማ ያሳደጋት ነው። አዝሚና በወጣትነትዋ ስለተቀጨች ንግሥት ስለመባልዋ የተመዘገበ ነገር የለም።

ኢትያኤል የኢትዮጵያ እንጂ የአረብ ንግሥት አለመሆንዋ ምንም ጥርጥር የለውም። መሆንም አትችልም። መጀመሪያ ነገር ቀደም ሲል እንደጠቀስኩት ኢትያኤል እና የአግኦዚ ወታደሮቿ ቢልቂስን እስካነገሱላቸው ድረስ አረቦች ንግሥት አልነበራቸውም። ሁለተኛ ኢትያኤል ራስዋ የአረቦች ብቻ ንግሥት መሆን አትችልም። ምክንያቱም የአረብ ንግሥት ብትሆን ኖሮ መሲህ ነው በሚል ሥጦታ ይዛ የአይሁድ ንጉስ ወደ ሆነው ወደ ሰላምን በነጻነት መሄድ አትችልም ነበር። የእስማኤል ዘሮች አረቦችና እስራኤሎች ከጥንት

ጀምረው ጠላታዎች በመሆናቸውም ጭምር። ኢትያኤል ግን ኢትዮጵያዊት በመሆንዋ የሰላም ንጉስ ስለሆነው ስለመሲሁ መወለድ እና በሁዋላ ሰብአነገል የተባሉት እና ጠቢባን የሆኑት ኢትዮጵያውያን ነገሥታትም የኢትዮጵያ ንፁህ ምርቶች የሆኑትን ብጫውን ወርቅ፣ አጣን እና ክርቤ ሥጦታ ይዘውለት ወደ እስራኤል እንደሚጓዙ ሲነገር እየሰማች ነበር ያደገችው። አረቦች እና እስራኤል የአብርሃም ሚስት እና የይሣቅ እናት የሆነችው ሣራ የእስማኤል እናት ከሆነችው ከአጋር ጋር ከተቀያየመችና አብርሃም አጋርንና እስማኤልን ከቤቱ እንዲያስወጣቸው ካደረገችበት ጊዜ ጀምሮ ፀበኞች ናቸው። በእስማኤል እና በይሥሐቅ መካከል ያለው ፀብ ያን ጊዜ ይቅርና ዛሬ እንኳ በመካከለኛው ምሥራቅ በዝርያዎቻቸው ዘንድ ከባድ ደም መፋሰስ እንዳስከተለ ነው። ስለዚህ አንዲት የአረቦች ንግሥት (አረቦች ንግሥት ካለቻቸው) ስጦታዎች ይዛ ወደ አይሁድ ንጉሥ የመሄድ እድልዋ ዜሮ ነው። የሳሌም ንጉሥ ከነበረው ከመልክጼዴቅ እና ከአብርሃም ዘመን አንስቶ እንዲሁም ሂቦራ የተባለችውን ኢትዮጵያዊቷን ልዕልት አግብቶ አራት ሴቶችና ሁለት ወንዶች ከወለደው ከሙሴ ጊዜ ጀምሮ ከእስራኤል ጋር የደም ዝምድና የነበራቸው ኢትዮጵያውያን ብቻ ናቸው። ስለዚህም ኢትዮጵያውያን ብቻ ነበሩ የአይሁድን ንጉሥ ጥበብና እውቀት ሊቀስሙ እና በእንቅፅልሽም ሊገደሩት ወደ ኢየሩሳሌም መጓዝ የሚችሉት። ከዚህ በተጨማሪ ንግሥት ሳባ ሌላ ቦታ ሳይሆን ኢትዮጵያ ውስጥ ለመኖርዋ ተጨባጭ እና የተሟላ ዝርዝር መረጃዎች አሉ። መቃብሯም ተጨባጭ ማስረጃ ነው። አክሱም ውስጥ ጉሎ ማክዳ የተባለ ቦታ አለ። በኢትዮጵያ ትውፊት መሰረት የንግሥት ሳባ አጽም ያረፈው እዚያ ነው።

ክስሱም ውስጥ ጉሉ ማከዳ የሚገኘው የንግስት ሳባ መካከ-መቃብር

ሌላው የማያወላዳ ማስረጃ አመጣጥዋን የሚያሳየው የዘር ሐረግዋ ነው። ከኢትዮጵ ጀምሮ የወላጆቿን መገደል ለመበቀል አስከገደለችው አስከ እሴ ወይም አጼ እስያኤል ድረስ የሚዘረዘረው የዘር ሐረግዋ። ከሷ በኋላ የመጣውን ዝርያዋን በተመለከተ ደግሞ ከቀዳማዊ ምኒልክ ጀምረን እስከ ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ድረስ 225 ነገሥታትን እንቆጥራለን። ሁሉም እነዚህ ነገሥታት ራሳቸውን ከሰለሞን ዘር ጋር በማያያዝ “በእግዚአብሔር የተመረጠ ድል አድራጊው የይሁዳ አንበሳ” ሲሉ የኖሩ ህልውናቸው ለካድ የማይቻል ደምና ስጋ የተዋሃዳቸውና የለበሱ ገሃድ ሰዎች ነበሩ። የያንዳንዱን ንጉሥ የግዛት ቦታና ዘመንም ለይተን እናውቃለን። በዘመናችን ከነበሩት ከቅርቡ ንጉሠ-ነገሥት ከአጼ ኃይለሥላሴ ተነስተንም ወደ ጌላ እስከ ቀዳማዊ ምኒልክ እና ንገሥት ሳባም መቁጠር እንችላለን። የነዚህን

ነገሥታት ህልውና መካድና አሸቀንጥረን መጣል ያስኬዳል እንዴ? በምንም መንገድ። የቀዳማዊ ምኒልክ እናት ኢትያኤል፤ ንገሥት ሳባ መሆኗን በትክክል እናውቃለን። አባቱ ንጉሥ ሰለሞን አይደለም የምንል ከሆነ ማነው ታዲያ አባቱ? እያንዳንዱ የኢትዮጵያ ንጉሠ-ነገሥት ፍንትው ብሎ የሚታወቅ አባት አለው። ምኒልክ ያለ አባት የተወለደ ይሆን? ሰለሞን አባቱ ካልሆነ ለአያቱ ለዳዊት ይበልጥ ክብር በመስጠት እና በሱም በመከራራት ራሱን እንዴት “የዳዊት ልጅ” ብሎ ሊጠራ ቻለ?

ንገሥተ-ሳባን እና ልጇን አፈ-ታሪክ ናቸው ብለን ብንወስዳቸው እንኳ የአግክዚን እና የቋንቋቸውን የግዕዝን በኢትዮጵያ ውስጥ መገኘት ምን እናደርገዋለን? የፈላሻዎቹን እና የታቦተ-ጽዮንንስ ጉዳይ እንዴት እናደርገዋለን? የቃል ኪዳኑ ታቦት ኢትዮጵያ ውስጥ መኖሩን ብንክድ እንኳ ኢትዮጵያ በያንዳንዱ ተዋሕዶ ቤተ-ክርስቲያንዋ ውስጥ በምሳሌው የተቀረጸ ጽላት ያላት በዓለም ብቸኛ አገር እንዴት ልትሆን ቻለች? በተጨማሪም 40,000 አግክዚዎች እና ብዛታቸው ያልታወቀ ፈላሻዎች ወደ ኢትዮጵያ እንዴት ገቡ? ቋንቋቸው ግዕዝ በፊት የኢትዮጵያ መንገሥታዊ ቋንቋ አሁን ደግሞ የኢትዮጵያ ተዋሕዶ ቤተ-ክርስቲያን መገልገያ ቋንቋ ሊሆን እንዴት ቻለ? ይቺ የኢትዮጵያ ቤተ-ክርስቲያንስ ልክ አይሁድ በሲናይ በረሃ ለክብረ-በዓላት ያደርጉት እንደነበረው ዲያቆኖቿ እና ቀሳውስቷ ልብሰ-ተክህኖ ለብሰው፤ ታቦት ተሽክመው፤ ልዩ ልዩ ቀለማት ያሏቸውን ዠንጥላዎች የሚያጠሉባት እና ዑደት የሚዞሩባት በዓለም ላይ ብቸኛዋ አገር እንዴት ሆነች? አይሁድ ያደርጉት እንደነበረው አጣንስ እንዴት ሊያጤሱ ቻሉ? በአክሱም እና በጣና ደሴት እንስሳትን ይሰጠ የነበረውስ ለምንድነው? ቀዳማዊ ምኒልክ አግክዚዎችን ንጉሦች እና ካህናት እያደረገ በመንግሥቱ የሥልጣን ቦታዎች ላይ ከፍ አድርጎ ባይሾማቸው ኖሮ አግክዚዎች በአክሱም ንጉሥ እና ንገሥት እስከ ማንገሥ እና ማውረድ ብቻ ሳይሆን ያልፈለጓቸውን ነገሥታት እስከ መግደልም የደረሰ ኃይል እንዴት ሊኖራቸው ቻለ? አግክዚዎች በ4ኛው ክፍለ-ዘመን ከንጉሠ-ነገሥት አብርሃ ጋር የተደራደሩት እና እስከ ዛሬ ድረስ በኢትዮጵያ ተዋሕዶ ቤተ-ክርስቲያናት የሚሠራባቸውን የአይሁድ እምነት አሠራሮችን ወደ ኢትዮጵያ አሰርገው ያስገቡት በምን

አክሱም ውስጥ ጉሎ ማክዳ የሚገኘው የገንጠት ሳባ መካነ-መቃብር

ሥልጣናቸው ነበር? ንግሥተ-ሳባ ወይም ኢትዮጵያዊት ባትሆን? ንጉሥ ሰለሞንን ለመጎብኘት ሥጦታዎች ይዛ ባትሄድ እና ቀዳማዊ ምኒልክን ጸንሳለት ባትመለስ ኖሮ ይህን ይህ ሁሉ በኢትዮጵያ ውስጥ እውን መሆን አይችልም ነበር። ንግሥተ-ሳባ ወደ እስራኤል ያደረገችውን ጉዞ አስመልክቶ ሌሎች በርካታ ዝርዝሮችን ማቅረብ ይቻል ነበር። ሆኖም በዚህ ጥናት ትኩረቱ የንግሥት ሳባ እና የንጉሥ ሰለሞን ታሪክ እውነተኛ ታሪክ መሆን አለመሆኑን ማረጋገጥ ስላልሆነ እዚህ ላይ አበቃለሁ። ሳባ በእውን የነበረች ኢትዮጵያዊት ንግሥት ነበረች በሚለው ሀሳብ አጠንጥኛለሁ። እንባቢዎቼ ስለሷ እና ስለ ቀዳማዊ ምኒልክ ተጨማሪ ዝርዝሮችን ማግኘት ከፈለጉ “የተደበቁና ያልተነገሩ የአይሁድ እና የኢትዮጵያውያን ታሪኮች” የተሰኘውን መጽሐፌን እንዲያነቡ እጋብዛለሁ። መፅሃፉ ግን በእንግሊዝኛ ነው።

አህመድ ግራኝ ከሰለሞናዊው የኦሮሞ ሥርወ-መንግሥት ጋር ጦርነት ባደረገበት ጊዜ እና በዘመኑ መሳፍንት ወቅት አምስት የኦሮሞ ጊቤ መንግሥታት ማለትም፡- ሊሙ-እናሪያ፣ ጂማ፣ ጎማ፣ ጉማ እና ጌራ አንፃራዊ ሰላም፣ የውስጥ አገዛዝ ነፃነት እና የንግድ ብልፅገና አግኝተው ነበር። ሊሙ-እናሪያ በጂኦግራፊያዊ አቀማመጡ የንግድ መስመር እምብርት ስለነበረ እና የወርቅ ክምችትም ስለነበረው ከሁሉም ጎልቶ የወጣ እንደ ነበረ እመን ነው። በሸዋ ውስጥ ያሉ የሰላሌ ኦሮሞዎች ከአህመድ ግራኝ ጦር ጋር ተባብረው «ሰለሞናዊውን-ኦሮሞ-ስርወ-መንግሥት» በሚወጉበት ወቅት የሊሙ-እናሪያ ንጉሦች ግን ከመንግሥት ጋር ጥሩ ዲፕሎማሲያዊ ግንኙነት ነበራቸው። ይህ ዲፕሎማሲም እስከ ንጉሠ-ነገሥት ሰርፀ-ድንግል ዘመን (እ.ኤ.አ.1563-1597) ድረስ እና ከዚያም ወዲህ ዘልቋል። የሊሙ-እናሪያ ንጉሶች ለኢትዮጵያ ንጉሠ-ነገሥት ሌባ ያዥ በመሆናቸው የሌባ ያዥ ግብር ይገብሩ እንደነበረ ተመዝግቧል። ለምሳሌ ከእናርያ የሚከፈለው የወርቅ ግብር በሰርፀ-ድንግል ዘመን-መንግሥት ሰማይ ነክቶ አምስት ሺ ወቂት ወርቅ ደርሶ ነበር።

ሁለቱ ብቁ የእናርያ መሪዎች አባ ጎሞል (እ.ኤ.አ.1800-1825) እና ተተኪያቸው እና ልጃቸው አባ ባጊቦ (እ.ኤ.አ.1825-1861) የሚጠቀሱ ናቸው። ወደ መሳፍንቱ ዘመን ማብቂያ አካባቢ አባ ጎሞል ከጎጃም እና

ከክፋ መሳፍንት ጋር ዲፕሎማሲያዊና ንግዳዊ ትስስሮች ፈጠሩ። ተተኪያቸው አባ ባጊቦ በቡና፣ በወርቅ፣ በዝሆን ጥርስ፣ በጥርኝ፣ እና አልፎም በባሪያ ንግድ እጅግ ከመበልፀጋቸው የተነሳ ከአጼ ቴዎድሮስ አያት ከራስ ጎሹ የጦር-ሠራዊት ጥበቃ እስከመጠየቅ ደርሰው ነበር። ይህንን ዓላማ ለማሳካት የዳምት ገዢ ለነበሩት ለራስ ጎሹ ሴት ባሪያዎችን ጨምሮ የተለያዩ ሥጦታዎችን ልከውላቸዋል። በፃፉት ደብዳቤም ግንኙነታቸውን ለማጠናከር የደጃዝማቹን ሴት ልጅ ለጋብቻ ጠይቀው ነበር። ደጃዝማቹ ሥጦታውን ተቀብለው 30 ነፍጥ እና ስለመሳሪያው አጠቃቀም ስልጠና የሚሰጡ ባለሙያዎችን ጨምረው ልከውላቸዋል።

ምንም እንኳ እነዚህ መንግሥታትና መሪዎቻቸው ኦሮሞዎች ቢሆኑም ኦሮሞነታቸው አንዳቸው ባንዳቸው ላይ ወረራ እንዳይፈጽሙ አላቀባቸውም። ሁለቱም አባ ጎሞል እና አባ ባጊቦ ጉማን ገባራቸው ሊያደርጓት በርካታ ጊዜ ወረራ ፈጽመውባቸዋል። አባ ባጊቦ ከደጃዝማቹ ጎሹ ጋር ወታደራዊ ስምምነት እና የንግድ ግንኙነት ማድረግ የፈለጉበት ሌላው ምክንያት የጉዳሩን ለም መሬት ለመቆጣጠር ነበር። «የጅማው ንጉሥ አባ ጂፋር (እኤአ 1830-1855) በጣም ጠንካራ ሆነው ሲወጡ በጊቤ ክልል እና በታዋቂው ሶዶ ገበያ መካከል ያለውን መሬት ተቆጣጠሩ» ። ቆይቶ እኚህ አባ ጂፋር ጃንጆሮ፣ ጎማ፣ ጉማ እና ጌራ የተባሉትን ግዛቶች ወርረው አንድ አደረጓቸው። የአባ ጂፋርና ቀደም ያሉትም የአባ ጎሞልና የአባ ባጊቦ ወረራዎች አጼ ምኒልክ አማራን፣ አፋርን፣ ትግሬን፣ ወላይታን እና የኦሮሞ ግዛቶችን በማዕከላዊ መንግስታቸው ስር ለማድረግ ካደረጉት ወረራ የሚለየው በአላማው ብቻ ነው። ኦሮሞዎቹ መሳፍንት አጎራባች መሬቶችን በመያዝ የግል ግዛታቸውን ለማስፋፋት ሲሆን የምኒልክ ግን ከዘመነ መሳፍንት በፊት የነበረችውን ትልቁን ኢትዮጵያ በአንድ ማእከላዊ መንግሥት ስር ለማስባሰብ ነበር። በዚህ ምክንያት፣ ምኒልክ የኦሮሞ ግዛቶችን ብቻ አይደለም ወደ ግዛታቸው የቀላቀሉት፤ የጎንደርን እና የጎጃምን አማራም አስፈላጊ ሆኖ በተገኘው በማናቸውም ዘዴ አስገብረዋል። ሉዓላዊ ገዢነታቸውን ያልተቀበሉትንና ግብር መገበር አቁመው ያመፀባቸውን አማራ ሆኑም አልሆኑም ማንም ንጉሠ-ነገሥት እንደሚያደርገው በጸኑ ቀጥተዋል። ጎንደር አልገብርም

በማለቱ፤ ከዚህ ቀደም በአዲሶቹ ሱስንዮስ እና ቴዎድሮስ ድምጽማጡ እንደ ጠፋ አስተውለናል። የእነዚህ ነገሥታት ቁጣ የጎንደርን ህጻናትና አረጊቶችን እንኳን አልማረም።

ቴዎድሮስ ጀምረውት፤ አዲሱ የሃንስ ቀጥለውበት፤ አዲሱ ምኒልክ አስፋፍተውት አዲሱ ኃይለሥላሴ ፈረሳቸውን ጠቅል ብለው የጠቀሱት ሀገር፤ በመጀመርያ ለደርግ፤ ቀጥሎ ለኢህአዴግ ተርፎለት እስከ ዛሬ ይገኛል። በአሁኑ ሰዐት የዚህ ሁሉ ጥረትና ድካም ፍሬ ተመጋቢ ኢህአዴግ ነው። ነገ ደግሞ ተረኛው ገዢ ነው። ከእስታት አንድ ቀን ደግሞ የኢትዮጵያ ህዝብ ተጠቃሚ ይሆን ይሆናል።

ዘር ግምት ውስጥ ሳይገባ ለሥልጣን እና ለግዛት መፋለም በልሂቃን ተፈጥሮ ውስጥ ያለ ባሕሪ ነው። ልሂቃን ኃይላቸውን እስከሚያጠናክሩ እና ይገባናል የሚሉትን ግዛት እስከሚጠቀሱ ድረስ ሁል ጊዜ እርስ በርሳቸው ይዋጋሉ። የትግራይ የጦር አበጋዞች እንኳ ኃይላቸውን ለማጠናከር እና ግዛታቸውን ለማስፋት እርስ በርሳቸው ይዋጉ ነበር። ባለፉት ጊዜያት በመረብ ወንዝ ማዶና ማዶ ያሉት የትግራይ እና የትግረ ገዢ መደቦች ለሥልጣን እና ለግዛት ሲሉ ተዋግተዋል። ለምሳሌ፤ ከአጋሜ የአጋሜው የደጃዝማች ሰባጋዲስ አባት የሹም አጋሜ ወልዱ ገዢ ቤተሰብ፤ ከተንቤን የአጼ ዮሐንስ 4ተኛው አባት ሹም ተንቤን ምርጫ፤ ከእንደርታ የራስ ወልደሥላሴ ቤተሰብ እና የከንቲባ ተስፋ እና ዘርአይ ቤተሰብ፤ ደጃዝማች ወልደሚካኤል እና ደጃዝማች ኃይሉ ከሀማሴን ሁል ጊዜ በሥልጣንና በመሬት ጥያቄ አምርረው የሚዋጉ ደመኛሞች ነበሩ።

አጼ ቴዎድሮስ፤ በዋናነት በኦሮሞ ራሶች ተወስዶ የነበረውን ሰለሞናዊውን ሥርወ-መንግሥት መልሶ መመስረት ከመለከት የታዘዙት ተግባርና ግዴታቸው አድርገው ተመለከቱት። ስለዚህ፤ ባለሙሉ ሥልጣን እንደራሴ መሆን በተጠናወታቸው ከተቻለም ንጉሠ-ነገሥት መባል በሚቋምጡ መሳፍንት ተከፋፍላና ብዙ ቦታ ተበጣጥሳ የነበረችውን ኢትዮጵያን አንድ ለማድረግ፤ ዘመነ-መሳፍንትን በማስቆምና ዳር ድንበርዋን እንደ ቀድሞው እስከ ቀይ ባህር እና እስከ ሕንድ ውቅያኖስ በማስፋት ኢትዮጵያን ወደ ቀድሞ ክብርዋና ገናናነትዋ የመመለስ ራዕይ ይዘው ተነሱ።

ይህንን ታላቅ ራዕያቸውን እውን ለማድረግ ከነዚያ ትናንሽ ዓላማዎች እና ጠባብ ግዛቶች ከነበሯቸው በርካታ መሳፍንት ጋር ጦርነት ማድረግ ነበረባቸው። አጼ ቴዎድሮስ አይቀሬ ጦርነት ከሚዋጉዋቸው የመጨረሻዎቹ መሳፍንት አንዱ ራስ ዓሊ ትንሹ ነበሩ። ከራስ ዓሊ ትንሹ ጎን ደግሞ ኃይለኛዋ እቴጌ መነንን ነበሩ። እሳቸውንም መፋለም ነበረባቸው። እናትና ልጅ ሁለቱም የየጁው ሴሩ ትንጉል እና የትልቁ ራስ ዓሊ ተወላጆች እንደ ነበሩ ይታወሳል። ልጃቸው ራስ ዓሊ ትንሹ ባለሙሉ ሥልጣን እንደራሴ በነበሩበት ወቅት ቆንጆዋና ጮሌዋ መነን ንግሥት የመሆን ጽኑ ምኞት ስለነበራቸው ነበር የመጨረሻውን አሻንጉሊት ንጉሠ-ነገሥት ሳልሳዊ ዮሐንስን ያገቡአቸው።

ስሙ ካሳ ኃይሉ የነበረው ቴዎድሮስ ገና እንደተነሳ ራስ ዓሊ እና እቴጌ መነን ለሥርወ-መንግሥታቸው ስጋት መሆኑንን ወዲያው ተገነዘቡ። በዚያን ወቅት ለአልጋው የሚያሰጋ ኃይለኛ ሰው ሲነሳ በጋብቻ አስሮ በቀዬው መግታት የተለመደ ስለነበር የራስ ዓሊን ልጅ ልዕልት ተዋበችን ለካሳ ኃይሉ በጋብቻ ሰጡ። ካሳ ኃይሉ ተዋበችን ከልብ ስላፈቀራት ሽፍትነቱ ለጊዜው በጋብቻው ረገቦ ነበር። ሆኖም መርገብ ብዙ አልቆየም። እናትና ልጅ፤ ሁለቱም ተዋጉትና ተሸነፉ።

ከዚያም የኢትዮጵያ ንጉሠ-ነገሥታት ሥልጣናቸውን መጀመሪያ በትግራው ራስ፤ ቀጥሎ በኦሮሞ መሳፍንት ከተቀሙ ከ68 ዓመት በኋላ ካሳ ኃይሉ እውነተኛ ፍፁማዊ ሥልጣን ይዞና እውነተኛ ንጉሠ-ነገሥት ሆኖ የካቲት 5 ቀን 1847 አጼ ቴዎድሮስ ተብሎ ነገሡ። ኦሮሞዋ ባለቤቱ እቴጌ ተዋበችም እውነተኛዋ ንግሥተ-ነገሥታት ሆና የካቲት 12 ቀን 1847 ዓ.ም. ዘውድ ተቀዳጀች።

ካሳ ኃይሉ ከአጼ ልብነ-ድንግል ጋር ዝምድና አለኝ ቢልም በእናቱ በወይዘሮ አትጠገብ አብተው በኩል ነው እንጂ በአባቱ በኩል አይደለም በሚል የጎንደር ሕዝብ ከንግሥና በዓሉ ጥቂት ቀደም ብሎ ተቃውሞ አነሳበት። በህጉ መሰረት በሰለሞናዊው ሥርወ-መንግሥት ዙፋን ላይ ለመቀመጥ ቀደም ካለው ንጉሠ-ነገሥት ጋር አለ የሚባለው ዝምድና መቆጠር ያለበት በሴትዋ ወላጅ (በእናት) በኩል ሳይሆን በወንዱ ወላጅ (በአባት) በኩል ነው። «እየሱስ ክርስቶስ እንኳ ዓለምን ለማዳን የተወለደው ከሴት ነው» በማለት ቴዎድሮስ እንደ ንጉሳቸው

እንዲቀበሉት የጎንደርን ህዝብ አሳመነ። ቱዎድሮስ ኢትዮጵያን ለማዳን የተነሳ በመሆኑ በሱነቱ ሊቀበሉት ይገባል። ሆኖም በቱዎድሮስ ደም ስር ውስጥ ጠብታ የነገረው ደም ባትኖር ኖሮ የቱንም ያህል በጦር ኃይልኛ ቢሆንም በሰለሞናዊው ዙፋን ላይ ለመቀመጥ ያነሳውን ጥያቄ የኢትዮጵያ ህዝብ ሙሉ በሙሉ ውድቅ ያደርግበትና ይበስ ቸግር ውስጥ ይከተው ነበር። በዚህ በሕዝብ ውድቅ የመደረግ ፍራቻ ስለተያዙ ነበር ከትልቁ ራስ ዓሊ እስከ ትንሹ ራስ ዓሊ ድረስ የነበሩት የየጁ ኦሮሞዎች በሰለሞናዊው ዙፋን ላይ በገዛ ፈቃዳቸው ፊጥ ለማለት ያልደረሩት። ስለዚህም፤ አሻንጉሊት ንጉሠ-ነገሥት እንዳሻቸው እየሳለቱና ፍፁማዊ የውክልና ሥልጣን እየያዙ ኢዮጵያን ሲገዙ ኖረዋል።

የቱዎድሮስ አማት ትንሹ ራስ ዓሊ ከቱዎድሮስ ጋር ጦርነት ገጥመው ሲሸነፉ ሸሽተው ደምበጫ (ዳሞት) ገቡና የደጃዝማች ብሩ ጎሹን ከለላ ጠየቁ። ሆኖም በአባታቸው ሞት ስለጠረጠሯቸው ተጣሉና ወደ ደራ ሲያቀኑ ኦሮሞው ግራዝማች ዋቄ ዲቦ ለቱዎድሮስ አሳልፈው ሊሰጧቸው አስሯቸው። ቱዎድሮስ ግን ራሩላቸውና ወደ አባቶቻቸው አገር ወደ የጁ እንዲሄዱ ይለቃቸው ዘንድ ደጃዝማች ዋቄ ዲቦን አዘዙ። አንዳንድ ሰዎች ግን የዳግማዊ አጼ ምኒልክ አባት ንጉሥ ኃይለ-መለኮት ናቸው ግራዝማች ዋቄ ዲቦን ወግተው ያስለቀቁቸው ይላሉ። የዚህ መፅሐፍ ፀሃፊ ግን በመጀመሪያው ሀሳብ ነው የሚሰማማው። ምክንያቱም ቱዎድሮስ ራስ ዓሊን ለመያዝ ቢፈልጉ ኖሮ እስከ ዕለተ-ሞታቸው ያሳድዱአቸው ነበር እንጂ ወደ የጁ ሲሄዱና በእዚያም ጭራሽ ያንዲት ትንሽ አገር ገዢ ሲሆኑ ዝም ብለው አያዩአቸውም ነበር። የሚያሳዝነው ራስ ዓሊ ትንሹ የእንግሊዙን ጄኔራል ኖርየርን ጦር በመርዳት በመቅደላ ምሽግ ላይ የቆመውን ቱዎድሮስን መበቀላቸው ነው። ራስ ዓሊ የዳግማዊ ምኒልክን ዘመኑ መንግሥት እስከሚያዩ ድረስ በሕይወት ኖረው የዕድሜ ባለጸጋ ሆነዋል። ምንም እንኳን ራስ ዓሊ ከልጃቸው ከተዋበች ቢለያዩም በሚቸግራቸው ሁሉ በምሥጢር ትረዳቸው ነበር። ተዋበች ላባትዋ የምታደርገውን ልገስና ቱዎድሮስ ቢያውቁም ጣልቃ አልገቡም። ራስ ዓሊ የተዋበችን ሞት መራራ መርዶ ሲሰሙ በጣም አዝነው በተባ አማርኛቸው ቅኔ ተቀኙላት። በዚህም ምንም እንኳን ኦሮሞ ቢሆኑም

አማርኛ ቋንቋን ለመንግሥታዊ ሥራ ማከናወኛ ብቻ ሳይሆን ጥልቅ ውስጣዊ ስሜታቸውን ለመግለጽም ሊጠቀሙበት እንደሚችሉ በድጋሚ አስመልክሩ። ጥልቅ ውስጣዊ ስሜትን በግጥም እና በቅኔ መግለጽ በኢትዮጵያውያን መሳፍንት እና ነገሥታት ዘንድ የተለመደ ወግ ነበር። ተክለጸድቅ መኩሪያ ዐፄ ቱዎድሮስ እና የኢትዮጵያ አንድነት በተሰኘው መጽሐፋቸው ገጽ 186 ላይ ያሰፈሩት የራስ ዓሊ ግጥም / ቅኔ / ቀጥሎ ቀርቧል፤

ጠጅ አማረኝ ሰላት ማሩን ታስጭናለች

ራቦኝም ሰላት አህሉን ታስኝጭናለች

በረድኝም ሰላት ሸማ ትሰዳለች

ሌባዬ ተይዛ ባልጋ ትሄዳለች።

የት አባትዋን አውቃ ታሳዝነኛለች፤

የጣቴን ቀለበት አንተ አድርገው ካሳ፤

በኔማ ጣት (በኔ ማጣት) ገብቶ አስጨነቀኝላ።

ቱዎድሮስ ለራስ ዓሊ እናት ለእቱኔ መነንም ምህረት በማድረግ ርኅራኄ አሳይተዋል። በሰባት ደጃዝማች እየተመራ የመጣውን ጦራቸውን እስከዚያን ጊዜ ድረስ በዚያች አገር ላይ ታይቶ በማይታወቅ የጦር ስልት ብትንትኑን አውጥቶት ከማረካቸው በኋላ ወደ ጎንደር ተመልሰው እንዲሄዱ እና ከባላቸው ከአጼ ሳልሳዊ ዮሐንስ ጋር እንዲቀላቀሉ ማድረጋቸውትልቅ የርኅራኄ ተግባር ነበር። ምላሳኛዋ ሴትዮ «ይህ ፍየል ጠባቂ ቆለኛ» ብለው የሰደቡአቸውንም ይቅር ብለዋቸዋል። ልጃቸውን ካገቡ በኋላ እንኳ በብዙ መልኩ ሲያዋርዱአቸው አልተበቃሏቸውም። ይህ መሀሪነታቸውና ይቅር ባይነታቸውም የጎንደርን ሕዝብ አድናቆት አትርፎላቸዋል።

ቆየት ብሎ ቱዎድሮስ ወደ ወሎ ሲያቀኑ ፀርቲት እና መስተዋት ከተባሉ ሁለት ኦሮሞ ባላባት ወይዛዝርት ተቃውሞ ገጠማቸው።

ወይዘሮ ወርቁት ከቴዎድሮስ ጋር ተዋግታ ድል ሆነችና ወደ አንድ ተራራ ሸሸች። እዚያ ሆኖ ለመስተዋት መልዕክት ላከች። መልእክቱም በራስዋ ዋና ከተማ በጊምቢያ-ወረሃመኑ አጼ ቴዎድሮስን ድግስ ደግላ እንድትቀበላቸውና አዘናግታ እንድትገድላቸው የሚያሰብ ነበር። ይህን ዓላማ ለማሳካት የወርቁት ሠራዊት ዓባላት እና ልጆቿ አግደው ዓሊ እና አምዴ ዓሊ በቴዎድሮስ ሠራዊት ውስጥ ሰርገው እንዲገቡ ተደረገ። ሆኖም ሲራው ከሸፈነ መስተዋት እና የወርቁት ልጅ አምዴ ዓሊ ሸሽተው ሲያመልጡ አግደው ዓሊ እና ሌሎች መኳንንቶች ተይዘው መቅደላቸውን ታሰሩ። የአቀባበል ግብዣ አስመስለው ለገደሉአቸው በማሰራቸው የተናደዱት ቴዎድሮስ የማረኩአቸውን ወታደሮችና ህዝባዊ ጦር እንዳንድ እጃቸውን አስቆርጠው በወርቁት እና በመስተዋት ቦታ ወይዘሮ ተመኝን ሾመው ወደ ሸዋ አቀኑ።

አጼ ቴዎድሮስ እንደነገሡ ያረቀቁትን የሥራ መመሪያ ለኢትዮጵያ ህዝብ አነበበ። በመመሪያውም የባርነት ሥርዓት እንዲቀር ደነገጉ። የመንግሥትን ወታደሮች በደሞዝ ለማሳደርና በጭሰኛው ላይ ሸክም የሚሆኑበትን የተሠራነት አሠራር ለማስቀረት ቃል ገቡ። በየቤተ-ክርስቲያኑ የሚያገለግሉትን ካሕናት ቁጥር ከ10 በታች ዝቅ ለማድረግና የቤተ-ክሕነትን አስተዳደር ለማሻሻል እንደሚሞክሩ አስታወቁ። ሌሎች ካህናት በእርሻ ሥራ ላይ ተሰማርተው በላባቸው እንዲተዳደሩ አሳሰቡ። ይህ የመመሪያ አዋጃቸው ከካህናቱ ጋር ቅራኔ ውስጥ አስገባቸው። ቴዎድሮስን ለመጉዳት ሲሉም የሚወዱአቸውን ባለቤታቸውን እቴጌ ተዋበችን በቤተ-ክርስቲያን ተገኝተው ሥጋ-ወደሙ ሲቀበሉ መርዝ ቀላቅለው ሰጧቸውና ገደሉባቸው። በዚህ የተበሳጨት ቴዎድሮስ በቀኝም በግራም ካሉ መሳፍንት ጋር ጦርነት ውስጥ እየገቡ የሚቃወሙአቸውን ሁሉ ወደ መግደል የእብደትና የቀቢፁ ተስፋ ድርጊት ውስጥ ገቡ።

የየጁውን ራስ ዓሊ ትንሹን፣ የወሎዋን ወርቁት ይማምን፣ የላስታውን ዋግ ሥዩም ጎበዜ ገብረ-መድህንን (ቴዎድሮስ እንደ ወደቁ ንጉሠ-ነገሥት ተክለ-ጊዮርጊስ ተብሎ ነገሷል)፣ የትግሬውን በዝብዝ ካሣ ምርጫን (አጼ ተክለ-ጊዮርጊስን ከያዘና ዐይናቸውን ጎርጉሮ አውጥቶ ከገደለ በኋላ አጼ ዮሐንስ 4ኛ ተብሎ ነገሷል)፣ ጨምሮ ሁሉም ጠላቶቹ ተባበሩና የእንግሊዝን ጦር እንደያ አቅማቸው ይረዱ

ጀመር። አጼ ቴዎድሮስ ግን በናጊር ተማርከው ከሚዋረዱና አገራቸውንም ከሚያዋርዱ ይልቅ የራሳቸውንና የአገራቸውን ክብር እንደጠበቁ መሞትን መርጠው ሽጉጣቸውን ጠጥተው ወደቁ። ህዝቡም የሚከተለውን ቅኔ እየተቀኙ ሀዘኑን ገለፀላቸው፡--

ገደልን እንዳይሉ ሞተው አገኛቸው፤

ማረክን እንዳይሉ ሰው የለ በጃቸው፤

ለወሬ አይመቹም ተንኮለኛ ናቸው፤

ምን አሉ እንግሊዞች ሲገቡ አገራቸው።

በሌላ አንፃር ግን ቴዎድሮስ በኅይል ስለ ገዙዋቸው በቴዎድሮስ ሞት የፈነጠዙም ብዙ ነበሩ። አንድዋ አልቃሽ በሚከትሉት ስንኞች ይህን ሁኔታ ገለጠች-

ባለድባብ ንጉሥ ባለ ጥና አቡን

አየዞሩ ፈትዋት ኢትዮጵያን።

መላ የጎዣም ሰው፣ መላ የበጌምድር፣

መላው የትግሬ ሰው፣መላው የሸዋ ሰው ተይዞ በምጥ፣

የእንግሊዝ ሃኪሞች መጥተው ቢይዙት፣

ተገላገለ አሉ ይህ ሁሉ ፍጥረት።

አለቃ አጽመ-ጊዮርጊስ እንደጸፉት አጼ ቴዎድሮስ በዘር አማራ አልነበሩም። ቋራ {ቁዋሬ} ናቸው። ከሁሉም በላይ ደግሞ ለአማራ አልወገኑም። ታማኝ አገልጋይዎቻቸው እንደ ጃዝማች ገልሞ እና ደጃዝማች ጠሀዩ ቅማንት ነበሩ። ከአማራዎች ይልቅ እነሱን ያምኑ ነበር። አማርኛ አቀላጥፈው ይናገሩ ነበር። አማራ ሆኑ አልሆኑ አጼ ቴዎድሮስ ፈጽሞ የአማራን ሥር-መንግሥት እወክላለሁ አላሉም

አስተዋዮቹ መሪዎቻቸው በሠሩላቸው የውህደት እና የአንድነት ሥራ ዛሬ በዓለም መድረክ ኃይላን ሕዝቦች ለመሆን በቅተዋል። ያን ጊዜ ጋሪባልዲ እና ቢስማርክ ለውህደት ባካሄዷቸው ጦርነቶች ዛሬ የጣልያንና የጀርመን ሕዝቦች ዕድለኞችና ተጠቃሚዎች ሆነዋል። ብልሆቹ የወቅቱ የአውሮጳ መሪዎችም አውሮጳን ያለምንም ደም መፋሰስ አንድ አያደረጉት ይገኛሉ። ምክንያቱም ላለፉት 60 ዓመታት በፍጥነት እያደገ የመጣው የፖለቲካ ብስለት አውሮጳን ወደ ውህደት ለማምጣት ምቹ ሁኔታ ፈጥሮላቸዋል። አሁን አውሮጳ 300 ሚሊዮን ሕዝብ ይዛ አሜሪካንና ቻይናን የምትፎካከር አንድ ጠንካራ አገር እየሆነች ነው። አብርሃም ሊጌንን በተገንጣቸው በደቡቦቹ ላይ አስከፊና አውዳሚ ጦርነት በማካሄድ የተዋሀደች አሜሪካንን ፈጥሯል። በደቡብ ተገንጣቶች ላይ የተቀዳጀው ድል ዛሬ የዓለም ኃይል አገር የሆነች አሜሪካንን አስገኝቷል። ከባድ ዋጋ ተከፍሎ በተገኘው አንድነት ሳቢያ የተፈጠረውን ዴሞክራሲና ብልጽግና ከደቡብም ከሰሜንም ያሉ ሁሉም አሜሪካኖች በመቋደስ ላይ ናቸው። እንኳን እነሱ በሃገራችን ውስጥ በደረሰብን መከራ እና ሰቆቃ እኛም ወደ አሜሪካ ሽሽተን ጥጋት አግኝተን የአሜሪካን አንድነት ባስገኘው ነፃነት እና ብልፅግና ተሳታፊ ለመሆን በቅተናል። አንድነትንና መልካም አስተዳደርን አስመልክቶ የኢትዮጵያ ሁኔታም ከዚህ የተለዩ አይሆንም። ኢትዮጵያ ጠንካራ ልትሆን እና ልትበልጽግ የምትችለው በአኩልነት ላይ በተመሰረተ እውነተኛ አንድነት፣ በጋራ መከባበር እና በሕግ የበላይነት መስፈን ብቻ ነው። ሕገ-መንግሥታዊት ሪፑብሊክ አገር ሆና ለግለሰብ እና ለብዙሃን መብቶች፣ ለሁሉም ዋስትና ሲሰጥ፣ ብሔሮች በትልቋ ኢትዮጵያ ማዕቀፍ ውስጥ ሆነው የውስጥ ነጻነታቸው ተከብሮ እውነተኛ የራሱ-ገዝ የውስጥ አስተዳደር መብት ሲኖራቸው ነው።

አሮሞ እና አማራ በማናቸውም ምክንያት እርስ በርሳቸው ቂም ቢያያዙም ያለፈውን መቆፈር ለዛሬው አጣጣሪ ችግር መፍትሔ አይሆንም። ወይም በማንኛውም መንገድ ለነገው አይበጅም። መፍትሔው ይቅር መባባል እና እርቅ ማውረድ ብቻ ነው። አርቆ አሳቢው እና ይቅር ባዩ ኔልሰን ማንዴላ ምሳሌያችን ሊሆን ይገባል። ዘረኞቹ ነጮች እሱን በአካል ለ27 ዓመታት በእስር ቤት አገረው ምን ያህል እንዳሰቃዩት እና በህዝቡ ላይም ምን ያህል ጉዳት እና ሰቆቃ

እንዳደረሱ መታወስ አለበት። ባለፈው ጊዜ ውስጥ ሆኖ ላጥፈዎት ተገቢ የሚባል ቅጣት ከማሰጠት ይልቅ ማንዴላ ከፈላጭ ቆራጮች ነጮች ጋር ለመታረቅ እና ይቅር ለመባባል ወሰነ። ይህን ያደረገው በቀጣይ የሚደርሰውን የደም መፋሰስ እና የሀገሩን ውድመት ለማስቀረት ሲል ነው። በውጤቱም ሥልጣን በሰላማዊ መንገድ ወደሱ ሕዝብ ተላለፈና ያላግባብ ይደርስ የነበረው የህይወት እና የንብረት ውድመት ተረፈ። ከጥቁሩ የደቡብ አፍሪቃ ሕዝብ ጋር በዘር፣ በባሕል፣ በኤኮኖሚ፣ በፖለቲካ፣ እና በንግድ እንኳ ሳይቀር ለመነካት ከሚፀየፉ ከለየላቸው ዘረኞች ነጮች ጋር እንኳ መታረቅ እና ይቅር መባባል ከተቻለ ኢትዮጵያውያን ተቀላቅለው፣ ተጋብተው፣ ተዋልደው፣ ተዛምደው፣ አንድ ዓይነት ደም፣ መልክ፣ አመለካከት እና ሥነ-ልቦና፣ ኖሮአቸው፣ ተመሳሳይ ወግ፣ ባሕል፣ ታሪክ እና አገር ተጋርተው ለ4000 ዓመታት እንደኖሩት ሁሉ አሁንም እርስ በርሳቸው ይቅር የማይባባሉበትና ሌላ አዲስ ሕይወት የማይቀጥሉበት ምንም ምክንያት የለም። አርቆ አሳቢነት፣ ቅን ልቦናና በጎ ፈቃደኝነት ካሉ ይህንን የተከበረ ዓላማ በርግጠኝነት ማሳካት ይቻላል።

ገብረ-መድህን ይባል የነበረው፣ የዘውድ ስሙን ተክለ-ጊዮርጊስ ያለው፣ የላስታውና የዛጉዬው ጎበዜ በ1861 ከአጼ ቴዎድሮስ ሞት በኋላ ላሊበላ ተብሎ ነገሠና በሰለሞናዊው ዙፋን ላይ ተቀመጠ። ካሳ ምርጫ ባይማርከውና በ1864 ዮሐንስ 4ተኛ ብሎ ራሱን በአክሱም ባያነግሥ ኖሮ (ላሊበላ) የዛጉዬን ሥርወ-መንግሥት እንደገና ሳይመሰርት አይቀርም ነበር።

አጼ ዮሐንስም እንዲሁ የሰለሞን ሥርወ-መንግሥት ተወካይ ነኝ አሉ። በዚያ ሥርወ-መንግሥት ውስጥ አራተኛው ዮሐንስ መሆናቸው ነው። ከእርሳቸው በፊት በዚያ ሥርወ-መንግሥት ውስጥ ሦስት ዮሐንሶች ነገሠዋል። የትግሬ ሥርወ-መንግሥት ልመስርት ግን አላሉም። እንደዚያ ብሎ ነገር ከዚያ በፊት በትግሬ መኳንንቶች ታሪክ ቀርቶ በአማራውና በአሮሞው እንኳ አልነበረምና። ቢሆንም ቅሉ አሮሞዎች ግን ከመጀመሪያው ጀምሮ በጋብቻ አማካይነት የሰለሞን ሥርወ-መንግሥት አባላት መሆን ችለዋል። አጼ ቴዎድሮስ እና አጼ ዮሐንስ ከሰለሞናዊው /አሥራኤል/ አግአዚ መኳንንት ጋር በአጼ ፋሲል በኩል የደም ዝምድና ነበራቸው። ብርሃኑ ከበደ፣ “የአጼ ኃይለ-

እላይ ከተጠቀሰው ጋር በተያያዘ አግዛዚዎች ትግራ አለመሆናቸውን ማስታወስ ተገቢ ነው። ቀደም ሲል እንደተመለከተው አግዛዚዎች ከአሥራኤልና ከጋዛ የመጡ አይሁዶች እና የዩቅጣን ጎሣ ዓባላት ናቸው። ትግራይ የሚለውን ስያሜ ያስገኙት ቲጋሩዎች ምንጮቻቸው «ቲክሪት» የተባለች ከተማ እና ጥንት ሜሶፖታሚያ ይባል የነበረው የዛሬው ኢራቅ ውስጥ ያለው «የጤግሮስ/ቲግሪስ» ወንዝ ሸለቆ ናቸው። ወደ ኢትዮጵያ ያቀኑት «ታላቅ» ተብዬው አሌክሳንደር ኢራቅንና ሶሪያን በወረረበት ወቅት በአግዛዚው ንጉሠ-ነገሥት በአጼ ዋዜባ ዘመን በ331 ዓ.ዓ ነው። የአጼ ዋዜባ ዋና ከተማ አክሱም ነበረች። አክሱም የተመሰረተችው በ880 ዓ.ዓ ገደማ በንጉሠ-ነገሥት አክሱማይት ነበር። ይኸውም 550 ዓመት ቀደም ብሎ ማለት ነው። አጼ አክሱማይት ከተማዋን በስሙ መሰየሙ ማስረጃ ይሆናል። ቲክሪት ከባግዳድ ሰሜናዊ ደቡብ በ140 ኪ.ሜ ርቀት በጤግሮስ ወንዝ ላይ ተሰርታ አሁን ድረስ ያለች ከተማ ናት።

ቆየት ባለው ዘመን የተለያዩ ሰዎች በተለያዩ ጊዜያት በጦርነት፣ በርሀብ፣ እና የተሻለ ሕይወት ፍለጋ ወደ ኢትዮጵያ ተሰደዋል። በ330 ዓ.ዓ ገደማ አጼ ዋዜባ እና አሌክሳንደር ወታደራዊና ዲፕሎማሲያዊ ስምምነት ከፈፀሙ በኋላ አጼ ዋዜባ ለአሌክሳንደር 21,000 ምርጥ ተዋጊዎችን ሰጥቶታል። ዘመዱን ንግሥት ህንደኬ ቅንዳቅስ ኒካውላ የተባለችውን ሚስት እንድትሆነው ድርሰታል። ህንደኬ አሌክሳንደርን ከማግባቷ በፊት ነጋዴ ተመስሎ ኢትዮጵያን ሲሰልል ይዛው ነበር። (106) እነዚያን አስፈሪ የኢትዮጵያ ወታደሮች ተጠቅሞ አሌክሳንደር ሶሪያንና ባቢሎንን፣ ማለትም የዛሬዋን ኢራቅን ለመያዝ ችሎ ነበር።

አሌክሳንደር ውለታውን ለመመለስ ሲል በመጀመሪያ ለአጼ ዋዜባ አንድ ሺ ሜቂዶኒያንን ሰጠ። አጼ ዋዜባም የሚሰፍሩበት ጥሩ መሬት ሰጣቸው። መቄዶኒያንም አዲስ የሰፈሩበትን ቦታ መቄት፣ ድላንታ እና መቄዶ ሲሉ መነሻ አገራቸውን በሚያስታውስ መልክ ሰየሙት። እነዚህ ቦታዎች ዛሬም (በዚሁ መጠሪያቸው) ኢትዮጵያ ውስጥ ይገኛሉ። ከመቄዶናውያን በተጨማሪ የመቄዶኒያው አሌክሳንደር በጀግናቹ የኢትዮጵያ ወታደሮች ብርታት ሶሪያንና ኢራቅን ካንበረከከ በኋላ 25,000 ሶሪያውያንን እና ኢራቃውያንን ለኢትዮጵያው ንጉሠ

ነገሥት በስጦታ ሰጠ። ከሶሪያ የመጡት አዲስ የሰፈሩበትን ቦታ ሶሪ፣ ሰራዬ፣ ሺሬ እና ሺሪ ብለው ሰየሙ።

በ330 ዓ.ዓ ገደማ ከዛሬዋ ኢራቅ ከቲክሪት እና ከጤግሮስ፣ የቲግሮስ ወንዝ አካባቢ፣ የመጡትም ወታደራዊና ፖለቲካዊ ኃይል ሲያጎለብቱ ምንጫቸውን በሚያስታውስ መልክ የኢትዮጵያውን መኖሪያቸውን ትግረ፣ ትግሩ፣ ትግራ፣ ትግራ፣ ትግራ፣ ትግር፣ ትግሮ ብለው ጠሩ። አጋዝያንም ስማቸው ትግራ እንዲባል ተወሰነባቸው።

በቦታው ላይ እነዚህ ከመምጣታቸው ከ550 ዓመት በፊት ጀምሮ የነበሩና የአክሱማይትን ሥልጣኔ የመሰረቱ አገር በቀል ነዋሪዎች ነበሩበት። ሃማሪት፣ ሃርጊን፣ ራይዳን፣ ደቅ፣ አስገድ፣ ሚክሮብያ፣ በጅያ፣ ችያ፣ ናይቤ፣ ስእኔ፣ ሃሳን፣ ሃበሳት፣ አንጋቤ፣ ስጃየን፣ ቲያሞ፣ ቤጋ፣ ቦጎል፣ በደው፣ ከለው፣ ፈለው፣ አርሆ፣ ከሮስ፣ ደንዲ፣ ሱካ፣ ኢልግ፣ ከሳዊ፣ አሳሁርት፣ አብስ፣ አግዛዝ፣ ዴክ፣ ከሮስ፣ አነጋቤ እና ናይቦና ናቸው። (እነዚህ ከሶርያና ከኢራቅ የመጡት ህዝቦች፣ ከእነዚህ ነባር የኢትዮጵያውያን ዘሮችም ጋር በጋብቻና በባህል ተቀላቅለው በ 2300 ዓመታት ውስጥ የዛሬው ኢትዮጵያውያን ትግሬዎች ለመሆን በቅተዋል። አግዛዝያን ግን የመጡት ከቀዳማዊ ምኒሊክ ጋር ከነሱ 600 ዓመታት ቀድመው ማለትም በ2950 ዓ.ዓ ገደማ ሰለነበር እነዚህን ነባር ሕዝቦች አግዛዚዎች ተቀላቅሏቸው እና ተዋህደው ሃይማኖታቸውን አስፋፍተው ንጉሣውያን ቤተሰቦች እየተቆጣጠሩ ተንሰራፍትው ይኖሩ ነበር። አካባቢው ትግራይ ተብሎ መጠራት ሲጀምር አግዛዚዎቹም ምርጫ ስላልነበራቸው በዚያው ተካተቱ። በዚህም በጊዜ ብዛት አግዛዚዎቹን እንደትግራ የመቁጠር ውዥንብር ተጀመረ። አግዛዚዎቹ መነሻቸው ከአስራኤል እንጂ ከሶሪያና ከኢራቅ እንዳልሆነ አውቀናል። ከጊዜ በኋላ ትግራ ተብለው የተጠሩት ነገዶች ወደ ኢትዮጵያ ከመምጣታቸው ከ600 ዓመት በፊት ጀምሮ አግዛዚዎቹ ኢትዮጵያ ውስጥ ነበሩ። ከሁሉም በላይ ደግሞ አግዛዚዎቹ ግዕዝ ነው ቋንቋቸው። ከትግርኛ ይለያል። እንደ አውነቱ ከሆነ ትግርኛ ከግዕዝ ይልቅ ለአረብኛ ይቀርባል። ሁለቱ ቋንቋዎች፣ ግዕዝ እና ትግርኛ አንድ ዓይነት ቢሆኑ ኖሮ የትግራ ተማሪዎች ግዕዝ ለመማር እስከ ጎጃምና ጎንደር ድረስ አይሄዱም ነበር። የሆነው ሆኖ

ከትግርኛ የሚለየው ትግረ ቋንቋ ከግዕዝ ጋር በቅርብ እንደሚዛመድ መታወቅ አለበት።

ለመድገም ያህል፣ ከሶሪያ እና ከኢራቅ የመጡት ነገዶች ከላይ ከተጠቀሱት ከነባሮቹ ጎሣዎች ጋር እየተጋቡ ተዋልደው ተዋሃዱና እንደሌሎቹ መጤዎች ሁሉ ከዘመን ብዛት (በ 2300 ዓመታት ውስጥ) የዛሬዎቹ ኢትዮጵያውያን ሆኑ። ስለዚህም የመጀመሪያዎቹ ሰፋሪዎች በቀድሞው እነሱነታቸው ዛሬ የሉም። ሊኖሩም አይችሉም።

ከአጼ ዮሐንስ ሞት በኋላ ዳግማዊ አጼ ምኒልክ በዘርቻቸው በቀዳማዊ ምኒልክ እና በይኩኖ-አምላክ የተመሰረተውን ሥርወ-መንግሥት እጃቸው ከተቱ። ዳግማዊ አጼ ምኒልክም ከአጼ ልብነ-ድንግል ጋር ከአህመድ ግራኝ ሸሽቶ መንዝ ተደብቆ በነበረው ትንሹ ልጃቸው በዩቆብ በኩል ይዛመዳሉ። («ሞአ አንበሳ ዙ-እምነገደ ይሁዳ ድል አድራጊው የይሁዳ ነገድ አንበሳ») ተብለው ነገሡ። ዳግማዊ ምኒልክ ብቻ ሳይሆኑ ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው ከቀዳማዊ ምኒልክ ጀምሮ እስከ ቀዳማዊ ኃይለ-ሥላሴ ፍፃሜ ድረስ ሁሉም ንጉሠ-ነገሥቶች ለአይሁድ ነገድ እውቅና ሰጥተዋል፤ ከአይሁድ ነገድ ነን እያሉም አውጀዋል። ከአይሁድ ነገድ፣ ከአግኦዚና ከሰለሞናዊው ሥርወ-መንግሥት ጋር ምንም የደም ዝምድና ያልነበረው የገናናዎቹ የኢትዮጵያና የደሸት ልጅ አማራው ለኢትዮጵያ ስልጣኔ በተለያዩ የእውቀት ዘርፍ እና የሥራ ጥበብብ ከማበርከቱ በተጨማሪ፣ በነበረው ታላቅ የጦር ብቃት እና ችሎታ የሀገሩን የኢትዮጵያን ዳርድንበርና መንግሥት በታማኝነትና በቅኝነት በመጠበቅና እባክህ ለመንገሥ እርዳን ሲሉት ያመነበትን እና የሚወደውን በማንገሥ፣ እንዲሁም ተባብረን ሲሉት ጥያቄው ለኢትዮጵያ የሚጠቅም ሲመስለው ከዙፋን መውረድ ይገባዋል የአለውን ሲያወርድ ኖረ። አማራው ሚናውን ጠንቅቆ የተረዳ፣ ፍጹም ታማኝነት የተካነ ስለ ሆነና የስልጣን ጥማት ስላልነበረው እንጂ ቢረገግ ኖሮ የማይበገር የጦር ኃይል ስለነበረው ሌሎችን በማንገሥ ፈንታ ራሱን እንዳይነግሥ ምንም የሚያግደው ነገር አልነበረም። በዚህ የተአማኝነት ጠባዩና ለስልጣን ባለመስገብ የማራ ልጅ አማራ ሲወደስ እና ሊደነቅ ይገባዋል። እድሉ መጥፎ ሆኖበት ግን ለኢትዮጵያ ለዋለው ውለታ ተገቢውን ካላ ካለመክፈሉ ም በላይ በመሸለም እና በመመስገን ፈንታ እሱ

ባልዋለበት ና ባላጠፋው ነገር + ቋንቋው የመንግሥት አፍ በመሆኑ ብቻ እንደ ነገር መደብ ታይቶ በየአቅጣጫው መጠቃቱ ነው።

ስለ አጼ ምኒልክ ቤተሰብ ጥቂት ለማለት ያህል፣ የዳግማዊ ምኒልክ እናት እጅጋየሁ ለማ አዲያም ከላስታ ነበሩ፤ አገው ሳይሆኑ አይቀሩም። አያታቸው ደጃዝማች አዲያም የላስታ ባላባት ሲሆኑ አባታቸው ለማ ደግሞ ፊታውራሪ ነበሩ። የምኒልክ ባለቤት እቴጌ ጣይቱ ብጡል የኦሮሞ ደም አላቸው። የወንድማቸው ልጅ ኦሮሞው ጉግሳ ወሌ አባታዋ ንጉሠ-ነገሥት ዳግማዊ ምኒልክ ሲሞቱ ንግሥተ-ነገሥታት የሆነችውን ዘውዲቱ ምኒልክን አግብቶ ነበር። ጣይቱ + በዘመነ-መሳፍንት ጎንደር ሆኖ ኢትዮጵያን ከገዛው የኦሮሞ ቤተ-ሰብ ከሆነው ከየጁው ሴሩ ጓንጉል ይዛመዳሉ። አጼ ምኒልክም በኦሮሞ ሹማምንት ነበር የተከበቡት። ለምሳሌ ገበየሁ ጎራ፣ ባልቻ አባ ነፍሶ፣ ሃብተ-ጊዮርጊስ ዲነግዴ፣ አሉላ ብጡል፣ ወሌ ብጡል እና ምንም እንኳ ሰለሞናዊው/የኦሮሞ/ ሥርወ-መንግሥት እንደገና ለመመስረትና ለማጠናከር በተደረገው ጦርነት በርካታ የኦሮሞ ግዛቶችን በመውጋታቸው በአንዳንድ የዘመኑ ተራማጆች ዘንድ የተጠሉ ቢሆኑም ራስ ጎበና ዳጩም የሚጠቀሱ ናቸው።

የንግሥት ጣይቱ ወንድሞች አሉላና ወሌ ከምኒልክ ጋር በመቅደላ የአጼ ከቅድሮስ እስረኞች ነበሩ። ከዚያ አምልጠው ወደ ሸዋ መጡና ቀደም ሲል ከቅድሮስ አምልጦ መጥቶ ንጉሥ የሆነውን ምኒልክን ተቀላቀሉ። ሁለቱ ኦሮሞ ወንድማማቾች ከምኒልክ ጋር በመቅደላ እስር ቤት ለዓመታት አብረው ስለቆዩ የጠበቀ ወዳጅነት ነበራቸው። ለዚህ ነበር ከቅድሮስ አምልጠው ወደ ሸዋ መጥተው በደስታ የተቀበሉአቸውን ምኒልክን የተቀላቀሉት። ጣይቱ ወንድሞቿን ልትጠይቅ ስትመጣ ከምኒልክ ጋር ተዋወቀች።

ከቅድሮስ እና ከዮሐንስ በኋላ የቀድሞውን የኢትዮጵያን አንድነት እንደገና የመመለሱና አንዲት ሉዓላዊት አገር የመፍጠሩ ሃላፊነት በምኒልክ ትክክላዊ ወደቀ። ሰፋፊ ግዛት ከያዙት ውስጥ አብዛኞቹ ምኒልክ የዮሐንስ ወራሽ መሆኑን ተቀብለው በሰላም ገቡላቸው። እነሱም የጎንደር፣ የጎጃም፣ የወሎ፣ የትግሬ፣ የኤሉባቦር፣ የሲዳሞ እና የወለጋ መሪዎች ነበሩ። የወለጋ ባላባቶች ከምሳ ሞረዳ እና ጆቱ

ጦርነት ውስጥ ቢገቡ እንደሚሸነፉ ስላወቁና የውስጥ አስተዳደር ነፃነታቸው እንደሚከበርላቸው በምኒልክ ቃል ስለተገባላቸው አስተውለው ወሰኑና ለምኒልክ ገቡ። በመሆኑም ለነሱም የውስጥ አስተዳደር መብት ተጠበቀላቸው፤ ላገራቱም የግዛት አንድነቷ ለመረላት።

የተወሰኑትን የጊቤ ግዛቶች ወርሮ ያጠፋቸው የኦሮሞው ንጉሥ አባ ጂፋርም እንዲሁ በሰላም ለምኒልክ ገባና የግዛቱን ደህንነትና ብልፅግና አስከበረ። ምኒልክም በክብር እና በእንክብካቤ ያዙት። ጠፍቶ የነበረውን ያገራቱን አንድነት እንደገና ለመመለስ ምኒልክ የተጠቀሙበት የራሳቸው ሰላማዊ ብልሃት ነበራቸው። መጀመሪያ ለባላባቱ ምክር አዘል መልዕክት ይልኩበታል፤ «አሁን ንጉሠ-ነገሥትህ እኔ ነኝ፤ እውቅና ስጠኝና የኔን የበላይ ገዢነት ተቀበል፤ በዚህም የደም መፋሰስን እናስወግድ፤ ግብሬን አስገባልኝ።» ይሉታል። ባላባቱ በዚህ ሀሳብ ከተስማማ ምኒልክ ማእረጉን አሳድገው ይሾሙትና በያዘው ግዛት ላይ ሌላ ግዛት ይጨምሩለታል። ወይም የያዘውን ያፀድቁለታል። ባላባቱ በደረሰው መልዕክት ካልተስማማ ግን ደም መፋሰስንና የጦርነት ውድመትን ባይጋብዝ የተሻለ መሆኑን በድጋሚ ያስገነዝቡታል። አሁንም አሻፈረኝ ካለ ምኒልክ ጦርነት ገጥመው ያሸንፋታል፤ ከዚያም በሚገርም ሁኔታ ተሸናፊውን ምህረት አድርገውለት መልሰው በሥልጣኑ ላይ ያስቀምጡትና የበላይነታቸውን በተጨባጭ ያሳዩታል። የወላይታው ንጉሥ ካኦ ጦና ለዚህ ጥሩ ምሳሌ ነው። ይህ ሰው ምኒልክ ደም መፋሰስንና የንብረት ውድመትን እናስቀር እያሉ በተደጋጋሚ ቢያስገነዝቡትም ቢማጠኑትም አልሰማ ብሎ ወደ ጦርነት ውስጥ ገባና ቆስሎ ተማረከ። ምኒልክ ግን በቀድሞ የወላይታ ንጉሥነት ሥልጣኑ ላይ መልሰው አስቀመጡት። የምኒልክ ይቅር ባይነት፤ ትዕግሥት እና መሐሪነት ብዙውን ጊዜ አፀፋውን አስገኝቶላቸዋል።

የተወሰኑት ባላባቶች ለምሳሌ ይማም መሐመድ ዓሊ (በኋላ የወሰው ንጉሥ ሚካኤል የተባለው)፤ ይማም አባ ዋጠው (የወሎዋ የንግሥት መስተዋት ልጅ)፤ መርአድ አዝማች ኃይለ-ሚካኤል እና የሸዋው ደጃዝማች መሸሻ ሰይፋ፤ የትግራይ ራስ መንገሻ ዮሐንስ፤ እንዲሁም የበጌምድሩና የሰሜኑ ራስ ዘውዴ በምኒልክ ላይ ሁለት፤ ሦስት ጊዜ

አመፀባቸው። ምንም እንኳ እንዳንዶቹ የሞት ፍርድ ቢገባቸውም ምኒልክ ግን ደጋግመው ማሩአቸው። የሚያስገርመው ነገር ሁለቱም የወሎ ይማማች፤ መሐመድ ዓሊ፤ እና አባ ዋጠው በተደጋጋሚ ሲያመፀባቸው ምኒልክ ግን ደጋግመው ምህረት ከማድረጋቸውም በላይ ክርስትና እያስነሱ (ይማም አባ ዋጠው፤ ኃይለ-ማርያም የሚል የክርስትና ስም ተሰጥቶታል፤) የክርስትና አባት እየሆኑአቸው በሹመት ያሳድጉአቸው ነበር። ክርስትና ከተነሳ እና ራስ ሚካኤል ከተባለ በኋላ ምኒልክ ልጁን ሸዋረጋን ለይማም መሐመድ ዓሊ መዳራቸውም እርግጥ ነው። የምኒልክ ተተኪ ልጅ ኢያሱ የተወለደው በዚህ ጋብቻ ነበር። ምኒልክ በዚህ መልክ ያገሩን አንድነት አንፃራዊ በሆነ ሰላም እና መረጋጋት ማስጠበቅ ችሎ ነበር። ከሁሉም በላይ ደግሞ እነዚህ የጦር አበጋዞች እና የ ሀገር መሪዎች በ1896 ዓ.ም በአድዋ ጦርነት ወቅት ወራሪዎን ጣልያንን ድባቅ በመምታት ረገድ ወሳኝ ሚና ተጫውተዋል። በዚህ ወቅት እንደ እናት ተወደው «እምዬ» እስከ መባል ከደረሱት ምኒልክ ጋር ትብብር የቸሩት አንዱም በአፄ ምኒልክ የቻይነት ፀባይ እና መልካም አስተዳደር ስኬት ነው። ትናንሽ ግዛቶች በማእከላዊው መንግሥት ስር መጠቃለላቸውን የተቃወሙትን ግን ምኒልክና ተባባሪዎቻቸው ክፉኛ ቀጥተዋቸዋል። የጡት መቁረጡን ማስረጃ - ቢስ ክስ እንኳን ብንተወው፤ ለምሳሌ የሜጫና የአርሲ አርሞዎች የምኒልክን መስፋፋት ሲቃወሙ አምነው እስከሚገቡ ድረስ ያለርሳራኝ ተመትተዋል። እነሱም ግን እጃቸውን አጣጥፈው አልተቀመጡም። ጠንክረው በጀግንነት ተዋግተው የምኒልክ ሰራዊት ላይ ከፍተኛ እልቂት ፈፅመዋል። ከዚያ በኋላም አምነው በሰላም ስላልገቡላቸው ምኒልክ የራሳቸውን የጦር አበጋዞች ገዢ እያደረጉ በእነሱ ግዛት ላይ ሾመውባቸዋል። ቀደም ሲል እንደተገለፀው በሰላም አምነው ለገቡት ግን የየራሳቸው መሪዎች እንዲያስተዳድሯቸውና እና የውስጥ አስተዳደር ነፃነታቸው እንዲጠበቅላቸው ነው የተደረገው። ያም ለነሱ መልካም ነበር።

አፄ ምኒልክ ንጉስ ጋኪ ሸርቾን ከፋ ለዳግማዊ ምኒልክ እንዲገብር እና ግዛቱ እንዲከበርለት በተደጋጋሚ ቢጠይቁትም አልገብርም ብሎ ኃይለኛ ጦርነት ተነሳና የምኒልክን ጦር 9 ወር ገትሮ በመያዝ ከባድ ጉዳት አደረሰበት። በመጨረሻ ንጉሥ ጋኪ ሸርቾ ተማረከና በሰንሰለት

ታሰረ፡፡ ግዛቱም ለምኒልክ ጭቃሹሞች ተሰጠ፡፡ (አለቃ ገብረ-ሥላሴ፤ ታሪክ ዘመን ዘ ዳግማዊ ምኒልክ፤ ገጽ 277)

ቀደም ሲል እንዳልኩት ፡ አጼ ምኒልክ የወላይታ ንጉሥ የነበረውን ጦናን እንዲገብርላቸውና ደም መፋሰስን እንዲያስቀር ለመኑት፡፡ ጦና ፈቃደኛ አልሆነም፡፡ ለጥቂት ቀናት በጀግንነት ተዋግቶ ክፉኛ ቆሰለና ተማረከ፡፡ ምኒልክ ጦናን ከመጨረስ ይልቅ ማሩትና ገባሪያቸው አድርገው ወደ ቀድሞ ስልጣኑና ግዛቱ መለሱት፡፡ (አለቃ ገብረስላሴ፤ እላይ ቤተመቀሰው ገጽ 220) ጦና ባይዋጋም ኖሮ የምኒልክን ንጉሠ-ነገሥትነት እስከተቀበለ ድረስ ግዛቱን ማስተዳደር ይቀጥል ነበር፡፡ ምኒልክ ኢትዮጵያን እንደገና ባንድ ሉዓላዊ ንጉሠ-ነገሥት ሥር ሲያዋህዱ ጥበባዊ አመራራቸው እንደዚያ ነበር፡፡

ከዚህ ጋር በተያያዘ ከምኒልክ የጦር አበጋዞች መካከል በሰላምም ይሁን በኃይል ኢትዮጵያ አንድነትና እና አንድነቷ እንዲጠበቅ ምኒልክን የረዱት ከኦሮሞ ወታደሮቻቸው ጋር የኦሮሞ ባላባቶች መሆናቸው መታወስ ይኖርበታል፡፡ ለምሳሌ ንጉሥ አባ ጂፋር፤ የወሎው ንጉስ ሚካኤል፤ ራስ አሉላ ብጡል፤ ራስ ወሌ ብጡል፤ ደጃዝማች ባልቻ ሳፎ (አባ ነፍሶ)፤ ፊታውራሪ ገበየሁ ጎራ እና ፊታውራሪ ሀብተ-ጊዮርጊስ ዲነግዴ ይጠቀሳሉ፡፡ ይህ እንግዲህ ራስ ጎብና ዳጩን ከዝርዝሩ ውስጥ ሳናስገባ እንኳ ነው፡፡ እነዚህ ሁሉ የጦር አበጋዞች ለኢትዮጵያ አንድነት ቆርጠው የተነሱ ነበሩ፡፡ ምክንያቱም እነ ጋሪ ባልዲ በጣልያን፤ እነ ቢስማርክ በጀርመን እና እነአብርሃም ሊንክን በዩናይትድ ስቴትስ አፍ አሜሪካ ታላቅ መስዋእትነትን ከኖለው የየሀገራቸውን አንድነት እንዳስጠበቁት ሁሉ እነዚህም ታላላቅ ኢትዮጵያውያን ከንጉሣቸው ጋር ተባብረው የሀገራቸውን አንድነት መጠበቅ ለኢትዮጵያ የሚጠቅማት መሆኑን በመገንዘባቸው በዘመናቸው ላገራቸው ሊያደርጉላት የሚችሉት የላቀ ነገር ያ ነው ብለው ስላመኑበት ነው፡፡ ያለነሱ ቁርጥ ውሳኔና ትብብር አጼ ምኒልክ በዘመኑ መሳፍንት ተብጣጥሶ የነበረችውን ኢትዮጵያን አንድ አድርገው ወደጥንት ቦታዋ ለመመስሰ የነበራቸው ራዕይ ባልተሳካም ነበር፡፡

አንዳንድ ሽማግሌዎች እንደሚሉት ዳግማዊ ምኒልክ በጦና በታመመበት ወቅት አባቱን የወሎውን ራስ ሚካኤልን ንጉሠ-ጽዮን

ብሎ (ጽዮንን ለማስታወስና የሰለሞናዊውን ሥርወ-መንግሥት ለመጥቀስ ነው) ያነገሠው የምኒልክ የልጅ፤ ልጅ፤ ኢያሱ ለህዝብ ይፋ አልሆነም እንጂ በ1906 ዓ.ም በአዲስ አበባ በምስጢር ኢያሱ 4ተኛ የኢትዮጵያ ንጉሠ-ነገሥት ተብሎ ነግሶ ነበር፡፡ ንግሥናው ለህዝብ ይፋ ያልሆነበት ምክንያት በክርስቲያን ሥርዓተ-ንግሥ ላይ ኢያሱ ሙስሊሞች ፀሎት ሲያደርሱና ድቤ እየመቱ ነቢያቸውን መሐመድን ሲያወድሱ እንደሚያደርጉት ሁሉ ራሱን እየወዘዘ ሙስሊም መስሎ ሰለነበር ነው፡፡ ይህ ታሪክ እውነት ይሁንም አይሁን ንጉሠ-ነገሥታዊ ሥልጣን ባይኖረው ኖሮ አባቱን ንጉሥ ብሎ ባልሾመም ነበር፡፡ ምክንያቱም ከንጉሠ-ነገሥትነት ያነሰ ሥልጣን ያለው ሰው ንጉሥ ብሎ መሾም አይችልም፡፡ ቢሾምም አይፀናም፡፡

ኢያሱ የምኒልክን ልጅ ዘውዲቱንና ተፈሪ መኮንንን ወደ ሥልጣን ባመጣው መፈንቅለ-መንግሥት ከተገለበጠ በኋላ የዳግማዊ አጼ ምኒልክ አያት የሸዋው ንጉሥ የንጉሥ ሣህለ-ሥላሴ የልጅ ልጅ የሆነችው ዘውዲቱ በ1909 ዓ.ም በምኒልክ ዙፋን ላይ ተቀመጠች፡፡ ተፈሪ መኮንን በነበረው የማስገደድ ኃይል ባንድ ጊዜ ልዑልና ንጉሥ ሆኖ አደገ፡፡ ንግሥት ዘውዲቱ ለተፈሪ መኮንን መንገዱን ጠርጋለት እስከ ዕለተ-ሞቷ እስከ 1923 ዓ.ም ድረስ በሰለሞናዊው ዙፋን ላይ ቆየች እና ልክ እሷ ስታርፍ ልዑል አልጋ ወራሽ ተፈሪ መኮንን «ንጉሠ-ነገሥት ቀዳማዊ ኃይለ-ሥላሴ፤ በእግዚአብሔር የተመረጠ አሸናፊው የይሁዳ አንበሳ» ተብሎ ነገሠና 44 ዓመት ከገዛ በኋላ በ1967 ዓ.ም በህዝባዊ አብዮት ከሥልጣን ተወገዶ የመጨረሻው የሰለሞን /አግኦዚ/ኦሮሞ/ ሥርወ-መንግሥት ንጉሠ-ነገሥት ሆነ፡፡ ኃይለ-ሥላሴ ባመዘኙ አሮሞ ነው፡፡ እናቱ የሺእመቤት ዓሊ ጋምጮ በአባትዋ በኩል የወረሂመኑ አሮሞ ናት፡፡ በአዲሱ ግኝት መሰረት ይብረሁልሽ በተባለችው ስልጤ-ጉራጌ እናትዋ «ቂቶ» ትባል የነበረችው አያትዋ ወ/ሮ ወለተ-ጊዮርጊስ የወሎው አሮሞ ነቢይ የሼሕ ሁሴን ጅብሪል ልጅ ናት፡፡ ()

ይህ ማለት ሼሽ ሁሴን ጅብሪል የአጼ ኃይለ-ሥላሴ ቅድመ-አያት ናቸው ማለት ነው፡፡ ቅድመ አያቶቹ ሙስሊሞች የመሆናቸው ይህ እውነታ እስከ ዕለተ-ሞቱ ድረስ ትልቅ ምሥጢር ሆኖ እንዲያዝ ተደርጓል፡፡ የቀዳማዊ እና የዳግማዊ ምኒልክን ፈለግ ተከትሎ ራሱን

«በአገሪቱ በፊርማ የተመረጠ የንጉሥነት ጥቅም ላይ የደረሰ የፋይናንስ አስተዳደር» ብሎ የሰየመ በመሆኑ እስከሰላሳ ዓመታት የሰለጠነው የፋይናንስ ሚኒስቴር ወንድ ቅድመ-አያቱ ባባታቸው በኩል ጉዲሳ የሚል የኦሮሞ ስም ነው ያላቸው። በኋላ እንደተረጋገጠው ጉዲሳ አሳዲያቸው ሲሆኑ ትክክለኛ ቅድመ-አያታቸው ግን ከትግራይ ተንቤን ወደ ሸዋ ደባ የመጡ ወልደ-መለኮት የሚባሉ ትግራይ ነበሩ። ደባ መጥተው የአንድ ባላባት ልጅ አገቡና ደጃዝማች ወልደ-ሚካኤልን ወለዱ። ደጃዝማች ወልደ-ሚካኤል ከዳግማዊ አጼ ምኒልክ አያት ከንጉሥ ሣህለ-ሥላሴ ልጅ ከልዕልት ተናጅ ወርቅ ራስ መኮንንን ወለዱ (የአጼ ኃይለ-ሥላሴ ባለቤት እቴጌ መነን አስፋውም እንዲሁ ከልጅ ኢያሱ በቅርብ የምትዛመድ የወሎ ኦሮሞ ደም ያለባት ናት ተብሎ ይታሰባል። የእህቱ የወይዘሮ ስሂን ሚካኤል ልጅ ናት።

እስካሁን ከቀረበው ሀታታ ተነስተን የሚከተለውን መደምደም እንችላለን፤ አማራው ኢትዮጵያን እንደ ሥርወ-መንግሥትም ሆነ እንደ ግለሰብ ንጉሠ-ነገሥት/ንግሥተ-ነገሥት/ በመሆን ወይም የአማራ ስርወ-መንግሥት በማቁዋወድም ፈጽሞ አልገዛም። ይህም ሲባል በራሱ ክፍለ-ሀገራት የራሱ ነገሥታት አልነበሩትም ማለት አይደለም። በተለያዩ ዘመናትና ግዛቶች ለራሱ ለአማራ፣ የአማራ ነገሥታት ነበሩት። የቅርብ የቅርቡን እንኩዋን ብንተውው የዛሬ 2000 ዓመት በአንድ ጎጃም ላይ በጣና አካባቢ ብቻ 4 የአማራ ንጉሦች ነበሩ። በቅድመ-አባቱ በደሸት ከተማ የጎንጂ እና ጉንዳጎንዲት ንጉሥ የነበረው አጎጃ ጀባን፣ የጣና ደጋና የአካባቢው የነበሩ ሶስት ነገሥታት ወንድማማቾች፣ አባል፣ ቶና እና በረካ የሚባሉ ነበሩ። ቡና ጠጪዎች አባል፣ ጦና እና በረካ እያሉ የሚጠጡት ምናልባት እነዚህን ታላላቅ ነገሥታት ለማስታወስ ይሆናል። አጎጃ ጃባንን እና እነዚህን ሶስት የአማራ ንጉሦች ታላላቅ የሚያደርጋቸው ህዝባችውን በፍትህ እና ባስተዋይነት ማስተዳደራቸው ብቻ ሳይሆን ከኢትዮጵያ ንጉሠነገሥት ግዛት ተነስተው የመሲሁን መወለድ የምታበስረውን ኮከብ ተከትለው ገፀበረከት ይዘው ቤተልሂም ድረስ ሂደው ለዐለሙ መድሀን ለእየሱስ ክርስቶስ ከሰንዱለት 12 ኢትዮጵያውያን ወንድማማች ጠቢባን ነገሥታት መሃል በመሆናቸው ነው። ከዚህ በተቃራኒ ያለው

ጭቅጭቅ የፖለቲካ ትርፍ ለማግኘት የሚዘወር የፈጠራ ታሪክ ነው። ያም ሆነ ይህ አማራ የጦር ኃይልም የፖለቲካ ስልጣንም በፍፁም አልነበረውም፤ በሰለጠነው-ኦሮሞ ሥርወ-መንግሥት ውስጥ አስተዳዳሪና ጃቶ ሆኖም አልሠራም ማለት አይደለም። በፊት እዳስረገዮኩት፣ በርግጥ አማሮች ንጉሦችን ደግፎ የማውጣት እና ዘርጥጦ የማውረድ የጦር ኃይል ችሎታ ነበራቸው። ከአመነባት፣ ንጉሥ ለማግኘት እና ለመሻር አጋዥ ኃይሎች ነበሩ። በአሮሞ ንጉሣውያን ቤተሰቦች ለሚመራው የኢትዮጵያ መንግሥትና ለፍትሕ ሥርዓቱም በነበራቸው የወታደራዊና የትምሕርት ችሎታ ብዙ አበርክተዋል። በየግዛታቸው ራሳቸውን የሚያስተዳድሩ ለንጉሠነገሥቱ ተጠሪ የሆኑ የራሳቸው የአማራ ንጉሦች ቢኖሩአቸውም + ባብዛኛው በራሳቸው ምርጫ ፀሀፍት + ሊቃውንት፣ ባለቅኔዎች፣ ገበሬዎች፣ ባለእጆች፣ ነጋዴዎች፣ አዝማሪዎች፣ ካህናት፣ ጃቶች፣ አስተዳዳሪዎች፣ ምሁራን እና መምህራን ነበሩ። ይህ እውነታ አማሮችን የገዢው መደብ አባላት ወይም ልሂቃን እንደነበሩ አያስቆጥራቸውም።

ከአስራ አራት ዓመት በፊት ወደ ጎጃም ስሄድ አባይን እና ደጀንን አልፈን ግርግዳቸው በጭቃ፣ ጣራቸው በሰንበሌጥ የተሰሩ ቤቶች ያሏት አንዲት ሥልጣኔ ያልጎበኛት የምትመስል መንደር ደረሰንና «ደብረ-ማርቆስ ለመድረስ ምን ያህል ይቀረናል?» ስል ሾፌሬን ጠየቅሁት። አየት አደረገኝና «ማርቆስ ይቺ ናት» አለኝ።

«ደብረ-ማርቆስን ማለቴ ነው» አልኩት።

“እኮ! ይቺ ናት ደብረ-ማርቆስ” ሲል መለሰልኝ። አማራው እንደ ሥርወ-መንግሥት ኢትዮጵያን ሲገዛ ኖሯል ብዬ እንደአብዛኛው ሕዝብ አስብ ስለነበር ዘመናዊ ሕንፃዎች እና በርካታ መኪናዎች የሚረመሰመሱባቸው አስፋልት መንገዶች ለማየት ጠብቄ ነበር። «ተሞኘሁ!» ስል አጉመተመትኩ። «ምን ጠብቀው እንደነበር አውቃለሁ!» ሾፌሩ አስተያየቴን ሰነዘረ፤ «እኔም መጀመሪያ ደብረ-ማርቆስ ስመጣ እንዲሁ ነበር የተሰማኝ» አለ።

«ኗሪዎቹ ያገራቱ ገዢዎች ናቸው። አማሮች ናቸው። እንዴት ይህን ያህል ጎስቋሎች ሆኑ!» ተገረምኩ። «ትርኪ-ምርኪ ናት!» መንዝን፣ ተጉላትን፣ መርሐቤቱን፣ ቡልጋን፣ ጋይንትን፣ ላስታን፣ ጎንደርንና አማራ ሳይንትን ቢያዩ ምን ሊሉ ነው! የባሉ ናቸው። ሰው ሊኖርባቸው የማይችል፣ በድህነት የተመቱ ናቸው። እኔ በነዚህ ቦታዎች አልኖርም። አብዛኛው ሰው ባዶ እግሩን ነው የሚሄደው። አንዲት ልብስ ካለቸው አሷኑ እላዩ ላይ ብጥሥጥስ እስክትል ይለበሳታል። ጥቂት የአማራ ልሂቃን ሥልጣን ላይ አሉ ማለት ሰፊው የአማራ ሕዝብ አልፎለታል ማለት አይደለም። በፍፁም! ሰፊው የአማራ ሕዝብ የሰቃይ ኑሮ ነው የሚገፋው» አለ። ትክክል ነበር።

ያ ሁኔታ ስለ አማራው ሕዝብ ለነበረኝ አስተሳሰብ መለወጥ አንድ ምክንያት ሆነ። በርግጥ ኢትዮጵያን የሚገዙ ከሆኑ ለምን ይህን ያህል ከልክ ያለፈ ጎስቋሎች ሆኑ? ስለ ጠየቅሁ ራሴን። ይህ ጥያቄ መልሱን ራሴ እንድፈልግ አነሳሳኝ። በዚህ ጽሁፍ እንዳያችሁት አሁን መልሱን አግኝቶለሁ ብዬ አምናለሁ።

በ1967 ዓ.ም የአጼው ሥርዓት ከተወገደ በኋላ እንኳ ርእሱ-ብሔር ሆኖ የመራ ሙሉ በሙሉ አማራ የሆነ አንድም ግለሰብ የለም። ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶም ትግሬ፣ ጄኔራል ተፈሪ በንቲ አሮሞ፣ የቀድሞው ፕሬዝዳንቶች መንግሥቱ ኃይለ ማርያም ባንድ በኩል ኮንሶ ማለትም አሮሞ፣ ዶ/ር ኒጋሶ ጊዳዳ ደግሞ አሮሞ፣ በፊት ፕሬዝዳንት በጋላ ጠቅላይ ሚኒስትር የነበረው መለስ ዜናዊ በወላጆቹ ትውልድ ኤርትራዊ ነበር እንጂ ከነዚህ አንዳቸውም አማራ አልነበሩም። ጠቅላይ ሚኒስትር መለስ ዜናዊ በአድዋ የተወለደ ሙሉ በሙሉ ኤርትራዊ የሆነ ሰው ነው። አዲስ የተሾሙት የይስሙላ ፕሬዝዳንቶችም ቢሆኑ ግርማ ወልደ-ጊዮርጊስ ቅይጥ ብሔራሰብ ሲሆን፣ የአሁኑ ዶ/ር ሙላቱ ተሾመ ደግሞ ሙሉ በሙሉ አሮሞ ነው። ስለዚህ «አማራ ገዛን፣ ጨቆንን» የሚለው ጩኸት መሰረተ-ቢስ ውንጀላ እና ህዝቡን ለማስላላት እና ራሳቸውን ለማጠናከር የፈለጉ ፖለቲከኞች የፈጠሩት «ማታገያ ጠላት» ነው። የእንግሊዝኛ ተናጋሪዎች እንዲህ ዓይነቱን ፈጠራ “bogeyman” ይሉታል፤ የአማርኛ አቻው የልጆች ማስፈራሪያ «ጭራቅ» እንደ ማለት ነው። በልጅነቴ ትንሽ ሞልቀው ብዬ እናቴን ሳስቸግራት አንድ ጋሼ አበበ የሚባል ሰውዬ « ጎረዳማንን ነው

የምጠራው!» ሲለኝ እብረከረክ ነበር። ፡፡ጎረዳማን የሚለውን ቃል ገና ሲጠራብኝ ሞት የተጠራብኝ ያህል ስለምፈራ ወዲያውኑ አዋቂዎቹ የሚፈልጉትን ፀባይ አሳይ ነበር። ቀድሞ ነገር አማራን ማስፈራሪያ ማድረግ እንደገና ወደ ሥልጣን የሚያወጣ መስሏቸው ከሆነ እስቂኝ ነው። ያም ሆነ ይህ አማራ ሥልጣን ቢኖረው እንኳ እንዲገለል ከተደረገ ከ40 ዓመት በላይ ሆኖታል። የሚያሳዝነው አማሮች የውጭ ዜጎች የሆኑ ያህል በገዛ አገራቸውና በገዛ ርስታቸው ከግራም ከቀኝም በፖለቲካ ጥላቻ ከመኖሪያቸው እያፈናቀሉ ሲያስቃዩዋቸው ራሳቸውን ጥንት የኢትዮጵያን ዳርድንበር በውትድርና ያልጠበቁ ያህል አሁን ለራሳቸው መከላከል አንኳ ያልቻሉ መሆናቸው ነው።

አማሮች የራሳቸው ሥርወ-መንግሥት ሳይኖራቸውና እንደ ሌሎቹ ርዕሰ-ብሔር ሳይሆኑ፣ በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ ሚናቸው በዋናነት መንግሥትን መጠበቅና ያገራቱን የግዛት አንድነት እና ሉዓላዊነት ማስከበር፣ ከዚህ ሲያልፍም በየግዛታቸው በንጉሥነት፣ በእርሻ፣ በንግድ፣ በአስተዳደር፣ በቤተ-ክህነት እና በባህላዊ ትምህርት ቤቶች በመምህርነት ማገልገል ሆኖ ሳለ «ኢትዮጵያን እንደ ሥርወ-መንግሥት በጭካኔ ገዝተዋል» እያልን ያን ያህል እንዴት ልንዋሽ ቻልን?

ለዚህ መደናገር አራት ምክንያቶች አሉ። የመጀመሪያው ቋንቋቸው ነው። በተረትና ምሳሌዎች፣ በዘይቤዎች፣ በቅኔ፣ በሰምና ወርቅ አባባል በኅብር አነጋገር የበለፀገው አማርኛ ቋንቋ። ይህ ቋንቋ ታዋቂ የሆነው የውትድርና እና የንግድ ተግባራቸውን ለማሟላት መላ ኢትዮጵያን ዳር እስከዳር ያካልሉ በነበሩ በአማራ ወታደሮችና በነጋዴዎች ነው። በተጨማሪ በሁለቱም በዛጉዬ እና በሰለሞናዊ ሥርወ-መንግሥቶች ነገሥታት ከዚያም አልፎ በ አኔ ዮሐንስ እና በወቅቱ የትግሬ መንግሥት ጭምር የሥራ ቋንቋ ሆኖ ስለሚ ሠራበት ነው።

እንደ እውነቱ ከሆነ አማርኛ ከአሥራ ሁለተኛው፣ አሥራ ሦስተኛውና አሥራ ስምንተኛው ክፍለ-ዘመናት ጀምሮ ነው በሦስት አበይት ንጉሠ-ነገሥቶች በላሊበላ፣ በይኩጥ-አምላክ እና በዳግማዊ ኢየሱ በይፋ የሥራ ቋንቋ ተደርጎና ፀድቆ እየተሠራበት ያለው። ላሊበላ የላስታ-

አገጣጠሙ ተወላጅ ሲሆን ይኩኖ-አምላክ እና ዳግማዊ ኢየሱስ ደግሞ ሁለቱም የኦሮሞ ዝርያዎች ናቸው። አማርኛ ብሔራዊና መንግሥታዊ ቋንቋ መሆኑ ፋይዳው ቁልጭ ብሎ ስለታያቸው ነው ያንን ያደረጉት። በተለይ ዳግማዊ ኢየሱስ ግዕዝ በቤተ-ክርስቲያን አገልግሎት ብቻ እንዲወሰንና አማርኛ ግን በመላ ግዛቱ ለሁሉም መንግሥታዊ ሥራዎች መገልገያ እንዲሆን በሕግ ደንግጋል። እነዚህ ንጉሠ-ነገሥታት አንዳቸውም አማራ እንዳልሆኑ ግልጽ ነው። ስለዚህ «የአማራ ነገሥታት አማርኛን አማርኛ ተናጋሪ ባልሆኑ ሕዝቦች ላይ ጫኑባቸው» ብሎ መደምደም ጨርሶ አያስኬድም። ለዚያውም አማራውን ወክሎ አንድም የአማራ ንጉሠ-ነገሥት በሥልጣን ላይ ባልወጣበት ሁኔታ።

የተለያዩ ብሔረሰቦች አባላት በኢትዮጵያ ውስጥ አስተዳዳሪዎች እየሆኑ ለመሥራት አማርኛ ተማሩ። ብዙዎቹ ሥራቸውንና ማህበራዊ ደረጃቸውን አስጠብቀው ለመኖር ከአማራ ጋር መቀላቀልና ራሳቸውን አማራ ማድረግ መረጡ። አማራ እንደ ገዢ መደብ የተቆጠረበት ሁለተኛው ምክንያት አማራነትና ክርስቲያንነት አንድ ቃል የሆኑ እስከሚመስል ድረስ አማርኛ የተዋሕዶ እምነትን ከአግክዚ/ኦሮሞና ዛጉዬ ነገሥታት ጋር መጋራታቸው ነው። ሦስተኛው ምክንያት አማርኛ ኢትዮጵያን እንደ ሥርወ-መንግሥት መላዋን ኢትዮጵያን አለመግዛታቸው በወጉ አለመታወቁ ነው። አራተኛውና የመጨረሻው ምክንያት ከላይ ጠቆም እንደተደረገው ሆን ተብሎ የሚሠራጭ ውዥምብር እና የፖለቲካ ሰዎች አማራን እንደ የጋራ ጠላት አስቆጥረው ሠፊውን ሕዝብ በመቀስቀስና በማስተባበር የፖለቲካ ዓላማቸውን ለማሳካት ያደርጉት የነበረው እንቅስቃሴ ነው። አማርኛ በዚህ የተነሳ ለሰቆቃ መዳረጋቸው፣ በተለያዩ ጊዜያት እንደ ገዢ መደብ እየታዩ ከቤት ንብረታቸው መፈናቀላቸውና መሰቃየታቸው ያፀፀታል። ብዙሃኑ አማራ ግን ከጥንት ጀምሮ እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ የገዢ መደብ ሳይሆኑ እንደ ሌሎቹ የኢትዮጵያ ዜጎች በውትድርና እና በተለያዩ ሙያዎች ተሰማርተው ደፋ ቀና ሲሉ የኖሩ ናቸው።

የአማራን ትክክለኛ ማንነት በተመለከተ አንዳንድ የአውሮፓ ምሁራን ተብዬዎች እንደሚሉት አማርኛ ሴማውያን አይደሉም። ኦሮሞና አማራ ካንድ ምንጭ ነው የተቀዱት። ቀደም ሲል እንደተረጋገጠው

ኦሮሞና አማራ በዘርም አንድ ናቸው። ኦሮሞዎች ኩሻውያን ከሆኑ አማርኛ እንዴት ነው ሴማውያን የሚሆኑት? አንድ ሰው ቋንቋቸውን ሴማዊ አድርጎ ስለመደበው አማርኛም ሴማውያን ተደርገው የሚመደቡ ከሆነ ግልብ ምደባ ነው። ቋንቋ ዘርን አይወስንም፤ ጎሳን ነው እንጂ። ቀድሞ-ነገር አማርኛን «ሴማዊ ቋንቋ» ነው ብሎ መመደቡ አጠያያቂ ነው። ለምሳሌ እንደ ግዕዝ ባሉ ሴማዊ ቋንቋዎች ውስጥ የማይገኙ ድምጾች በአማርኛ

እና በኦሮምኛ ውስጥ አሉ። እነሱም « h e ' l μ Ê Û » ናቸው። እነዚህን በመሰሉ የአማርኛና የኦሮምኛ መሰረታውያን ድምፁ-ልሳናት ላይ የተደረገው ጥናት እንደሚያብራራው አማርኛ ከግዕዝ ይልቅ ለኦሮምኛ ነው የሚቀርበው። እነዚህ ድምፁ-ልሳናት የአማርኛ እና የኦሮምኛ ናቸው እንጂ የግዕዝ አይደሉም። እነዚህ የፊደላት ድምፆች የኩሽ ቋንቋዎች መሰረታውያን መሰረታውያን ጠባያት ናቸው። ወደፊት በአማርኛ እና በኦሮምኛ ቋንቋዎች ላይ የሚደረግ ጥልቅ የንፅፅር ጥናት አዲስ ውጤት ይሰጠን ይሆናል።

የሙዚቃው ቃና /melody/ ወይም ባለ አራት ቅኝቱ የአማርኛና የኦሮምኛ ሙዚቃ እንኳ ከአረቡ ወይም በአብራይስጥ ምንም ግንኙነት የለውም። የአማርኛና የኦሮምኛ አልፎም የኑቢያ (ከሥር ከመሠረቱ ጥቁሮች የሆኑ ኩሻውያን ሱዳኖች) ሙዚቃዎች ግን ተመሳሳይ ቅኝት ነው ያላቸው። የአረብና የአብራይስጥ ሙዚቃዎች ግን አማርኛንና ኦሮምኛን ጨምሮ ለሁሉም ኢትዮጵያውያን ጆሮ እና ልቦና አይመስጡም፤ አይጥሙም። የኦሮምኛና የአማራ ሙዚቃዎች ግን ተመሳሳይ ቅኝት እና ምት አላቸው። ይህም ሁለቱ ህዝቦች አንድ ዓይነት የነገድ እና የባሕል ዳራ ያላቸው ለመሆኑ ማረጋገጫ ነው።

አማርኛ ኩሻውያን ሆነው ሳለ ለምን ሴማዊና ሐበሻ ተብለው ተፈረጁ? ምክንያቱ ምንጫቸው እሥራኤል ከሆነ አግክዚያን ጋር ስለተምታቱ ነው። የንጉሥ ሰለሞን እና የንግሥት ሳባ ልጅ ቀዳማዊ ምኒልክ ከሦስት ሺ አመታት በፊት አባቱን ለመጠየቅ ወደ እሥራኤል ሄዶ የአይሁድን ሃይማኖትና ባሕል እየተማረ ጥቂት አመታት ከቆየ በኋላ ወደ ኢትዮጵያ ሲመለስ 40,000 ጠንካራ አይሁዳውያን እና በጋዛ የሚኖሩ ኢየሱሳውያን ወንዶችን ይዞ መምጣቱ መታወስ

ይኖርበታል። ቀዳማዊ ምኒልክ እነዚያን 40,000 እሥራኤላውያን «አግአዚ/ነፃ አውጪ/» ብሎ ሰይሞ ሥልጣን ስለሰጣቸው ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ለ3,000 ዓመታት የተጋቧቸውን ኢትዮጵያውያንን ማንነት ማስለወጥ አልቻሉም እንጂ በኢትዮጵያ ሃይማኖት፣ ቋንቋ ፖለቲካ እና ባሕላዊ ገጽታዎች ላይ ተዕላኖ ማሳረፍ ችለዋል። እነዚያ 40,000 እሥራኤላውያን ወንዶች በኢትዮጵያ ሰፍረው ከአገር በቀል ነዋሪዎቹ ኩሻውያን እንስቶች ጋር ተጋቡ። ኢትዮጵያ በዋናነት ኩሻዊት አገር ነበረች፤ የኩሻ ምድር ትባልም ነበር። በዚህም ከእሥራኤል የመጡት 40 ሺ ወንዶች በሶስት ሺ ዓመታት የኢትዮጵያ ቆይታቸው «ሴማዊ ደማቸውን» አጥተው «ኩሻዊ ደም» ያዙ።

በኢትዮጵያ የሚኖሩ አግአዚዎች የአይሁድ እምነታቸውን ጠብቀው ከመያዛቸው በቀር በአካል ከተቀሩት ኢትዮጵያውያን ምንም የማይለዩ የሆኑት ለዚህ ነው። በርግጥ ቀዳማዊ ምኒልክ ቋንቋቸውን ግዕዝን የሥርወ-መንግሥቱ የይፋ ቋንቋ ስላደረገው አባብሰባቸዋል። ከ2,000 ዓመት በፊት ክርስትና ወደ ኢትዮጵያ ከመግባቱ ጋር ተያይዞም ግእዝ በእድገቱ ቀጥሏል። መጽሐፍ ቅዱስ ተተረጎመበት፤ የእግዚአብሔር ቃል ይሰበክበት ጀመር፤ ቅዱስ ያሬድ መዝሙራቱን ቀመረበት፤ በሌላ አባባል ግዕዝ የቤተክርስቲያን ቋንቋ ሆነ። ባሕላዊ እምነታቸውን ጠብቀው ከኖሩት ከኦሮሞዎች ጋር ሲነፃፀሩ በርካታ አማሮች ወደ ክርስቲያን ተዋሕዶ ሃይማኖት ተለወጡ። ብዙ ቁጥር ያላቸው ግእዝን አየተማሩ ቀሳውስት ሆኑ። በዚህ ሳቢያ በሁሉ ነገራቸው በዘራቸው ሳይቀር ሴማውያን መሰሉ። ሀቁ ግን እንደ ሥጋ ዘመዶቻቸው እንደ ኦሮሞዎቹ ኩሻውያን መሆናቸው ነው። ልክ ገዢዎቹ አግአዚዎች አማርኛን የመንግሥታቸው የሥራ ቋንቋ አድርገው ስለሠሩበትና የተወሰኑ አማሮች ወታደሮች ሆነው መንግሥታቸውን፣ ሃይማኖታቸውንና ያገራቸውን ዳር ድንበርና አንድነት ለመጠበቅና ለማስከበር በመላ አገሪቱ ደፋ-ቀና በማለታቸው የገዢው መደብ አባላት ተደርገው ሲታዩ እንደኖሩት በማንነታቸውም እንደ ሴማዊ ተቆጠሩ።

«ሀበሻ» የሚለው ስም ወይም አምደ-ቃል አማሮችን አይወክልም። ይህንን ነጥብ ለማስረገጥ መነሻውን መዳሰስ ያስፈልገናል። ቃሉ መሰሉ እንደሚታየው አዎንታዊ ፍቺ ያለው አይደለም። ይልቅስ የወረደ ትርጉም ነው ያለው። መጀመሪያ የተጠቀሙበት ፈላሻ

አይሁዶች ሲሆኑ አጠቃቀማቸውም አግአዚያን አይሁዶችን ለመስደብ ነበር። ሁኔታው ባጭሩ ሲቀርብ የሚከተለውን ይመስላል፤ በ598 ዓ.ዓ ባቢሎናውያን እሥራኤልን በወረራት ወቅት በርካታ እሥራኤላውያን ተሰደው ወደ ኢትዮጵያ ሲመጡ አግአዚዎች በኢትዮጵያ ውስጥ ሲኖሩ 400 ዓመት ሆኗቸው ነበር። አግአዚዎች ከኢትዮጵያውያን ጋር እየተጋቡ በባሕል ተመሳስለውና ራሳቸውን ኢትዮጵያውያን አስመስለው መኖራቸውን አዲሶቹ መጪዎች አይተው «ካልተገረዙ ጋር ተቀላቅለው አይሁድነታቸውን አርክሰዋል» በሚል ነቀፏቸው። በዚህ ምክንያት «ሀበሻ» የሚል ስም አወጡላቸው። ትርጉሙም «ድቅል፣ ንፁህ ያልሆነ ወይም የተካለሰ » ማለት ሲሆን በተራዘመ ፍቺው ደግሞ «የተበከለ፣ የቆሸሸ» ማለት ነው። አግአዚዎቹ ደግሞ በአፀፋው አዲስ መጤዎቹን «ፈላሻ» አሏቸው። «ስደተኛ» ማለት ነው። በተራዘመ ፍቺው ደግሞ «አገር-አልባ» ማለት ይሆናል። ይህ ነው ሁኔታው። ይህ እንግዲህ በሁለቱ የአይሁድ ቡድኖች መካከል የተፈፀም አተካራ ሲሆን ከአማራ ጋር ምንም ግንኙነት የለውም። አማሮች አበሾች አይደሉም። ራሱን እንደ ሀበሻ የሚቆጥር ማንኛውም አማራ ካለ ታሪኩን የማያውቅ ብቻ ሳይሆን ራሱን የሚዋርድም ነው። «ኢትዮጵያ» የሚለው ስም አሮሞን + አማራን እና ሁሉን ኢትጵያውያንን የሚያቅፍ እና የታላቁን ዓድቅ አባታችንን የ«ኢትዮጵያ»ን መጠሪያ የያዘ በመሆኑና ፍቺውም «ለእግዚአብሔር የሚበረከት የቢጫ ወርቅ ሥጦታ» ማለት ስለሆነ እኛ ሁላችንም «ኢትዮጵያውያን» ተብለን ነው መጠራት ያለብን። ከ«ኢትዮጵያ» በላይ የሚያከራ ታላቅ ስም ከቶ የለምና።

ፈላሻዎቹ በኢትዮጵያ የመጀመሪያዎቹን የአይሁድ ሰፋሪዎችን አግአዚዎቹን ሴማዊነታቸውን ትተው ኩሻውያን ወይም ኢትዮጵያውያን በመሆን ሀበሻ ሆነዋል ሲሉ ትክክል ነበሩ። ቀደም ብዬ እንዳልኩት ከማይታወቅ ጊዜ ወይም በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያለውን ታሪክ የምናምንበት ከሆነ በኖህ ዘመን ከደረሰው የጥፋት ውኃ በኋላ ኩሻ በኢትዮጵያ ከሰፈረበት ጊዜ ጀምሮ ኢትዮጵያውያን የኩሻ ህዝብ ነበር የምንባለው። አግአዚንና ፈላሻዎችን ጨምሮ የተለያዩ ሴማውያን ሕዝቦች በእነስተኛ ቁጥር ወደ ኢትዮጵያ እየመጡ ከኢትዮጵያውያን ጋር እየተቀላቀሉ በኩሻዊነት ውስጥ እየሰመጡ ቀርተዋል። በሌላ

አባባል አዲስ መጨዎቹ ሴማውያን በኢትዮጵያ ሰፊ ሕዝብ ውስጥ ጠፋተዋል ወይም ተውጠዋል። በባሕሩ ውስጥ ጠብታ ውሃ ሆነዋል ማለት ነው። ስለዚህ በባሕሩ ውስጥ ሚሙ እንጂ ባሕሩን አልበክሉትም።

አማሮች ከመነሻቸው ከጎጃም ጀምሮ እስካሁን ድረስ ኩሻውያን ናቸው። ካንዳንድ ሴማውያን ጋር መዳቀል ቢኖርም ኩሻዊነታቸውን ቅንጣት አልለወጠውም። ከጥንት ከመነሻቸው እንደነበሩት አሁንም ያው ኩሻ ናቸው። ሴማዊነቱ ሙሉ በሙሉ ያልተረጋገጠውን ቋንቋ እንደ መስፈርት ወስዶ «አማርኛ ሴማዊ ስለሆነ አማሮች ሴማውያን ናቸው» ብሎ መደምደም ስህተት ነው። ከዚህ በላይ ደግሞ ቋንቋ ሁል ጊዜ የሰውን ዘር እንደማያረጋግጥ አስተውለናል። ለምሳሌ በርካታ አፍሪቃውያንና አፍሪቃ-አሜሪካውያን እንግሊዝኛ፣ ስፓንኛ እና ፈረንሳይኛ አቀላጥፈው ይናገራሉ። ቢሆንም ዘራቸው እንግሊዝኛ-ሳክሶን፣ ሂስፓኒክ እና ፈረንሳይ ነው ብለን እንደመድምም። ቋንቋቸው ሴማዊ ቢሆን እንኳ ለአማሮችም ልክ እንዲሁ ቋንቋቸው ሴማዊ ስለሆነ እነሱም ሴማውያን ናቸው አንልም።

ያለ አማሮች ወታደራዊ ድጋፍ፣ አግክቢ/ሰለሞናዊ እና በጎላም አግክቢ/ኦሮሞ ስርወ-መንግሥታት ገና ከመነሻቸው በተንኮታኮቱ ነበር። ያ ብቻ አይደለም፤ የኢትዮጵያ ነፃነት ሳይቀር አደጋ ላይ ይወድቅ ነበር። ለዚህ ተግባራቸው ኢትዮጵያውያን በሙሉ የአማሮች ውለታ አልባቸው። አማሮች የኢትዮጵያ ነፃነት ጠባቂዎች ሆነው ባከናወኑት የመስዋዕትነት ተግባር ባንፃራዊ መልኩ ይበልጥ ጠንክር ያለ የኢትዮጵያዊነት ስሜት አዳበረዋል። ለዚህ ነው አማሮች ዘረኝነትን ከሚያራምዱ ነገዶች በተቃራኒው ከምንም ነገር በፊት ከአማራነትም በላይ ኢትዮጵያዊነት እጅግ ጎልቶ የሚበልጥባቸው።

አንዳንድ ሰዎች አንክባሪ የሚባሉትን ከጠቅላላው አማራ ጋር ያምታታሉ። ሽዋ ውስጥ ከሚገኘው ከአንክባር በመነሳት አንክባሪዎች የሚባሉት የሽዋ ልዑላን እና ነገሥታት ፈጽሞ ራሳቸውን እንደ አማራ አይቆጥሩም ወይም የአማራ ሥርወ-መንግሥት እንወክላለን ብለው አያውቁም። ራሳቸውን የሚቆጥሩት የአግክቢ-እስራኤል-ሰለሞናዊ ሥርወ-መንግሥት ዝርያ አድርገው ነው። አንክባሪዎች አማሮች

ቢሆኑ እንኳ አሁን በሥልጣን ቦታቸው ላይ የሉም። ከ42 ዓመት በፊት አፄ ኃይለሥላሴ ከስልጣን ሲወርዱ ከፖለቲካው ተወግደዋል። ስለዚህ እነሱ በተጨማሪ ማስረጃ አጥፋተዋል ከተባለ የነሱ መጥፎ ሥራ ነው የሚባለውን መቆፈር ለዛሬው ችግራችን ምንም መፍትሄ አይሆንም።

አንዳንዶቻችን ስለ ገዳ ሥርዓት ማዳነት እና መከራከር እንወዳለን። ባንድ ወገን እውነታችንን ነው። ህዝብን በሚውክሉ በሀገር ሽማግሌች በጎ ፍቃድና ከትውልድ ትውልድ በተላለፈ ደንብ የሚመረጡት ጎልማሶች እያንዳንቸው ግዛታቸውን ለስምንት ዐመታት አስተዳድረው ጊዜያቸው ሲያበቃ ያለ ደም መፋሰስ መሰናበት እውነተኛ ዲሞክራሲ ነው። በዚህ ረገድ ከአሜሪካ ዲሞክራሲ ጋር መሳ ለመሳ ይራመዳል። "ከስልጣኔ ሞት ብቻ ይገላገላች" ለሚሉት የአፍሪካ መሪዎችም ትልቅ ትምህርት የሚሰጥ ነው። ይህን ስርአት የፈለሰፉት አባቶቻችን ክብር ይገባቸዋል። ዛሬ ላይ ሆነን ግን የገዳ ሥርዓት ጊዜ አላለፈበትምን? በምርጫ መስተዳደር ደስ የሚለውና የሚያኮራ አንዱ የገዳ ስርአት ገጥሞታ ሊሆን ሌላው ገፅታው ግን ያነጋግራል። ሙሉው የገዳ ስርአት ዛሬም በ21ኛው ክፍለ-ዘመን በኢትዮጵያ ሊሠራ ይችላልን? ባሁኑ ወቅት የገዳ ሥርዓትን ለወግ እና ለማስታወሻ ሳይሆን፤ በተሟላ መልኩ ወይም ገፅታው የሚሠሩበት ኦሮሞዎች ስንቶች ናቸው? እነሱስ እነማን ናቸው? የትስ ናቸው? የገዳ ሥርዓትን ከእነ ሙሉ ገፅታው መተግበር ጊዜ ለማሳለፍ ሽርሽር መውጣት አይደለም። ድንቅ ከሆነው እና በአርአያነት ከሚታየው ዴሞክራሲያዊነቱ ባሻገር ዘረፋን፣ ጦርነትን፣ ወረራንና ግዛት ማስፋትን ያበረታታል፤ ምርኮኞችን መስለብን እንደ ጀግንነት ይቆጥራል። አዲሱ ሉባ ካለፈው የተሻለ ሆኖ ለመገኘት አነዚህን ድርጊቶች መፈፀም ይጠበቅበታል። የዛሬይቱ ኢትዮጵያና የዐለም ሁኔታ እውነታ ግን ይህን አይፈቅድም። ስለዚህ እኛ ተምረናል የምንለው ሰዎች ከገዳ ስርዐት መጥፎውን ትተን መልካሙን ማለትም የዲሞክራሲ ባህሪውን እና ጥበትን አለመውደዱን ብቻ አድንቀን እነሱን እንቀስማልን።

የድሮውን ለማውሳት ያህል ግን + ኦሮሞዎች በኪንያ፣ በሩዋንዳ፣ በቡሩንዲ፣ በማሊ፣ በኒጄር እና በናይጄሪያ ዛሬ የሚገኙት

ለምንድነው? የገዳው አዳዲስ ወጣት ለባዎች አዳዲስ ግዛቶችን ለመያዝ ባደረጉት እንቅስቃሴ ነው። የገዳ ተፈጥሮው ወይም አንድ መሰረታዊ ባህርይ በስፋት ሆነው ሳይጣበቡ መኖር ነው። «አሮምያ» በተባለች አንዲት ጠባብ ክልል መወሰን የገዳ ባህርይ አይደለም። የኦሮሞ ቀልብ እና መንፈስ በጠባብ ቦታ መታጨቅና መታሰር አይወድም። ለገዳ ሥርዓት የሚሟገቱ ከሆነ ከጠባብነት በተቃራኒው ያለውን የሰፊነት ጠባብን መቀበል ይኖርብዎታል። ኬኩን ሲያስቀምጡትም ሊበሉትም አይችሉም። ሰፊው የኦሮሞ ሕዝብ ከጠባብ ክልል እና ከሰፊው አገር ምረጥ ቢሉት ሰፊውን ነው የሚመርጠው። ምክንያቱም ለዘመናት በገዳ ሥርዓት የተቃኘው ተፈጥሮው እንደዚያ ነዋ!

ከፍ ሲል የትልቁ የኢትዮጵያ ፡ ዝቅ ሲል የነቢዩና የፈላስፋው የደሸት ልጆች የ ሆኑት እውነቶች አሮሞዎች አገራቸው ድፍን ኢትዮጵያ የኔ ናት ብለው ያስባሉ ። አሮምያ ብቻ በምትባል ጠባብ ስፍራ መወሰን አይችሉም። መጣበብ እና መጨነቅ ባህሪያቸው ስላልሆነ። አሮምያ ተብሎ የተሳለ አንድ ካርታ ዐይቼ ነበር። ይህን ካርታ በተመለከተም የምለው አሰኝ፤ ካርታው ጎጃምንና ጎንደርን አላካተተም። ለምን? ኦሮሞ ከ3,500 ዓመት በፊት ከአማራ ጋር የተፈጠረው እኮ ጎጃም ነው። አሮሞዎች ጎጃምን ተንከባክበዋል፤ አሳድገዋል። የሩቁን ዘመን ትተን የዛሬ 400 ዓመት በንጉሠ-ነገሥት ስብንዖስ ዘመን የሆነውን እንኳ ብናነሳ በጎጃም እንቅስቃሴ ውስጥ ኦሮሞዎች በጣም ትልቅ ሚና ነበራቸው። ከጣና በስተደቡብ ያሉ ሌሎች ቦታዎችን ሳናነሳ የዛሬዎቹ ኢልማና እና ዴንሳ ዓበይት የኦሮሞ ሰፈራ ቦታዎች ነበሩ። ቡሬ አጠገብ ወንበርማ፤ ደንግጂጃ፤ መተከል ዙሪያ እና እንዲሁም ወንበራ የሰፈራ ቦታዎቻቸው ነበሩ። ከዚህ ሁሉ በላይ ደግሞ ራሱን የሚያሞኝ ካልሆነ በስተቀር በደም ሥሩ ውስጥ ትንሽ የኦሮሞ ደም የሌለበት እውነተኛ ጎጃሜ የለም። አንዳውም የኦሮሞ ደም የሌለበት ጎጃሜ ደበናንሳ ነው የሚባለው። ይህ የሚመስከረው የጎጃም አማሮች በኦሮምነታቸውም እንደሚከሩ ነው። ጥንትም የአማራውም የኦሮሞውም አባት የዛው የጎጃም ንጉሥ የነበረው ፈላስፋውና ነቢዩ ደሸት ወይም ደሴት ነበርና። እንዲሁም ኦሮሞዎች በጎንደር ውስጥ ኖረው ከሱስንዮስ እና ከልጁ ከፋሲለደስ

ጋር ጎንደርንም ገንብተዋል። «የጋላ አገር» እየተባለ የሚጠራ የተለየ መኖሪያ ቦታም ነበራቸው። በዘመነ-መሳፍንት መግቢያ በኢዮኣስ ዘመን የጎንደር ቤተ-መንግሥት በኦሮሞዎች የተሞላ ነበር። በዘመነ-መሳፍንትማ ሁለቱም፤ ጎጃምም ጎንደርም የእነርሱ ነበሩ። ታዲያ በአዲሱ የኦሮምያ ካርታ ላይ ጎጃምንና ጎንደርን የማናክለው ለምንድነው?

የኦሮምያ ካርታ ትግራይን፤ አፋርን፤ አጋዴን-ሶማሌን እና ደቡብ ክልልን ጭምር የማያካትተውስ ለምንድነው? ትግራይ የራስ ቱሉ በዳሳ ልጆች ዶሪ በሚል ልዩ ስም የሚታወቁት ንጉሦች እና የየጁ ቤተሰብ የኦሮሞው የሴሩ ጓንጉል ቤተሰቦችና ነበረች እኩ። የኦሮሞ ልዑላን ለምሳሌ ሁለቱን ለማንሳት ያህል ራስ ዶሪ እና ባህርንጋሽ ይስሐቅ የትግራይ እና ኤርትራ ገዢዎች ነበሩ። ከሁሉም በላይ በአሁኑ ወቅትም የተወሰነው አካባቢ እዛው በቀል ነዋሪዎች በሆኑት በራያ መደባይ ኦሮሞዎች እንደተያዘ ነው። በደቡብና በአጋዴን-ሶማሊ ክልሎች በርካታ ኦሮሞዎች እንደሚኖሩ ሁሉ በአፋር ምድርም ከረዩ የተባሉ ኦሮሞዎች ይኖራሉ። በሮግጥ ኦሮሞና ሶማሊ የአፍሪቃ ቀንድን ሲጋሩ ዘመናት ተቆጥረዋል። አካባቢው ለሁለቱም በእኩልነት የጋራቸው ነው። ታዲያ በእነዚህ ክልሎች ውስጥ ኦሮሞዎች የሰፈሩባቸው አንዳንድ ቦታዎች በኦሮምያ ካርታ ውስጥ ለምን አልገቡም? ኦሮሞው በኢያንዳንዱ የኢትዮጵያ አካባቢ ውስጥ ድርሻ አለው። አማራውና ሌሎቹ ኢትዮጵያውያንም ቢሆኑ ድርሻ አላቸው። ኦሮሞ የኖረባቸውና ታሪካዊ ትስስሮሽ የፈጠረባቸው ክልሎች በኦሮምያ ካርታ ውስጥ መጠቃለል አለባቸው ብዬ አስባለሁ። ረጋ፤ ሰከን ብዬ ሳስብ ደግሞ በነዚህ ክልሎች ውስጥ በርካታ ቁጥር ያላቸው ብሔረሰቦች ለምሳሌ አማራ፤ ትግሬ፤ አፋር፤ ሶማሊ፤ የደቡብ ሕዝቦችና ሌሎች ኢትዮጵያውያንም ስለሚኖሩ ሁሉንም አጠቃሎ «ኦሮምያ» ብሎ መጥራት ተገቢ፤ ዴሞክራሲያዊ፤ ፍትሐዊ እና ትክክል እንዳልሆነ እንዘባለሁ። እንዲህ ዓይነቱ ጭፍን አስተያየት ኦሮሞ ላልሆኑት ኢትዮጵያውያን ትክክል አይደለም። ጠቅላላው የኢትዮጵያ ግዛት «ኦሮምያ» ተብሎ ቢጠራ ኦሮሞ ያልሆኑት ብሔር ብሔረ-ሰቦች ከካርታው ላይ ይፋቁና ማንነታቸው እደጋ ላይ ይወድቃል። ቀድሞ-ነገር እንዲህ ያለውን የበላይነትና ከምድረ-ገጽ

የማጥፋት ተግባር ፈጽሞ አይቀበሉትም። በአፍሪቃ ውስጥ ታይቶ የሚታወቅ ቀውስና ብጥብጥ ነው የሚነሳው። ስለዚህ እንዲህ ዓይነቱን አደገኛ ሃሳብ አላቀነቅንም። እንግዲህ እንደዚህ ቢደረግ አሮሞ ያልሆኑት ግላዊና ልዩ የሆነውን ማንነታቸውን ማጣታቸው ብቻ ሳይሆን በኢትዮጵያዊነታቸው የመከራት ስሜታቸውም ይሞታል። ከዚያ በኋላ በኢትዮጵያ ውስጥ ሲኖሩ ምንም ነገር ቢደረግላቸው ራሳቸውን ኢትዮጵያውያን ብለው አይጠሩም። ስለዚህ መፍትሔው ሁሉንም ክልል «ኢትዮጵያ» ብሎ መጥራት ነው። ምክንያቱም ቃሉ ሁሉንም ያካትታል። ከዚህ በላይ ደግሞ የአሮሞ፣ የአማራ፣ የትግሬ፣ የአፋር፣ የሶማሊ፣ ጋምቤላዎች፣ የሲዳማዎች፣ የወላይታዎች፣ የሃዲያዎች፣ የደቡብ ህዝቦች እና የሁሉም ኢትዮጵያውያን አባት የሆነውን የኢትዮጵያን ስም ይዟል።

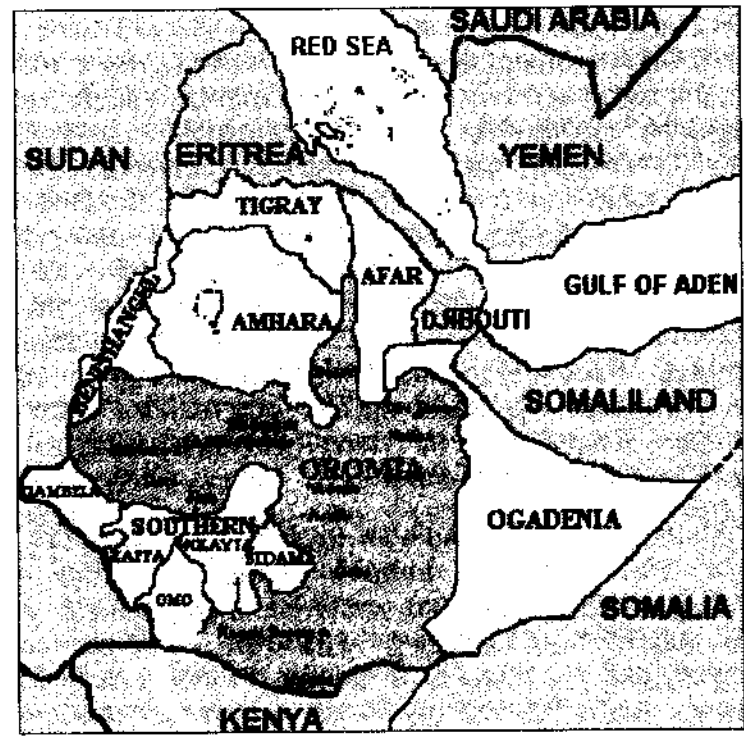
ቀደምት አባቶቻችን የተወሰነ ክልል ከልለው «አሮሞያ» ብለው ያልሰየሙበት ምክንያት መላዋ ኢትዮጵያ የነሱ ስለሆነችና እንድትሆንም ስለፈለጉ ነው። ይህ አንዱ ምክንያት ነው። ሌላው ምክንያት ከእኛ ተምረናል ከምንለው አሮሞዎች ይልቅ የጥንት አባቶቻችን መነሻ አባታቸው ኢትዮጵያ የተሰየመችበት ኢትዮጵ መሆኑን ይበልጥ ወደ ውስጥ ዘልቀውና ጠልቀው ስለሚያውቁ ነው። በዚህ ምክንያት የገዛ አባታቸው የመሰረታትን አገር ለማፍረስ አልደፈሩም። ስለዚህ የመስፋፋት፣ የመሻሻልና የመበልጸግ ትግላቸው ጥንተ-አባታቸው ኢትዮጵያ ብሎ በሰየማት አገር በመላ ነው እንጂ ቆርሰው እና አጥብበው «አሮሞያ» በሚሏት፤ ባንሳሩ ትንሽ መሬት ላይ ራሳቸውን ነጥለውና ገድበው አይደሉም። ትንሽ መሬት፣ ቁጥሩ ከሁሉም ይበልጣል ለሚባለው የአሮሞ ህዝብ አይበቃውም። ለንግድ፣ ለኢንዱስትሪ መስፋፋት፣ ለኤክኖሚ መዳበር፣ ለእርሻ፣ ለተለያዩ ሥራዎች ሁሉ ይጠበቃል። የህዝቡ ቁጥር እያደገ ሲሄድም መጨናንቅ ይገጥመዋል።

በአዲሱ የአሮሞያ ፖለቲካ ካርታ መሰረት ጎጃምና ጎንደር ብቻ ናቸው ለአማራ የተወሰኑት። አማርኛ በመላ አገሪቱ ስለሚኖሩ ሰፊ ያለ ምርጫ ቢሰጣቸው በነዚህ በሁለቱ አካባቢዎች ብቻ ራሳቸውን የሚገድቡ አይመስለንም። መላዋ ኢትዮጵያ የኛ ናት ብለው ነው አማርኛ የሚያስቡት። ምክንያቱም ባለፉት 3000 ዓመታት ውስጥ

በውትድርና መታየት መንግሥታትን ሲጠብቁ እና የአገሪቱን ዳር ድንበርና የግዛት አንድነት ሲያስከብሩ ጠንካራ የኢትዮጵያዊነትና ብሔራዊ ስሜት ገንብተዋል። ለኢትዮጵያ ሀገርነት መኖር ሌሎች ኢትዮጵያውያን የፈፀሙት ታላቅ ጀብድ እንደ ተጠበቀ ሆኖ፣ ስለእውነት ብለን እውነት ብንናገር፣ በኢትዮጵያ ነፃነት ላይ አማርኛ የመሪነት ሚና ባይጫወቱ ኖሮ ቅኝ ገዢዋ ጣልያን ኢትዮጵያን በቀላሉ ድል አድርጋ ለመያዝ በቻለች ነበር። የዚህም ምስክሩ ጣልያን ናት። የአማራን ወላኝ ሚና በመረዳት ጣልያን ከሁሉም በፊት አማራንና ተዋሕዶ ሃይማኖታቸውን ነበር ለማጥፋት የተነሳቸው። አማርኛ ከተበታተነ ኢትዮጵያም እንደምትበታተን ጣልያኖች በሚገባ ያውቁ ነበር። ኢትዮጵያን አዳክመው ለመቆጣጠር የሚሾኩ ከባህር ማዶ የመጡም ሆኑ የውስጥ ኃይሎች ሁሉ ይህንኑ አድርገዋል። የአማራ ጠላት የበዛውም ለዚሁ ነው። ይህ ማለት ግን የአሮሞ አርበኞች እና ሌሎችም ነፃነት ወዳድ ኢትዮጵያውያን አገራቸውን ለመጠበቅ ያደረጉትን የጀግንነት ተጋድሎ ማሳከስ አይደለም።

«አገሬ ጎንደር፣ ጎጃም ወይም ሸዋ ነው» የሚል አማራ አጋጥሞኝ አያውቅም። እንዲህ ከማለት ይልቅ «ጎንደሬ ነኝ፣ ጎጃሜ ነኝ ወይም የሸዋ ኢትዮጵያዊ ነኝ» ይላል። ብዙዎቻችን ስለዜግነታችን ስንጠየቅ ሁላችንም ኢትዮጵያውያን እንደዚህ እንደምንል አምናለሁ። ሰፊ ባለ አነጋገር ሁሉም የኢትዮጵያ ሰፊ ህዝቦች ማንነታቸውን የሚያያይዙት ከኢትዮጵያዊነት ጋር መሆኑ በ1896 እና በ1936 የተሞከሩትን የኢምፔሪያሊቶችንና የፋሺስቶችን ወረራዎች ለመቀልበስ ባላዩት ጠንካራ አንድነት አረጋግጠዋል። በቅርቡ ትውስታችን ሚቹ መለስ ዜናዊ ኢትዮጵያውያን የብሄራዊ ስሜት የላቸውም እያለ ደጋግሞ ቢናገርም በባድመ የተነሳ ትግራይ በኤርትራ ስትወረር የኢትዮጵያ ሕዝቦች እጆቻቸውን አጣጥፈው «ጦርነቱ በትግራይና በኤርትራ መካከል ነው፤ እኛ ምን አገባን!» አሉሉም። ይልቁንም የኢትዮጵያ ወጣቶች ጥሪ ሲደረግላቸው ከምሥራቅ እስከ ምዕራብ፣ ከሰሜን እስከ ደቡብ ሁሉም ከዳር እስከዳር ተነቃንቃው ትግራይን ለማዳን ዘመቱ። ምክንያቱም ጠንካራ የሆነ የኢትዮጵያዊነት ብሔራዊ ስሜት አላቸዋ! በዚህም ያቶ መለስ ዜናዊን ዲሰኩር ውድቅ አደረጉት።

የኦሮሞያ ካርታ ትንሽ ውስብስብነት ይታይበታል፤ ለአብነት ከአዲስ አበባ ወደ ወሎ ስንጓዝ የአማራና የኦሮሞ ቦታዎች በጂኦግራፊያዊ አቀማመጣቸው ተቆላልፈው እናገኛቸዋለን። ከአዲስ አበባ ወጣ እንዳልን ሽኖን እናገኛለን የኦሮሞ መሬት ናት። እሷን አለፍ እንዳልን የአማራ መሬት የሆኑት ደብረ-ብርሃን እና ሸዋ ሮቢት ይገኛሉ። ከዚያ የኦሮሞ መኖሪያ የሆኑት ጂሴ እና ከሚሴ ከተማ ይለጥቁና ሁሉም ብሔር ብሔረሰቦች የሚኖሩባቸው ከምቦልቻ እና ደሴ ከተሞች ይከተላሉ። ዘልቀን ከተጓዝን ደግሞ በአማራዎች ወደ ተያዘው የጁ እንደርሳለን። የጁን ስናልፍ የኦሮሞዎች መኖሪያ የሆነውን ራያ እና አዘቦ እናገኛለን። አዩ ምን ያህል የተጠላለፈ እንደሆነ? ይህ እንግዲህ በአንድ አቅጣጫ ብቻ ያለ እውነታ ነው። በብዙ የኢትዮጵያ አካባቢዎች ሁኔታው ይመሳሰላል። እርግጥ ነው በነዚህ አካባቢዎች የሰፈሩ አማርኛ እንደዚህ መጨናነቃቸውን የሚፈቅዱት እና ማንነታቸውን ሲያጡም ደስ የሚላቸው አይሆኑም። ከዚህ የምንማረው አንድ ትምህርት እነዚህ ሁለት ሕዝቦች፣ ኦሮሞና አማራ፣ አንድ መሬት እየተጋሩ እና አንድ ዓይነት ባሕል እየተወራረሱ የሚለያቸው የድንበር መስመር ሳያሰምሩ፣ ሆን ብሎ እንዳይገናኙ የሚያደርጉዋቸውን የወሰን ምልክቶች ሳያስቀምጡ ለረጅም ዘመን አብረው ኖረዋል። ለእነዚህ ሕዝቦች ሁነኛው መፍትሔ ከማግበራዊነታቸው ባሻገር ግለሰባዊ ማንነታቸውንም ማስጠበቅ ነው። ከማንነት ጥያቄም በላይ እጅግ አሳሳቢ የሆነው ችግር አካባቢውን እንዳለ ከተቀረው ኢትዮጵያ ገንጥሎ አዲስ አገር ለመፍጠር፣ እነዚህን ህዝቦች ለመነጣጠል እና ለመለያየት ከኦሮሞም፣ ከአማራም ሆነ ከተቀረው የኢትዮጵያ ህዝብ ሙሉ ፍላጎት ውጭ በአንድ የፖለቲካ ልሂቃን ድርጅት እየተቀነቀነ ያለው እቅድ ነው። እንዲህ ዓይነቱ እቅድ ወደ ግጭት እና ወደ ኢኮኖሚ ድቀት ይመራል እንጂ ለሁሉም ወገኖች ዘላቂ ሰላም እና ብልጽግና አያመጣም።

የኦሮሞያ የፖለቲካ ካርታ

ልሂቃን የጎሳቸውን ክልል ለመገንጠልና ለመግዛት ሲቋምጡ ሕዝቡ ውሳኔን እንደ ሽፋን ይጠቀማሉ። የመገንጠል አጀንዳቸውን ሕጋዊና ዴሞክራሲያዊ የሚያስመስሉበት ሥልታቸው ህዝቡ ውሳኔ ነው። በውጤቱም ሰፊው ሕዝብ ጠብ የሚልለት አንዳች ነገር የለም። ህዝቡ ውሳኔ ተብዬው ነገር በጠረጴዛ ላይ መቀመጥ የለበትም። ምክንያቱም ለመገንጠል ያቆበቁቡ ልሂቃን በዘዴ በጃቸው ያስገቡትና በህዝቡ ስም ሥልጣን ላይ ፊጥ ይሉበታል። ሰፊው ህዝብ ሁል ጊዜ የታቀደለትን እንዳደረገ እና የልሂቃን መጠቀሚያ እንደሆነ ነው። ፕሬዝዳንት እና ጠቅላይ ሚኒስትር በመሆን ምኞት የተቃጠሉ እንዲህ ዓይነት ልሂቃን «ጎዳነት ወይስ ባርነት» የሚሉ አማራጮችን ብቻ

የኦሮሞያ የፖለቲካ ካርታ

ያስቀምጡና ህዝቡ መገንጠልን እንዲመርጥላቸው በዘዴ ያስገድዱታል። በኤርትራ ጉዳይ ላይ እንደተደረገው ማለት ነው። «ባርነት ወይስ ነፃነት» የሚል ምርጫ ሲሰጥ «ባርነት» ብሎ ማን ይመርጣል? ሕዝቡው ሳኔ ማካሄድ የግድ አስፈላጊ ከሆነ ባለ ድርሻ አካላትን በሙሉ መጋበዝ፤ የሚመለከታቸውን የነገድ እና የጎሣ አባላት በሙሉ ማቀፍ፤ የአናሳ ሕዝቦችንም መብት በመጠበቅ በክልሉ የተወለዱትን እና ቢያንስ ለ10 ዓመት የኖሩትን ሁሉ ማስገባትና ባጠቃላይም የኢትዮጵያን ህዝብ ሁሉ ማሳተፍ ያስፈልጋል። ምክንያቱም መገንጠሉ የሚነካው ተገንጣዩን ቅርንጫፍ ብቻ ሳይሆን የሚገነጠልበትንም ግንድ ጭምር ነው። ልሂቃኑ ሀቀኞች ከሆኑ «የብሔር ብሔረ-ሰቦች ነፃነት እስከ መገንጠል መብት» የሚለውን ጊዜ ያለፈበትን ማርክሲስት-ሌኒኒስት-እስታሊኒስት መርህ ትተው «የብሔር ብሔረ-ሰቦች መብት ለውሰጥ አስተዳደር ነፃነት ራስ ገዝትን ጨምሮ» ማለት ይኖርባቸዋል።

ሕዝቡው ሳኔ ተካሄደም አልተካሄደ በኢትዮጵያ ውስጥ ለሚነሳ የብሔር ጥያቄ (የጎሳ ጥያቄ ነው፤ ትክክለኛው አባባል፤) የሚበጀው መፍትሔ የዜግነት መብቶችን፣ ሰብዓዊ መብቶችን፣ ዲሞክራሲያዊ መብቶችን እና ሌሎችንም የሃይማኖት፣ የኤክኖሚ፣ የፖለቲካ፣ የጽሁፍ፣ የሚዲያ ወ.ዘ.ተ. ነፃነቶችን በማስጠበቅ የሁሉንም ኢትዮጵያውያንን መብቶች በሕግ የምታረጋግጥ አንዲት ኢትዮጵያዊት አገር መገንባት፤ ሕገ-መንግሥታዊት ሪፑብሊክ አገር መፍጠር ነው።

ሪፐብሊክ የብዙሃኑንም የግለሰብንም፣ የሁለቱንም መብቶችና ፍላጎቶች በሕግ የሚያስከብር ሥርዓተ-መንግሥት ነው። አሁን ባገራችን ያለው ሁኔታ ሲታይ የብዙሃኑ መብት እየተጠበቀ አይደለም። ብዙሃኑም ቢሆን በክልሉ ያሉትን አናሳዎች ይጨቁናሉ። በቅርቡ የተፈጸመ አንድ እውነታ ብናነሳ በቤንች ማጂ እና በቤንሻንጉል-ጉሙዝ በአማሮች ላይ የተፈጸመው በደል የሚጠቀስ ነው። እነዚህ አማሮች በማይረባ ሰብ ቤት ንብረታቸውን አጥተው፣ መሬታቸውን ተነጥቀው፣ ገንዘባቸውን ተቀምተው፣ ሰብአዊ ክብራቸውን ተገፈው ሜዳ ላይ ተጥለዋል። ድብ የበላቸውም እንደ አሉ ተነግሮአል። ኢትዮጵያውያን እንዳልሆኑ ሁሉ በገዛ አገራቸው ይህ ሁሉ ግፍ ተፈፅሞባቸዋል። ኢትዮጵያውያን ባይሆኑም እንኳ የሰው ልጆች ስለሆኑ እንደዚያ መደረግ የለባቸውም።

ስለ ዲሞክራሲያዊና በተቃራኒው ስላለው ስለ ሪፐብሊካዊ የመንግሥት ቅርፆች ጥቂት ለማለት ያክል ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ጥሩነቱ ለምርጫ ሂደትና ለድምጽ ቆጠራ ብቻ ነው። ያም ቢሆን በአፍሪቃ ውስጥ ማታለያና ማጭበርበሪያ ሥርዓተ-ሂደት ሆኗል። ሪፐብሊክ ግን በህዝብ የሚመረጡና ለመረጣቸው ሕዝብ ተጠያቂዎች የሚሆኑ የመንግሥት ባለሥልጣናችን የሚይዝ ሥርዓት ነው። በሥልጣን የሚባልጉ ባለሥልጣናትን ከሥልጣናቸው ለማውረድ፣ የሕግ ጥሰትንና የሰብአዊ መብት ረገጣን እንዲሁም የኢኮኖሚ መድልዎንና ጭቆናን ለማጋለጥ እና ለማስቆም ሕዝቡና ሚዲያው መብት አላቸው። ዲሞክራሲያዊ ቅርፅ-መንግሥት ግን በብዙሃን አገዛዝ ስም የግለሰቦችን የዜግነት መብቶች ለማረጋገጥና ሥልጣንና ሀብት ለሚያከማቹ አምባገነኖች እና ለአምባገነንነት በር ይከፍታል። በህግ የተደነገገ እና ለህግ ተገዢ የሆነው ሪፐብሊክ ግን የየግለሰብን መብት በህግ ስለሚያስጠበቅ የሁሉንም ዜጋ መብት ያስከብራል ማለት ነው። ከሪፐብሊክ በተቃራኒ ያለው ይህ የዲሞክራሲ ጽንሰ-ሃሳብ ወደ ፊት በጥልቀት መጠናት ያለበት ነው።

ኢትዮጵያውያን በተለያዩ የታሪክ ጊዜያት በተለይዩ ቦታዎች ላይ መስፈራቸውን በተመለከተ ሽዎ እና ወሎ ጥሩ ምሳሌዎች ናቸው። የዛሬን ጀማ ወይም ዝማ ወንዝ እና አካባቢውን እንደ ምሳሌ አድርገን ፣ ግራርጌ፣ ሊኮ፣ ካቢ እና ገነቲን ጨምረን እንይ። በእነዚህ አካባቢዎች ከ3000 አመት በፊት አማራና ጀማ ሰፍረውባቸው ነበር። አማራ እና ጀማ - የኦሮሞዎች አባት የደሸት የልጅ ልጆች ናቸው። ወንድማማቾች ናቸው። ዛሬ ሽዎ የሚባለው ከ3000 ዓመት በፊት አማሮች ሲኖሩበት ግራርጌ ነበር የሚባለው። ከዚያ በኋላ በቅደም ተከተል ኡይዝ ፣ ገበታን፣ ቤጋን፣ እየተባለ ተጠራና በቀዳማዊ ሚኒልክ ጊዜ ሽዎ ተባለ። ኡይዝ ተብሎ ሲጠራ መደባይ/ኦሮሞ/ ይኖሩበት ነበር። የኢትዮጵያ ጦር ሠራዊት እስከ ንግሥት ሳባ ልጅ እስከ ቀዳማዊ ምኒልክ ጊዜ ድረስ ኦፔ ይባል ነበር። ቀዳማዊ ምኒልክ “ሽዎ” በሚል ስም ቀየረው ። በሱባ ቋንቋ “ሽዎ” ማለት “የጦርሰራዊት” ማለት ነው። የምኒልክ ልጅ ቶማይ ጦሩን /ሽዎ የሚባለውን/ በአማራ መሬት ላይ አስፈረና አገሩም “ሽዎ” ተብሎ ይጠራ ጀመር። ይኩኖ አምላክ ከኦሮሞ ከአማራ እና ከሌሎችም

ነገሮች በተወጣጣ ፈቃደኛ ሰራዊት ድጋፍ የሰለሞናዊውን ሥርወ-መንግሥት እንደገና ሲመልስ እና ሲነግሥ ያንን የረዳውን ፈቃደኛ ጦር ቋሚ ጦሩ አደረገውና በሸዋ ውስጥ አሰፈረው። ከዚህ ጦር ውስጥ አብዛኛው አማራ ነበር። አህመድ ግራኝ ሸዋን ሲይዝ የኦሮሞ ጦሩን በአማራ መሬት ላይ አሰፈረ። በዚህም ግራኝ ይባል የነበረው ሰሌ ወይም ሰላሌ ተባለ። ምክንያቱም ሰላሌ ተብሎ የሚጠራ የግራኝ ጦር እዚያ ስለሰፈረ ነው። አሁን ወሎ የሚባለው የአማራ አገር ጥንት “ላኮ” ነበር የሚባለው። በ16ኛው ክፍለ-ዘመን አህመድ ግራኝ ከአጼ ልብነ-ድንግል እና ከተከታዮቻቸው ጋር በሚዋጋበት ወቅት የተወሰኑ ኦሮሞዎች እዚያ ሰፈሩ እና በአባታቸው ስም “ወሎ” ብለው አካባቢውን ጠሩት። ሁለቱም አማራም ኦሮሞም ያንድ ሰው፣ ማለትም የኢትዮጵያ ዝርያ የሆነው የደሽት ልጆችና ልጅ ልጆች ስለሆኑ፣ እንዲሁም ሁለቱም ዘመዳሞች በዛ ቦታ ላይ ሲኖሩ እነዚህ ቦታዎች አሁን ለማን ይሰጡ? ወደ ማንኛቸው ይከሰሱ? ሁለቱም (ኦሮሞም አማራም) የኔ ነው ስለሚሉ እውነታቸውን ነው የሁለቱም ነው። የሁለቱም ንብረት ከሆነ ደግሞ በሰላም አብሮ ለመኖር እና ለጋራ ፍቅር ሲባል ያለ ራስ ወዳድነት ስሜት ሁለቱም ቢካፈሉት ለዘላቂ ሰላም እና ብልፅግና ይበጃል። ለሸዋ ኦሮሞዎችና አማሮች ደግሞ ይህን ማንም አይነግራቸውም። እነሱ ተቻቸለውና ተዛምደው አብረው ለ 3000 ሺህ ዐመታት በሸዋ ኖረዋል። የተለያዩ ኢትዮጵያውያንም በተለያዩ ጊዜያት በተለያዩ የኢትዮጵያ መሬቶች እየሰፈሩ ኖረዋል። 100 ዓመት ወደጎላ ሄዶ የመሬት ይገባኛል ጥያቄ ማንሳት ፍሬ-ቢስ ነው። አንዱ ጎሳ ሌላውን ሳይጫንና ያንበሳ ድርሻ ይገባኛል ሳይል የኢትዮጵያን ምድር ሁሉም የኢትዮጵያ ልጆች በፍትሃዊነት እና በእኩልነት ሊኖሩባት ይገባል። ባሁኑ ዘመን ስግብግብነት እና ራስ ወዳድነት ዋጋ ያስከፍላሉ። በእኩልነት ላይ የተመሰረተ ፍትሃዊ መቁዋደስ ነው ለሁሉም ሰላምን እና ብልፅግናን ሊያሰፍን የሚችለው። ልጆችዋ ከስሜታዊነት ይልቅ ምክንያታዊ ቢሆኑ፣ እርስ በርሳቸው ቢፋቀሩ እና ቢተሳሰቡ ኢትዮጵያ ከሰው በሃጢያት መውደቅ በፊት ማለትም አዳም በገነት ከመሳሳቱ በፊት እንደነበረችው ምድረ-ገነት ትሆናለች። አዳዲስ ጥናቶች እንደሚያመለክቱት ገነትም የነበረችው ኢትዮጵያ ውስጥ ነበርና።

ማጠቃለያ

ከላይ ከቀረቡት ሦስት አበይት ርዕሶች ኢትዮጵያ የኢትዮጵያውያን ሁሉ ጥንተ-አባት መሆኑን ኦሮሞዎች ለኢትዮጵያ ሥልጣኔ ብዙ እንዳበረከቱ፣ ኦሮሞ እና አማራ ካንድ አያትና አባት የተገኙ ወንድማማቾች፣ ባንድ አገር በኢትዮጵያ፣ ባንድ አካባቢ በጎጃም የበቀሉ አንድ ዘር መሆናቸውን ተምረናል። ዋና ከተማው አክሱም የነበረውን የሰለሞንን ሥርወ-መንግሥት ስንመለከት ከምታፈቅረው ባልዋ ተወስዳ ለንጉሠ-ነገሥት ጃንሰገድ የተዳረችውን ማርብላ የተባለችውን አማራ ሴት አግኝተናል። ልጅዋ አላልሜዳ ንጉሠ-ነገሥት ሰይፌ-አርዕድ ተብሏል። ሌላዋ አሃዬ የተባለች ከፊል አማራ የሆነች ሴት አላልሜዳን አግብታ ንግሥት አብርሃት እንደተባለችና አብርሃ እና አጽብሃ የተባሉ መንትያ ልጆችን እንደወለደች አይተናል። የተጠቀሱት ሁለቱም ሴቶች ልጆቻቸው ህጻናት በነበሩበት ወቅት ሰለሞናዊውን ዙፋን መጠበቃቸውንና ንግሥት አሃዬ ከመንታዎቹ ልጆቿ ጋር ሆና ክርስትናን ማስፋፋቷን ተመልክተናል። አጼ ናግሺሬ፣ አዴር ወልዱ የተባለ ወንድም የነበሩትን ሶሪያዊት ሴት እንዳገቡ እና በትልቁ አሌክሳንደር ወደ ኢትዮጵያ የተሰደዱት ሶርያውያን እና ባቢሎናውያን አግኝተዋል። ድል አድርገው ለተወሰነ ጊዜም ቢሆን ሥልጣን ለወገኖቻቸው እንዳስገኙም ዳስሰናል። በዚህ ወቅት የኦሮሞ ዝርያ የሆኑ ንጉሦች እና ንግሥቶች ባያጋጥሙም ዋና ከተማቸውን ሸዋ ውስጥ ተጉለት ያደረጉ በርካታ የኦሮሞ ዝርያዎች የሆኑ ንጉሠ-ነገሥቶችን እና ንግሥተ-ነገሥታትን በሰለሞናዊው ዙፋን ላይ ተቀምጠው አግኝተናል። ተጉለት መናገሻ የሆነችው ኦሮሞ ከሆነችው ከሃዊ ጊፍቲ መንዲያ በሚወለዱት በአጼ ይኩኖ አምላክ ነው። ዋና ከተማቸውን ተጉለት፣ ሸዋ እና ላስታ አድርገው በሰለሞናዊው እና በዛጉዬው ሥርወ-መንግሥታት ዙፋኖች ላይ ከተቀመጡት ውስጥ አንድም አማራ የሆነ ንጉሠ-ነገሥት ወይም አማራ የሆነች ንግሥተ-

ነገሥታት አላገኘንም። አማርኛ እና አማርኛ ግን በሁለቱም ሥርወ መንግሥታት የተፈቀዱ ነበሩ። ምክንያቱም ይኸው አምላክንም ላለበላንም ሥልጣን እንዲይዙ አማርኛ ስለረዱዋቸው። ይሁን እንጂ በአማራው ስም በኢትዮጵያ ምድር ንጉሠ-ነገሥት ሆኖ የገዛ አንድም ሰው አላገኘንም። ይልቁንስ አጼ ሱስንዮስ እና አጼ ኢዮአስ እንዲሁም ኦሮሞዋ የአጼ ኢዮአስ እናት ንግሥት ወለተቤርሳቤህ በ15ኛውና በ18ኛው ክፍለ-ዘመናት የኦሮሞ መሳፍንትና መኪንንትን በአማራው ላይ ነፍጠኞች አድርገው በጎንደር እና በጎጃም ይሾሙ እንደነበር አይተናል። በዘመነ-መሳፍንት ወቅት ጎንደር ከትመው የነበሩ የየጁ የኦሮሞ መሳፍንት በሰለሞናዊው ዙፋን ላይ አሻንጉሊት ንጉሠ-ነገሥት ለስሙ እያስቀመጡና እነሱ ባለሙሉ ሥልጣን እንደራሴ እየሆኑ እውነተኛውን ሥልጣን በመጨበጥ ሰሜንና ምእራብ ኢትዮጵያን ለ70 አመታት እንደገዙ ተገንዝበናል። ከዚህ ሁሉ የምንረዳው ህቅ የኦሮሞ ዝርያዎች ከአማራም ሆነ ከሌሎች ጎሣዎች በላይ የፖለቲካ ሥልጣን ባለቤት ሆነው ላለፉት 700 ዓመታት ኢትዮጵያን ሲገዙ፣ ሲመሩ እና ሲያስተዳድሩ የኖሩ መሆናቸውን ነው። አንዳንድ የኦሮሞ ልሂቃን ግን ይህን ታሪካዊ ህቅ በወጉ የተገነዘቡት ስለማይመስል ግንዛቤያቸውን ማደስ እና ከእውነታው ጋር ማጣጣም ይጠበቅባቸዋል።

በጎሳና በነገድ፣ በዘርና በቋንቋ፣ በብሄርና በጎሳ፣ በሃገርና በዜጋ መሃል የአሉትን ልዩነቶች ሁሉ ተመልክተናል።

በዚህ ጽሁፍ ይዘት ውስጥ የተለያዩ ነገሥታት እና ኢማም አህመድ ግራኝ አማራና ኦሮሞ ወታደሮቻቸውን ዛሬ ሸዋ እና ወሎ ብለን በምንጠራቸው ቦታዎች በማስፈራቸው በሸዋ ውስጥ “ግራርጌ” በማዕከላዊ የአማራ ክልል ደግሞ “ሊኮ” ተብለው ባማርኛ ይጠሩ የነበሩ ቦታዎች በስተኋላ በመጡ ኦሮሞ ሰፋሪዎች ስያሜአቸው “ሰላሌ” እና “ወሎ” ወደሚሉት መለወጡን ተገንዝበናል። እንዲሁም የሰለሞናዊው እና የዛጉዬ ስርወ-መንግሥታት አጼዎች ዙፋኑን እና ፍጹማዊውን ሥልጣን ለራሳቸው ብቻ አድርገው በየክልሎቹ የሚሾሟቸው እና ሉኦላዊ ገዢነታቸውን ተቀብለው የሚገብሩላቸው ንጉሦች ግዛቶቻቸውን በነፃነት እንዲያስተዳድሩ መብት የሚሰጥ ፌዴራላዊ ዓይነት ሥርዓት እንደነበራቸው ተረድተናል። ከነዚህ እውነታዎች ጋር

የሁለቱም ሥርወ-መንግሥታት ንጉሠ/ንግሥተ/-ነገሥታት የሚወክሉት፣ የሚጠብቁትና የሚንከባከቡት ራሳቸውን እና ቤተ-ሰባቸውን ብቻ እንጂ የኦሮሞን እና የአማራን ሰፊ ሕዝብ ፍላጎት እንዳልነበረ አውቀናል።

እንዲሁም በሰለሞናዊው ሥርወ-መንግሥት ዙፋን ላይ እየተቀመጡ ከመጀመሪያ እስከመጨረሻ ኢትዮጵያን የመሩ እና ያስተዳደሩ ኦሮሞዎች ነበሩ እንጂ አማርኛ እንዳልነበሩ ተገንዝበናል። ከዚህ በተጨማሪ ኦሮሞና አማራ በጣም የተቀራረቡ ባሕላዊ፣ መንፈሳዊ፣ ሥነ-ልሳናዊ እና ሥነ-ሕይወታዊ ትስስርሽ እንዳላቸው ተምረናል። ይህ ጥናት በኦሮሞና በአማራ መካከል ባለው ግንኙነት ላይ ቢያተኩርም የተቀሩት ኢትዮጵያውያንም ኢትዮጵያን የመሰረታትና መጠሪያዎንም የሰጣት የኢትዮጵያ ልጆች መሆናቸውንና ላለፉት 4,000 ዓመታት በጋብቻ፣ በማህበራዊና መንፈሳዊ ሕይወት፣ በባህላዊ መስተጋብር እና በመሳሰሉት እንደቀደም ተከተሉ ከኦሮሞና ከአማራ ጋር እየተሳሰሩ መዛመዳቸውን የኢትዮጵያን ታሪክ ስንቃኝ አይተናል።

የላቲኑን ወይም የኢትዮጵያውያን ፊደል ስለመጠቀም ጉዳይ አንስተን በላቲኑ ፊደል ለንባብ አስቸጋሪ እና ላፃፃፍ የተንዛዛ የሆነው በኢትዮጵያው ፊደል ግን ላነባበብ ቀና እንደአጠራሩ የሚጻፍ፣ እንደተጻፈው የሚነበብ፣ እና ላፃፃፍ ቀልጣፋ (ፊደል፣ገንዘብና ጊዜ ቆጣቢ) እንደሆነና የኢትዮጵያ ፊደላት ለሚውሉበት አላማ እጅግ ተስማሚዎች መሆናቸውን በዚህም ኦሮሞዎች እና ሌሎችም ኢትዮጵያውያን ከላቲኑ ፊደል ይልቅ በኢትዮጵያ ፊደል ቢጽፉ ተጠቃሚ እንደሚሆኑ ተረድተናል።

ስለ ኢትዮጵያ ታዋቂ በሆነችበት መጠሪያዋ «ንግሥተ-ሳባ» ስለምትባለዋ ማንነት እና በርግጠኝነት መኖር አንብበናል። በንባባችንም ኢትዮጵያ(ንግሥተ ሳባ) የኢትዮጵያ ዝርያ እንደሆነች፣ አያትዋ አጋቦና በአጼ እስያኤል የተመሰረተችው የሳባ ከተማ ንጉሥ እንደነበረ፣ ሳባ የተሰኘው የኢትዮጵያ መጠሪያም ከዚች ከተማ የመጣ መሆኑን ጨብጠናል። ከኢትዮጵያ ጋር በተያያዘ ኢትዮጵያዊ ምንጭ ያላት ቢልቂስ በኢትዮጵያ ፈቃድ የአረቢያ ንግሥት ሆና በአገላለጾች እገዛ እንደ ነገሰች አንብበናል።

ኢትዮጵያ ረጅምና ዝነኛ ታሪክ ያላት አስገራሚ አገር ናት። ህዝቧም ቅይዬ ምልክት ያለው የተለየ ሕዝብ ነው። የኢትዮጵያውያን መልክ የተለያዩ ቀለማት እንዳሉት ውብ አበባ የሚወደድና የማይጠገብ ነው። የተለያዩ ቋንቋዎች ባህሏ፣ ሙዚቃዋ፣ ዳንኢራዎችዋ፣ የምግብ አሰራሯ፣ አልባሳቷ፣ የፀጉር አሠራር ዘዴዎቿ እንዲሁም የንድፍ ጥበብዋ እና እደ-ጥበብዋ ይህ ሁሉ በያንዳንዱ ነገድዋ ውስጥ ሲታይ ኢትዮጵያን ከልክ በላይ በፀጋ የታደለች አገር ያደርጋታል። ኢትዮጵያ በዓለም ላይ ብዙ ቋንቋዎች እና በርካታ ባህሎች ላላቸው ማህበረሰቦች ጥሩ ሞዴል የምትሆን አገር ናት። በርካታ ነገዶች ያሏት አገር መሆኗ አያያዙን ካወቀችበት በስውር ያለ ጸጋ ነው። መሪዎቿ ብልሆች፣ አርቆ አሳቢዎች እና ራዕይ ያላቸው ከሆኑ ነገደ-ብዙነቷን ለመከፋፈልና ለውድቀት ሳይሆን ለአንድነት፣ ለጥንካሬ እና ለብልጽግና መሰረት አድርገው ሊጠቀሙበት ይችላሉ።

ዳሞ፣ ሐዲያ፣ ጎጃም፣ ኮንጂ፣ ሴኑካ፣ ጨላሎ፣ መጋል እና ጋውል የተባሉ ስምንት ንጉሦች መደባይ፣ መንዲ እና ጂማ ከተባሉ ወንድማማቾች ከሆኑ የደጄት/ደሴት/ ልጆች እንደተወለዱ እና በየዘርፋቸው የኢትዮጵያን ነገዶች እንዳስገኙ፣ ሁሉም ደግሞ የኢትዮጵያ ዝርያዎች እንደሆኑ አውቀናል። እነዚህ ንጉሶችና ነገዶች የኖሩት ከ3,200 ዓመት በፊት ነው። ከእነዚህ ነገዶች አብዛኞቹ እስካሁን ድረስ በኢትዮጵያ ውስጥ መኖራቸውና ሁላችንም የኢትዮጵያ የደጄት ዝርያዎች ለመሆናችን ህያው ማስረጃዎች መሆናቸው የሚያስደንቅ ነው። እነሱም መደባይ፣ ማጂ፣ ጋፋት፣ ጂሬ፣ ዋጂራት፣ ቦነጋ፣ ጎጃም፣ መንዲ፣ ወንጌ፣ ቦረና፣ ቱለማ፣ አባታሊት፣ በርቱማ፣ ጋሊ፣ ጂሎ፣ ኢሳ፣ ሃሺን፣ ሲዳማ፣ ማያ፣ ሆሮ-ወላቦ፣ ቦረን፣ ኢቱ እና ወረማያ ናቸው። ለ3200 ዓመታት ያለማቋረጥ ሲፈሉ የኖሩት ወንዞቻቸውም አሁንም ይፈላሉ። ግዮን፣ ዋቢ፣ ነገሌ፣ ገናሌ፣ አዋሽ፣ ጊቤ፣ እና ጄባ ናቸው። እነዚህ ለ3200 ዓመታት በኢትዮጵያ ምድር ላይ የኖሩ ኢትዮጵያውያን ነገዶች ተራብተውና ቅርንጫፎቻቸውን አራብተው ዛሬ በመላ ኢትዮጵያ የምንኖር መላ ኢትዮጵያውያንን አስገኝተዋል። በዛን ጊዜ ከ350 ዓመት በኋላ የዛሬ 2850 ዓመት ከነገሰው ከንጉሠ-ነገሥት አክሱማይት ዘመን ጀምሮ እንኳ የነበሩ

ነገዶች በዚህ መጽሐፍ መጀመሪያ ላይ እንዳየነው ዝርዝራቸው ብዙ ስለሆነ እንደገና እዚህ ለመድገም አልሻም።

እድሜ ለቴክኖሎጂ! ሰፊዋ ዓለም ዛሬ ጠባብ መንደር ሆናለች። የመለያየት፣ የመበጣጠን እና የመጠላለት መንፈስ ጊዜው አልፎበታል። ለኢትዮጵያ ችግር ሁነኛው መፍትሄ የህግ የበላይነትን በሚያሰፍን ሪፐብሊካዊ ሥርዓተ-መንግሥት ስር በእውነተኛ እኩልነት ላይ የሚመሰረት አንድነት ነው። መበታተንና መገነጣጠል ለማንኛውም ወገን ምንም አልፈየደም። እንደኛ የተለያዩ ነገዶች፣ ሃይማኖቶች፣ ቋንቋዎች እና ባሕሎች ያሏት አገር ማድረግ ያለባት ሁሉንም በእኩልነት ማየት፣ ለሁሉም እኩል ድጋፍ ማድረግ፣ ሁሉንም እኩል ማወደስ፣ እኩል ማላደግ እና እኩል ማክበር ነው። ኢትዮጵያም ይህንኑ ነው ማድረግ ያለባት። ርግጥ ነው የጋራ አገራችንን እየገነባን የየግል ኑሯችንን ስንኖር ለሁላችንም የመተሳሰሪያ እና አርስበርሳችን የምንግባባበት፣ መንግሥትም ሥራውን የሚያካሂድበት አንድ ብሔራዊ የሥራ ቋንቋ ያስፈልገናል። አዲስ የጋራ ቋንቋ በመፍጠር ህ ብለን ከምንጀምር ላለፉት አንድ ሺ ዓመታት ብሔራዊ መግባቢያ ሆኖ ሲሰራበት የቆየው አማርኛ ስላለን በእሱ መጠቀማችንን ብንቀጥል ብልህነት ነው። አሮምኛ ደግሞ ሁለተኛው ብሔራዊ መግባቢያችን መሆን ይችላል። አማርኛ ቁዋንቁዋ መቀጠል ያለበት፣ በቃላት የበለጸገ፣ ሰፊና ጥልቅ ሃሳቦችን በጥቂት ቃላት የሚያስተላልፍ፣ በዓለም ላይ ወደር የሌለ ቅኔ የሚገለፅበት፣ ተረትና ምሳሌዎች፣ ሥነ-ቃሎች፣ አባባሎችና ፈሊጣዊ አነጋጋሮች የታጨቁበት ከመሆኑም በላይ አብዛኛው የኢትዮጵያ ሕዝብ የሚረዳው ቋንቋ ስለሆነ ነው። እስካሁን እንደ አማርኛ ያለውን መንግሥታዊ ቋንቋ ማወቅ በርካታ ጥቅሞች እንዳሉት አውቀው የተገለገሉበት ነገዶች በጣም ጥቂት የሆኑ “ጮሌዎች” ብቻ ናቸው። እነዚህ ጮሌዎች ከአፍ መፍቻ ቋንቋቸው በተጨማሪ ልሳነ-በሄራት የሆነውን አማርኛንም አጥርተው ያውቃሉ። በዚህም ከሌሎቹ በትምህርት መስጫነቱ እና በጋራ መግባቢያነቱ ከማይጠቀሙበት ዜጎች ይበልጥ የተሻለ የትምህርት፣ የሥራ እና የኤኮኖሚ ዕድል ሲያገኙበት ኖረዋል። በማግኘትም ላይ ናቸው። አማርኛን መማር ይጠሉ የነበሩ ዜጎች አማርኛን ከአማራ ጋር ያምታቱ የነበሩ ናቸው። ብዙ ዕድል አምልጧቸዋል። አማርኛን

በማውገዝ ይታይ የነበረው ፍንደቃ እና የራሱን ቋንቋ ብቻ የማራመድ አባዜ አሁን ጋብ ያለ ይመስላል። ጥቂት መምህራን በየ ክልላቸው በሚነገሩ ቋንቋዎች ሥርዓተ-ትምህርት ነድፈው የህጻናት ትምህርት ቤቶችን ከፍተው እንደነበረ የቅርብ ጊዜ ትውስታችን ነው። በርካታ ወላጆች ግን አማርኛ በሥርዓተ-ትምህርቱ ውስጥ ካልተካተተ በሚል ልጆቻቸውን ወደነዚህ ትምህርት ቤቶች ለመላክ ፈቃደኞች አልሆኑም። ምክንያቱም፤ መንግሥት በድፍን ኢትዮጵያ በይፋ የሚጠቀምበትን አማርኛን ረግጦ ጥሎ በራሱ ቁዋንቁዋ ብቻ መናገርና መማር ወንዝ የማያሻግር በመሆኑ ልጆቻቸው እንዳይጎዱባቸው በመቆርቆር ነው።

ፖለቲከኑና ጥላቻን ገሸሽ አድርገን አባታችን ኢትዮጵያ ባሻሻለው ኢትዮጵያዊ ፊደሎች ለመጻፍ መልካም ፈቃድ ሊኖረን ይገባል። ምክንያቱም ለሰፊው ሕዝባችን እንግዳ በሆነው በላቲን ፊደል ከምንጽፍ ይልቅ በኢትዮጵያዊ ፊደል ብንጽፍ በርካታ ጥቅሞች እናገኛለን። አማርኛ ቋንቋ እና የግዕዝ ፊደሎች ኦርሞን ወይም ሌላ ማንኛውንም ሰው አልገደሉም፤ አልገረፉም፤ አላሰቃዩም። ይልቅስ ከሌሎች ኢትዮጵያውያን ጋር እየተግባቡ እውቀት፣ ሃሳብ፣ ፍቅር፣ መረጃ እንዲለዋወጡ በማስቻል የተሻለ ሻይወት እንዲኖሩ ይረዷቸው ነበር እንጂ። ከአፍ መፍቻ ቋንቋ በተጨማሪ በስፋት የሚነገር አንድ «ብሔራዊ» ቋንቋ ማወቅ ለግል ህይወት እና ለሀገር እድገት እጅግ በጣም አስፈላጊ ነው።

እናም ሀገራችንን ስንገነባ የሁሉንም ኢትዮጵያውያንን እውቀት፣ ክህሎት እና ልምድ እንጠቀማለን። በግንባታ ጥረታችን ሁሉ በፍጥነት ለማደግ ገንቢዎቹ ብሔራቸው ምንም ይሁን ምን ችሎታው ያላቸው ነው መሆን ያለባቸው። ዘር ለሥራ ቅጥር እና ለሹመት መስፈርት መሆን የለበትም። እውቀት፣ ክህሎት፣ አቅም፣ የሙያ ብቃት እና የሥራ ፍቅር ናቸው ለቅጥር እና ለሹመት መስፈርት መሆን ያለባቸው። ዘር ብቻውን ቤት፣ መንገድ፣ ድልድይ፣ ግድብ አይሠራም ወይም የታመመ አያክምም። እነዚህን ተግባራት ማከናወን የሚችሉ የተማሩ ኢንጅነሮች እና የሰለጠኑ ሀኪሞች ናቸው። የሰነዘርኳቸው ሀሳቦች በሥራ ላይ ቢውሉ አገራችን ባጭር ጊዜ ውስጥ ብዙ ትጠቀማለች። ያለፈውን ቅሬታ መቆፈር የዛሬውን ችግር አይፈታም። ያለፈውን ስንቆፍር ብንውል አመድ ብቻ ነው

የምናፍሰው። አመድ ደግሞ ለማንም ምንም አይፈይድም። ነገን የተሻለ ለማድረግ በዛሬው እውነታ ላይ በቀና ልቦና፣ ባስተዋይ ኅሊና፣ በጥሩ መንፈስ እና በጋለ ፍላጎት ማቀድ አለብን። የወቅቱ እውነታ ለሰላም፣ ለእርቅ፣ ለፍቅር እና ለጋራ መግባባት ይጣራል። የጋራ ተጠቃሚዎች እንድንሆን ይህንን ጥሪ እንቀበል። በመደምደሚያዬ ላይ አጽንኦት ሰጥቶ ማስተላለፍ የምፈልገው ይሕን ሀቅ ነው።

Notes:

The Extent of Amara Participation in the Dynasties of Ethiopia

1. Wikipedia, 2015.
2. *ibid.*, 2015.
- 3 መፅሐፈ ሱባኤ ዘበአማን ካልፉአዲስ አበባ፡በራስ ህትመት፣ ፲፩.59
4. Aman Belai, Metsihafe Subael Kale, p.59.
4. Aman Belai. *ibid.*, p.140.
5. Aman Belai. Ye Tintwa Ethiopia Tinsae Tarik. p.208.
6. Aemro Nigusse, Tintawi Ye Ethiopia Ye Selam Tibeka Tarik, p.6.
7. Aman Belai, *Metsehafe Subae*, pp. 49-51.
8. Aman Belai. *ibid.*, p.167.
9. Amabn Belai. *ibid.* pp., 169-173.
10. Aman Belai. *ibid.*, p.181.
11. Aman Belai. *Metsahife Abrihit*. p.144.
12. Aman Belai. Ye Tintwa Ye Ethiopia Tinsae Tarik. p.116.
13. Aman Belai. *Metsihafe Abrhit*. pp. 118—119.

- 14 Aman Belai. Yetintwa Ye Ethiopia Tinsae Tarik. p.116.
- 15 Aman Belai. Hezbawi Kedamawi Ye Ethiopia Mestawet Tari, p.30.
16. Tsehafe Tizaz Gebre-selassie. *Tarike Zemen Dagmawi Minilik*. p.22.
17. Aman Belai. *Metsihafe Abrihit*, p.143.
18. Aman Belai. *loc.cit*.
19. Belai, Aman, Yetintwa Ye Ethiopia Tinsae Tarik. p. 200
20. Aman Belai *ibid.*, p.185
21. Bairu Tafla, *Atsme-giogis and His Works*, p. 280.
22. Bairu Tafla. *ibid.*, p. 284.
23. Belai, Aman, *ibid.*, p. 209.
24. F. Josephus, *Jewish Antiquities*, ed. J. Thaceray and R. Marcus, Loeb Classical Library, London, 1961, Vol. VIII, pp. 165-175.
25. *The Holy Bible*, I Kings X: 1-10.
26. Aman Belai, Metsihafe Subae Zebea`man Kale, pp.59-60.
27. *The Holy Bible*, Mathew, 12, 42., Luke, 11, 31.
28. *ibid.*, I, Kings, 22.
29. *ibid.*, I Kings, 22, 48.

30. Aman Belai. *Ye Tintwa Ye Ethiopia Tinsae Tarik*, p.62.
31. N. Pearn and V. Barlow, *Quest for Sheba*, London, 1964, pp. 250-251.
32. Sergew Hable Selassie, *Ancient and Medieval Ethiopian History to 1270*, pp. 38-39.
33. Aman Belai, *Metsihafe Subae Zebeaman Kale* pp.116-117.
34. Aman Belai, *Metshafe Subae Ze Be Aman Kale*, pp. 305-306.
35. Aman Belai. *Ye Tintwa Ye Ethiopia Tinsae Tarik*, pp. 60-61
36. Mohammed Hassen. *The Oromo of Ethiopia*. p. 133.
37. Mohammed Hassen, *ibid.* p. 177-178.
38. Mohammed Hassen. *ibid.* p. 81.
39. Aman Belai, *Yetinantinawa Ethiopia Negestat Tark*, pp. 249-250.
40. Aman Belai, *ibid.* p. 307.
41. Tekletsadki Mekuria, *Atse Tewodros ina Ye Ethiopia Andinet*, p.186.
42. Belai, Aman, *ibid.* pp. 265—266.
43. Bairu Tafla, *Atsme-giorgis and His Works* , p. 564.
44. Aman Belai, *ibid.*, p. 22.

45. Tekle-tsadik Mekurai, *ibid.*, p. 275.
46. Birhanu Kebede, *Ye Atse Haile Selassie Tark*, pp. 147-148.
47. Aman Belai. *Metsehafe Subae Kale*, p. 308.
48. Aman Belai, *Hizbawi Kedamawi Ye Ethiopia Mestawet Tarik*, pp. 37—3
49. Teshafe Tiza Gebre-selassie, *Tarike Zemen Ze Dagmawi Menilik*, p.34.
50. Gebreselassie. *ibid.*, p.277.
51. Gebreselassie. *ibid.*, p. 220.
52. Tilahun Birhane-selassie Bete, *Ye Hayangaw Kiflezemen Ethiopia*, andenga metsihaf, pp., 130-131.
53. Berihun Kebede, *ibid.*, p. 155.
54. Aman Belai, *Yetinatinawa Ethiopia Negestat Tarik*, p.180.
55. Aman Belai, *Ye Tintwa Ethiopia Tinsae Tarik*, p. 68.
56. Aman Belai. *Hzbawi Kedamawi Ye Ethiopia Tarik*, p. 42.

ዋቢ መጻህፍት በክፍል

አማን በላይ ፡ የጥንትዋ ኢትዮጵያ ትንሳኤ ታሪክአዲስ አበባ፡ቦሌ ማተሚያ ቤት፡1985።

መፅሐፈ ሰብሌ ዘበአማን ካልራክዲስ አበባ፡በራስ ህትመት፡1998።

ህዝባዊ ቀዳማዊ የኢትዮጵያ መስታወት ታሪክአዲስ አበባ፡ በራስ ህትመት፡1888።

መፅሐፈ ሐብርሂትአዲስ አበባ፡አስክላ ማተሚያ ቤት፡2000።

የትናትናዋ ኢትዮጵያ ነገሥታት ታሪክ፡በራስ ህትመት፡አዲስ አበባ፡1989።

አኢምሮ ንጉሤጥንታዊ የኢትዮጵያ የሰላም ጥበቃ ታሪክአዲስ አበባ፡

ት.መ.ማ.ማ.ድ.፡2000።

አስራት ቦጋሉ ኢትዮጵያና ዕድልዋ(1ኛ መፅሐፍ)፡ፓሪስ፡በራስ ህትመት፡1996

Bairu Tafla. Asma Giyorgis And His Work, Stuttgart, Franz Steiner Verlag Wiesbaden GMBH, 1987.

ባሕሩ ዘውዴ፡ የኢትዮጵያ ታሪክ ከ 1847 እስከ 1983 አዲስ አበባ፡ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ፡1999።

Bahrey, Ameida, Huntingord & Beckingham, Introduction by Donald L. Levin, History of the Galla (Oromo) of Ethiopia, Oakland, California, African Sun Publishing, 1993.

በሪሁን ከበደ፡የዐፄ ንጉሥሴ ታሪክአዲስ አበባ፡ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት፡1993።

Bonnie K. Holcomb and Sisai Ibssa. *The Invention of Ethiopia*, Trenton, NJ, The Red Sea Press, 1990.

Bowersock, G.W., *The Throne of Adulis*, Oxford, Oxford University Press. 2013.

Budge, E.A. Wallis (Sir) *The Kebra Nagast*, (translated from the Ethiopic) London, Oxford University Press, 1922.

Cotter, George, *Proverbs and Sayings of the Oromo Peoples of Ethiopia and Kenya*, London, UK, The Edwin Mellen Press. 1992

Fikre Tolossa. *The Hidden and Untold History of The Jewish People and Ethiopians*, Berkeley, California. Fast Images, 2010

ገብረሥላሤ (ፀሐፊትአዛዝ)፡ታሪክ ዘመን ዘ ዳግማዊ ምኒልክ፡ ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያአዲስ አበባ፡በርሃንና ሰላም ቀዳማዊ ንጉሥላሤ ማተሚያ ቤት፡1959።

ጌታቸው ንጉሤ፡የአባ ባሕርይ ድርሰቶችሚነሶታ፡ኮሌጅቪል፡1995።

J.L.Krapf. *Vocabulary of the Oromo Language*, London, printed for the church missionary society, 1842.

ሀብተማርያም አስፋ፡የኢትዮጵያ ታሪክ ጥያቄዎችና ባሕሎች አዲስ አበባ፡

ላጽሶ ጌ ድሌቡ የኢትዮጵያ ታሪካዊ መሠረቶችና መሣሪያዎች፡ አዲስ አበባ፡ ንግድ ማተሚያ ድርጅት፡1999።

ለይኩን ብርሀን፡የግዕዝ መማሪያ ዋሺንግተን ዲሲ፡ Signature Book Printing Inc., 2006.

ልሳነወርቅ ገብረጊዮርጊስ፡ጥንታዊ ሥርዓተ ማኅሌት ዘአቡነ ያሬድ ሊቅ፡ አዲስ አበባ Maison Des Etudes Ethiopiennes/Tigray Institute of Languages, 1997፡፡

Marcus, Harold G.. *A History of Ethiopia*, Berkeley, University of California Press. 1994.

መንግሥቱ ደስታ (አምባሳደር)፡ግርማዊትአቴጌጣይ፡ፋብጡልብርሃን ዘ ኢትዮጵያ፡ አዲስ አበባ፡ፎምቦር ማተሚያ ቤት 1999፡፡

መፅሐፍ ቅዱስ፡የባሉይና የሐዲስ ኪዳን መግህፍት፡አዲስ አበባ፡United Bible Society, 1980.

Sergew Hable Sellassie, *Ancinet and Medieval Ethiopian History to 1270*, Addis Ababa, United Printers, 1972.

Mohammed Hassen. *The Oromo of Ethiopia*, Trenton, NJ, The Red SeaPress, 1994.

ጳውሎስ ኞኞ፡አጤ ቴዎድሮስ፡አዲስ አበባ፡ቦሌ ማተሚያ ቤት፡1985

ዳግማዊ አጤ ምኒልክ፡አዲስ አበባ፡ቦሌ ማተሚያ ቤት፡1984፡፡

ታዬ ገብርማርያም (አለቃ)፡ የኢትዮጵያ ሕዝብ ታሪክ፡ፕላን ዩኒቨርሲቲ፡ ስዊድን፡1987፡፡

ተክለሃይቅ መኩሪያ፡የኢትዮጵያ ታሪክ፡ ከዐዜ ይኩኖ አምላክ እስከ ዐዜ ልብነ ድንግል፡ አዲስ አበባ፡በተስፋ ማተሚያ ቤት፡በግርማዊ ቀዳማዊ ዐዜ ኀይለሥላሴ በ 28ኛው ዘመነ መንግሥት፡፡

የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐዜ ልብነ ድንግል እስከ ዐዜ ቴዎድሮስ፡ አዲስ አበባ፡በብርሃንና ሰላም ቀ ኅ ሥላሤ ማተሚያ ቤት፡1965፡፡

ዐዜ ዮሐንስ እና የኢትዮጵያ አንድነት፡አዲስ አበባ፡ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት፡1982፡፡

ዐዜ ቴዎድሮስ እና የኢትዮጵያ አንድነት፡አዲስ አበባ፡ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት፡1981፡፡

ዐዜ ምኒልክ እና የኢትዮጵያ አንድነት፡ አዲስ አበባ፡ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት፡1983፡፡

ታደስ ዘመልዴ (ቀኛዝማች)፡ጣይቱ ብጡል፡አዲስ አበባ፡ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት፡1980፡፡

"NewYork Times", Saturday, October 21, 2006

The Journal of Oromo Studies, volume 12, Numbers 1 & 2, July 2005, The University of Michigan-Flint, Flint Michigan.

The Journal of Oromo Studies, volume 13, numbers 1 & 2, July 2006. The University of Michigan-Flint, Flint, Michigan.

The Kibre Negest, Oxford University Press, London, 1932

ጥላሁን ብርሃነሥላሴ፡ የ 20ኛው ክፍለ ዘመን ኢትዮጵያ፡አዲስ አበባ፡አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት፡1998፡፡

ተድላ ዮሐንስ፡ የኢትዮጵያ ታሪክ፡አጣሊያ በኢትዮጵያ ከወልወል እስከ ጎንደር፡ አዲስ አበባ፡ማኅበሩ አሳታሚ ኅላዩተ.ያግ.ማኅበር፡2004፡፡

ይልማ ደሬሳ፡ የኢትዮጵያ ታሪክ በአሥራ ስድስተኛው ክፍለ ዘመን፡አዲስ አበባ፡ Far East Trading I.L.C (P.P.) 1999.

Ullendorff, E., *The Ethiopians*,London. Oxford University Press,1960

ዘውዴ ረታተ፡ፊሪ መኮንን፡ ረጅሙ የስልጣን ጉዞ፡ አዲስ አበባ፡ ሴንትራል ማተሚያ ቤት፡1997፡፡

የቀዳማዊ ኀይለሥላሴ መንግሥት፡ New Delhi, Laxmi Publications LTD. 2012.

ስለ መልክፀዲቅ ተጨማሪ ማብራሪያ

ስለ የሳሌም (ኢየሩሳሌም) ንጉሥ መልክፀዲቅ ስናወሳ የእሱን ማንነት አስመልክቶ ውዥንብር አለ። መልክፀዲቅ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በአሪት ዘፍጥረት (11. 18-21)፣ በቅዱስ ዳዊት መዝሙር (109-110. 4) እና የቅዱስ ጳውሎስ መልክፀዲቅ ወደ አብራሃም (ምእራፍ 7) ተጠቅሶአል። --

በአሪት ዘፍጥረት (14. 18-21) ስለ አብርሃም እና መልክፀዲቅ እንዲህ ይላል፡--

»አብርሃም ኮሎኒያንስና ከእሱ ጋር የነበሩትን ነገሥታት ወግቶ ከተመለሰም በሁዋላ የሶዶም ንጉሥ የንጉሥ ሸለቆ በሆነው የሴዊ ሸለቆ ሊቀበለው ወጣ። የሳሌም ንጉሥ መልክፀዲቅም እንጀራንና የወይን ጠጅን አወጣ። እርሱም የልኩል እግዚአብሔር ካህን ነበረ። ባረከውም (አብርሃምን)-- አብርሃም ሰማይንና ምድርን ለሚገዛ ለልኩል እግዚአብሔር የተባረከ ነው። ጠላቶችህን በእጅህ የጣለልህ ልኩል እግዚአብሔርም የተባረከ ነው፤ አለውም። አብርሃምም ከሁሉ አሥራትን ሰጠው።»

በዳዊት መዝሙር ደግሞ (109-110. 4) እግዚአብሔር አብ፣ በዳዊት አፍ ውስጥ ስለ እየሱስ ክርስቶስ ዘላለማዊ ካህንነት ምሉአል--

»እንደ መልክፀዲቅ ሥርዐት አንተ የዘላለም ካህን ነህ ብሎ፤ እግዚአብሔር ማለ፤ አይፀፀትም።። ..

ቅዱስ ጳውሎስ ደግሞ (አብራሃም 7) በመጀመሪያ ስለ መልክፀዲቅ፣ ቀጥሎም መልክፀዲቅ ምሳሌው ስለ ሆነው ስለ እየሱስ ክርስቶስ ይናገራል። እንዲህ ሲል--

..የሳሌም ንጉሥና የልዑል እግዚአብሔር ካህን የሆነው ይህ መልክፀዲቅ አብርሃም ነገሥታትን ገድሎ ሲመለስ ከእርሱ ጋር ተገናኝቶ ባረከው፤ ለእርሱም ደግሞ አብርሃም ከሁሉ አስራትን አካፈለው። የስሙም ትርጉምም በመጀመሪያ የፅድቅ ንጉሥ ነው። ሁዋላ ደግሞ የሳሌም ንጉሥ ማለት የሰላም ንጉሥ ነው።» (ስለ እየሱስ ክርስቶስ ማንነት ደግሞ ቅዱስ ጳውሎስ አያይዞ ሲናገር) አባትና እናት፣ የትውልድም ቁጥር የሉትም፣ ለዘመኑም ጥንት፣ ለህይወቱም ፍጻሜ የለውም፣ ዳሩ ግን በእግዚአብሔር ልጅ ተመስሎ ለዘላለም ካህን ሆኖ ይኖራል።»

ስለ እየሱስ ክርስቶስ ቅዱስ ጳውሎስ ሲናገር »አባትና እናት፣ የትውልድም ቁጥር የሉትም» ያለውን ቅንጽሎ በማውጣት አያሌ መጽሐፍ ቅዱስን እናውቃለን የሚሉ ሰዎች ይህን አባባል ለኢየሩሳሌም ንጉሥ ለ መልክፀዲቅ በመስጠት »መልክፀዲቅ አባትና እናት ስሌለውና ዘመኑ ጥንት፣ ትውልዱ ቁጥር፣ ህይወቱም ፍጻሜ ስለሌለው መልክፀዲቅ ከእናትና አባት የተወለደ አጥንትና ሲጋ የነበረው ሰው አይደለም። እሱ ራሱም ልጆች ሊወልድ አይችልም፤» ይላሉ። ነገር ግን ቅዱስ ጳውሎስ »አባትና እናት፣ የትውልድም ቁጥር የሉትም፣ ለዘመኑም ጥንት፣ ለህይወቱም ፍጻሜ የለውም፣ ዳሩ ግን በእግዚአብሔር ልጅ ተመስሎ ለዘላለም ካህን ሆኖ ይኖራል።» የአለው ስለ እየሱስ ክርስቶስ አንጂ ስለ ሳሌም ንጉስ እንዳልሆነ አይገነዘቡም። የእየሱስ ክርስቶስ ምሳሌ የሆነው ንጉሥ መልክፀዲቅ የተባለው ትልቅ ሰው ግን የዛሬ 4000 ዓመት በክህነት እና ንጉሥነት ኖሮ ሞቶአል። በመሞቱም ህይወቱም፣ መንግሥቱም ክህነቱም አልፈዋል። ሞቶአል የምለውም ራሱ ቅዱስ ጳውሎስ ሰው ነበር፤ ስለሚል ነው። የት ነው ይህን የሚለው? በዛው በአብራሃም ምእራፍ 7 ቁጥር 4. እንዲህ ይላል--

»የአባቶች አለቃ አብርሃም ከዘረፋው የሚሻለውን አስራት የሰጠው

ይህ ሰው

(ይህ ሰው የሚለውን በአፅንኦት አንደው፤) አንዴት ትልቅ እንደነበረ አስኪ ተመልከቱ።» አዎን ሰው ስለነበር ሞቶአል። መንገሥትና ክህነቱም አልፈዋል። እሱ ምሳሌ የሆነለት የእየሱስ ክርቶስ መንገሥት፤ ህይወት እና ክህነት ግን ዘላለማዊ ናቸው። እሱ የማይሞት ዘላለማዊ ነው። አባታችንን፤ ማለትም የኢትዮጵያን አባት መልከፀዲቅን፤ ቅዱስ ጳውሎስ »ይህ ሰው ትልቅ እንደነበረ እስቲ ተመልከቱ።» ባለው ደስ እያለኝ ክእሱ አባባል እስማማለሁ፤ አዎን በአባታችን ትልቅነት ሁላችንም የኢትዮጵያ ልጆች ኢትዮጵያውያን ልንደሰት እና ልንኮራ ይገባል። ቅዱስ ጳውሎስ፤ አባታችንን መልከፀዲቅን ትልቅ ሰው ካለባቸው ምክንያቶች ዋነኛው የእየሱስ ክርቶስ ስርዐተ-ክህነት አነስተኛው የፅብራዊው የሌዊ ስርዐተ-ክህነት ሳይሆን የአባታችን የኢትዮጵያ አባት፤ ስለዚህም የኛ አባት የሆነው ትልቁ የመልከፀዲቅ ስርዐተ-ክህነት መሆኑ ነው። እሱ አባታችን ስለሆነ ከእብራውያን ከነ ሙሴና እና ከነ ቅዱስ ጳውሎስ የበለጠ ስለ እሱ ማንነት መረጃ አለን። በመጀመሪያ ነገር፤ ከቅዱስ ጳውሎስ አስቀድሞ ስለ መልከፀዲቅ በጥቂቱም ቢሆን የጻፈው ሙሴ ነው። ቅዱስ ጳውሎስ ደግሞ ሙሴ በጻፈው ላይ ተመርኩዞ ከተበ። ሙሴ ራሱ መረጃውን ያገኘው ከኛው ከኢትዮጵያውያን ነው።

እንዴት ቢባል፤ አንደ መልከፀዲቅ ካህን ከነበረው ከመልከፀዲቅ ዝርያ፤ ከኢትዮጵያው አማቱ ከየቶርአብ ጋር 40 ዐመት ሙሉ በኢትዮጵያ ሲኖር እኛ የአባታችንን የመልከፀዲቅን ትውልድ ታሪክ በዝርዝር የዘገብንበትን መጽሐፈ ዣንሽዋ ን አግኝቶ ስለ አነበበ። ሙሴ አስቀድሞ የኛን መጽሐፍ ማንበቡን ራሱ አምኖአል፤ መሰክሮአልም። ይህንንም የመሰከረው በ መጽሐፈ ሆልቆ (21፡ 14) ነው። ይህን እውነት አንባቢው በቀና ልቦና ሊመረምረው ይችላል።

በዛው በ እብራውያን 7 እና 8 ላይ ቅዱስ ጳውሎስ፤ በእግዚአብሔር ቀኝ የተቀመጠ የዘላለም ሊቀ-ካህን አለን የሚለውም ፈጣሪን እየሱስ ክርስቶስን ብቻ እንጂ ሰው የሆነውን አባታችንን መልከፀዲቅን ሊሆን አይችልም። ለአብርሃም ህብስትና ወይንጠጅ ያበረከተለት (ከማንም አስቀድሞ ያቆረበው ማለት ነው፤) ሊቀ-ካህኑ አባታችን መልከፀዲቅ እንጂ እየሱስ ክርስቶስ ራሱ ስጋ ለብሶ፤ ገዢና ታይቶ አልነበረም። እየሱስ ክርስቶስ ከ ቅድስት ማርያም ስጋ ነስቶ የዛሬ 2000 ዐመት ከመወለዱ በፊት ስጋ ሆኖ ገዢ ለሰው ተክስቶ ነበር፤ ማለት የስህተት ስህተት ነው። ከሴት ሳይወለድ ስጋ ለመሆን ቢፈቀድ ኖሮ ለምን ከቅድስት ማርያም ተወልዶ የሰውን ልጅ ከሃጥያቱ ለማዳን አቀደ?

በእርግጥ መልከፀዲቅ አባታችን ስጋ ለባሽ ሰው ነበር። ሰው ስለነበረ ነው ከእናትና አባት የተወለደውና ራሱም ልጆች የወለደው። ከመጽሐፍ ቅዱስ በፊት በተጻፈው፤ ሙሴ እኛ ዘንድ ሳለ ባነበበው ዣንሽዋ በተባለው መጽሐፍችን ውስጥ የአባታችን ትውልድና ልጆች የዘር ሃረግ ተመዝግቦአል። በዚህ መጽሐፍችን ውስጥም መልከፀዲቅ ከናምሩድ፤ ማለትም የባቢሎንን ግንብ ከገነባው ታላቅ ንጉሥ ዘር ይጠቅሳል። እንዲህም ይላል -- »ናምሩድ አዳማን ወለደ፤ አዳማ ራፌልብን፤ ራፌልብ ቄናን፤ ቄና ደግሞ ጌራን። ጌራ በክህነት ስሙ መልከፀዲቅ የተባለው ነው። ጌራ (መልከፀዲቅ) በበኩሉ እናታችንን ሳሌምን (የነገሠባትን ከተማ በእስዋ ስም ነው ሳሌም ወይም ኢየሩሳሌም ያለው፤) አግብቶ ከእስዋ ዐራት ሌቶችና ሶስት ወንዶች ልጆች ወልዶአል። የወንዶቹ ስሞች ኢትሌል (አባይን ተክትሎ ሄዶ ጣና ላይ ሰፍሮ በሁዋላ ኢትዮጵያ የተባለው አባታችን) ሃሙሌል (ሃሙራቢ ተብሎ ወደ ባቢሎን ተጉዞ የሃሙራቢን ህጎች Hamurabi's Code of Lawን የሰጠው) እና አቡመሊክን (የፍልስጥኤማውያን ንጉሥ የሆነውን) ወልዶአል። ከእሱ አብራክ

እኛን ኢትዮጵያውያንን ያስገኘን እግዚአብሔር ይክበር ይመስገን።
 ታዲያ ይሄ ሁሉ ለምን መጽሃፍ ቅዱስ ውስጥ አልሰፈረም? ሙሴ
 መጽሃፍ ቅዱስን ከመጻፉ ወይም ከማጻፉ በፊት ይህን ታሪካችንን
 ጠንቅቆ ያውቃል። አንቦታልና። ሃቁ ይህ ሆኖ ሳለ ለምን በኦሪት ዘ
 ፍጥረት ውስጥ እንዳላካተተው ትክክለኛውን መልስ ሊሰጠን
 የሚችለው ነቢዩ ሙሴ ብቻ ነው። እርሱ ስላልከተበው ግን የኛ
 እውነተኛ ታሪክ የለም ማለት አይደለም። መጽሃፍ ቅዱስ ከመጻፉ
 በፊት የእኛን ጉዳይ እኛው ከትብነዋል። ስለዚህ፣ እርሱ ስላልከተበው
 ብዙ አይጨነቀንም። ይህ ለሁሉም ሰው ግልጽ ሊሆን ይገባል።

ፕሮፌሰር ፔቅሬ ተኩሳ ጂግሳ

ፕሮፌሰር ፍቅሬ ቶሎሳ ጂግሳ፣
/ፒ.ኤች.ዲ./ ገጣሚ፣ ጸሐፊ-ተውኔት
እና ከ60 በላይ መጽሐፎችንና
መጣጥፎችን በአማርኛ፣ በጀርመንኛ
እና በእንግሊዝኛ ቋንቋዎች አሳትሞ
ለንባብ ያበቃ ምሁር ነው።
በጀርመን እና በአሜሪካ በተለያዩ
ዩኒቨርሲቲዎች ውስጥ አስተምሯል።

*** *** *** ***

ኦሮሞዎች ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ማለትም የዛሬ 500 ዓመት
አካባቢ ከአስያ ተነስተው በማደጋስካር አቋርጠው ወደ ኢትዮጵያ
የመጡ የውጪ ወራሪዎች ተደርገው አጉል ስም ይሰጣቸዋል።
ኦሮሞው መጤ ነው ወይንስ ሃገር-በቀል?

አማራውን እወክላለሁ ብሎ ያወጀ ንጉሠ-ነገሥትስ ይኖር
ይሆን?

አማሮች፣ ንጉሠነገሥታት እና ንግሥተነገሥታት ሆነው ላለፉት
3000 ዓመታት እንደገዙት እንደሰለሞን ሥርወ-መንግሥት
አባላት ተቆጥረዋል። አማሮች ይህን ሁሉ ነበሩን?

ለመሆኑ በአለፉት 700 ዓመታት ኢትዮጵያን የገዛ ኦሮሞው ነው
ወይንስ አማራው?

እንዴው ለነገሩ በኢትዮጵያ ሥርወ-መንግሥታት ውስጥ
የአማሮች ተሳትፎ ምን ያህል እና እስከ ምን ድረስ ነበር?

እስከነአካቴው አማራ የሚባል ህዝብ አለ ወይስ የለም?

ንግሥተ-ሳባስ ተረት ነች ወይንስ እውን?

ለኦሮሞዎች የሚበጀው በላቲን ወይንስ በኢትዮጵያ ፊደላት
መጻፍ? እነዚህን ሁሉ ዐቢይ ጉዳዮች መመርመር የዚህ
መፅሃፍ ዋና ዓላማ ነው።